UCHWAŁA NR XIII/118/2020
RADY GMINY CZERNIKOWO
z dnia 26 lutego 2020 r.

zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r., poz. 506 z późn. zm.).

uchwala się, co następuje:

§ 1. Program Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023, stanowiący załącznik do uchwały Nr XXXI/191/2018 Rady Gminy Czernikowo z dnia 31.01.2018 r. otrzymuje brzmienie jak załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Czernikowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy
Rafał Rutkowski

UZASADNIENIE

Zmiany wprowadzone w Programie Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023, stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały są zgodne z wytycznymi zawartymi w „Zasadach programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020".

Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który zajmuje się analizą merytoryczną opracowań w kontekście wpisu do Wykazu programów rewitalizacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego, stwierdził konieczność wprowadzenia korekt do obowiązującej wersji Programu. Korekty zostały wprowadzone, a Program o zmienionej treści wymaga ponownego uchwalenia przez Radę Gminy Czernikowo.

Treść Programu została poddana konsultacjom społecznym w dniach 04-18 lutego 2020 r.

Mając powyższe na uwadze, podjęcie niniejszej uchwały jest zasadne.

Załącznik do uchwały Nr XIII/118/2020
Rady Gminy Czernikowo
z dnia 26 lutego 2020 r.

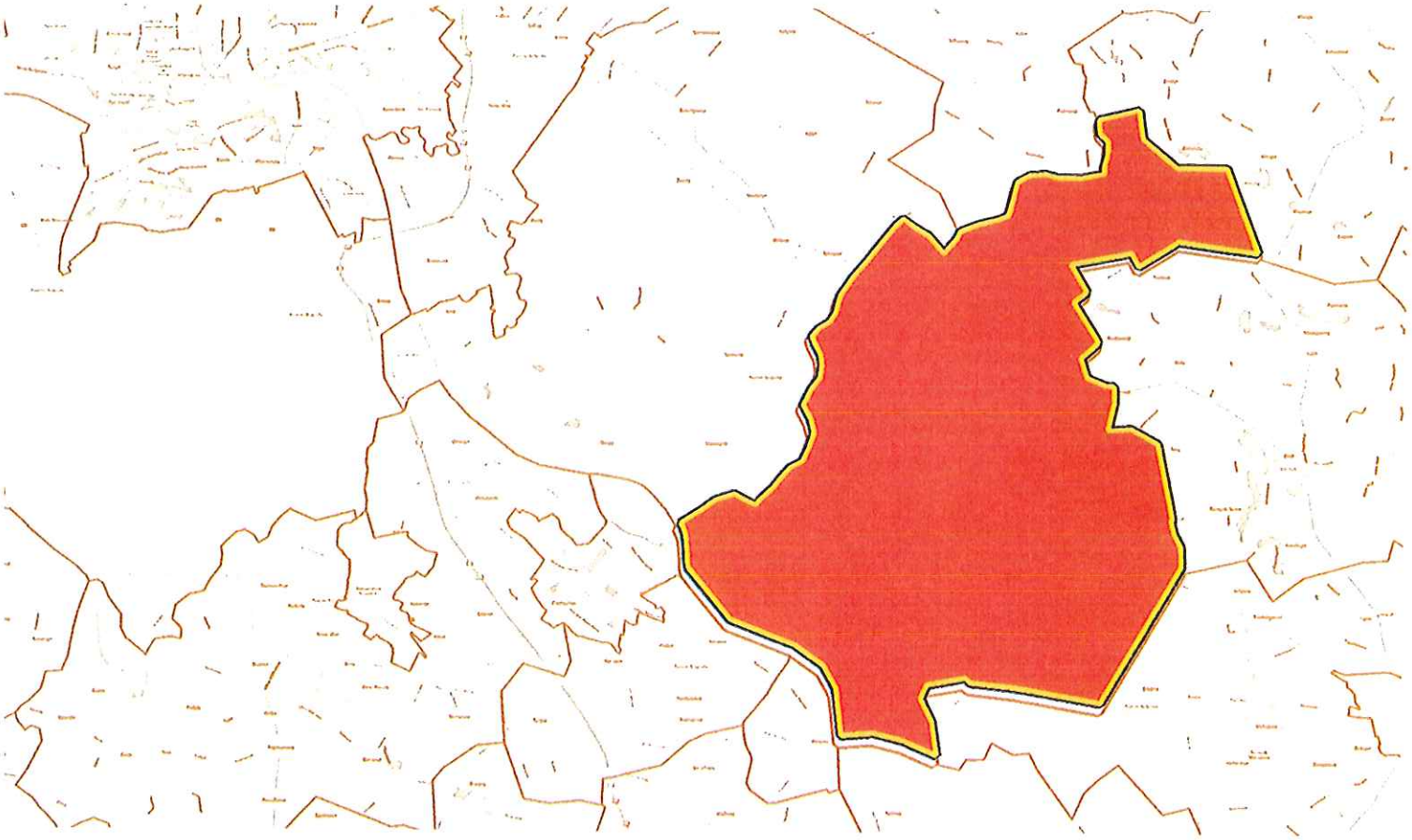

Program Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023

CZERNIKOWO 2017

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY CZERNIKOWO
Rafał Rutkowski

Opracowanie:

Lider Projekt Sp. z o.o.
Al. K. Marcinkowskiego 1/3
61-745 Poznań
http://liderprojekt.pl/

Spis treści

1. Opis powiązań Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo z dokumentami strategiczno – planistycznymi 5

1.1. Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r. 5

1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czernikowo . 7

1.3. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego 10

1.4. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe 11

2. Charakterystyka Gminy Czernikowo 15

3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji 25

3.1. Podstawa metodyczna opracowania 25

3.2. Metodyka wyznaczenia obszarów zdegradowanych w gminie Czernikowo 28

3.3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych 31

3.4. Obszary rewitalizacji 33

4. Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji 37

Kiełpiny 37

Liciszewy 42

Zbiorcze zestawienie głównych czynników wpływających na obecny stan rozwojowy i potencjał obszaru rewitalizacji; 46

5. Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji 49

6. Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu zjawisk problemowych 51

7. Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych 58

8. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych 73

9. Mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych – zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR 76

Komplementarność przestrzenna 76

Komplementarność problemowa (tematyczna) 77

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna 81

Komplementarność międzyokresowa 81

Komplementarność źródeł finansowania 82

10. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji 84

Etap przygotowania (diagnozowanie i programowanie) 84

Etap wdrażania 86

Etap monitorowania 86

11. Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych 87

12. System zarządzania realizacją programu rewitalizacji 96

13. System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR 99

1. Opis powiązań Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo z dokumentami strategiczno – planistycznymi

1.1. Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r.

Najważniejszym dokumentem kształtującym politykę zrównoważonego rozwoju gminy w średniookresowej perspektywie czasowej jest Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r., która poprzez szereg priorytetów rozwojowych i przypisanych im celów strategicznych oraz celów operacyjnych określa kierunki rozwoju gminy.

Realizacja założeń Strategii ma pozwolić na osiągnięcie wizji rozwoju gminy, brzmiącej następująco: „Gmina Czernikowo jako jedna z najlepiej rozwiniętych jednostek samorządu terytorialnego w Powiecie Toruńskim". Określona w ten sposób wizja ma charakter dynamiczny. Uzależnienie jej powodzenia od relacji w stosunku do innych jednostek samorządowych, sprawia, iż jest ona wciąż aktualna i nakłada na władze Gminy obowiązek zachowania wysokiej intensywności działań prorozwojowych.

W części postulatywnej dokumentu określono 4 równoważne obszary kluczowe, będące priorytetami rozwojowymi gminy, takie jak:

1) Aktywne społeczeństwo;
2) Ochrona walorów przyrodniczych;
3) Efektywna lokalna gospodarka;
4) Odpowiednia infrastruktura,

którym przypisane zostały cele strategiczne oraz cele operacyjne.

Tabela 1. Obszary kluczowe, cele strategiczne i cele operacyjne określone w dokumencie Strategii Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r.

	Cele strategiczne	Cele operacyjne
Aktywne społeczeństwo	Cel strategiczny I: przeciwdziałanie procesom demograficznym	❖ *Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia*
		❖ *Stworzenie wizerunku Gminy jako miejsca idealnego do osiedlania się*
	Cel strategiczny II: rozwój lokalnego rynku pracy	❖ *Rozszerzenie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy dla Powiatu Toruńskiego*
		❖ *Rozwój podmiotów ekonomii społecznej*
	Cel strategiczny III: nawiązanie współpracy z innymi podmiotami w celu realizacji wspólnych zadań	❖ *Nawiązanie współpracy z gminą/miastem z innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej*
		❖ *Rozwój współpracy Gminy Czernikowo z organizacjami pozarządowymi*

Ochrona walorów przyrodniczych	**Cel strategiczny I: Ochrona środowiska przyrodniczego**	❖ *Odbudowywanie terenów leśnych na glebach o niskich klasach bonitacyjnych.*
		❖ *Zapewnienie prawidłowego funkcjonowania gospodarki wodnej w rolnictwie*
		❖ *Zapobieganie występowania zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego*
		❖ *Zapobieganie negatywnemu wpływowi przeciwstawnych funkcji struktury przestrzennej*
		❖ *Zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych*
	Cel strategiczny II: Wykorzystanie zasobów naturalnych w produkcji rolnej	❖ *Rozwój działalności przetwórstwa rolno-spożywczego*
		❖ *Wspieranie działalności ekologicznych produkcji rolnej*
	Cel strategiczny III: Wykorzystanie unikatowych cech środowiskowych (rozwój turystyki)	❖ *Rozwój działalności agroturystycznych*
		❖ *Rozwój turystyki pieszej i rowerowej na terenach atrakcyjnych turystycznie*
		❖ *Zagospodarowanie zbiorników wodnych do celów wypoczynkowych i rekreacyjnych*
		❖ *Promocja gminy w aspekcie turystycznym*
Efektywna lokalna gospodarka	**Cel strategiczny I: Wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców**	❖ *Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości na terenie Gminy*
		❖ *Zaangażowanie się Gminy w projekty wspierające powiązania kooperacyjne*
		❖ *Wzrost liczby działalności korzystającej z zasobów rolnych*
Odpowiednia infrastruktura	**Cel strategiczny I: Rozwój infrastruktury twardej**	❖ *Modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacyjnej*
		❖ *Remont nawierzchni dróg gminnych*
		❖ *Przyłączenie Gminy do gazociągu*

Źródło: opracowanie własna na podstawie: *Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 roku,* Urząd Gminy Czernikowo, 2014 r.

Program Rewitalizacji Gminy Czernikowo stanowi dokument operacyjny, służący ukierunkowaniu wsparcia w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na obszarze gminy o najwyższej koncentracji problemów ww. sferach, a zwłaszcza w sferze społecznej. Realizacja jego założeń wpisuje się bezpośrednio w postulaty zawarte w *Strategii Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 roku* odnoszące się do całej gminy.

Koncentracja interwencji na obszarze rewitalizacji przełoży się na wzrost efektywności działań założonych w ramach celów operacyjnych Strategii Rozwoju Gminy, gdyż instrumenty wsparcia zostaną skierowane bezpośrednio do tych mieszkańców i obszarów gminy, które wymagają szczególnej uwagi z powodu natężenia niekorzystnych zjawisk i niemożności wytworzenia impulsów prorozwojowych w oparciu o obecne, posiadane zasoby. Program rewitalizacji wykazuje spójność na poziomie celów ze Strategią Rozwoju Gminy Czernikowo w następującym zakresie:

- CEL I PR poprzez kierunki działań i projekty wpisuje się w cel: *Rozwój współpracy Gminy Czernikowo z organizacjami pozarządowymi,* w obszarze kluczowym Strategii: „Aktywne społeczeństwo",
- kierunki działań i projekty ujęte w CELU II PR są spójne z celem *Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości na terenie Gminy w ramach Celu strategicznego: Wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców;*
- elementem uzupełniającym przewidzianym *w* ramach CELU III PR są inwestycje w poprawę skomunikowania obszaru rewitalizacji co wpisuje się *w* cel *Remont nawierzchni dróg gminnych* w ramach *Celu strategicznego: Rozwój infrastruktury twardej.* Ponadto projekty dotyczące budowy wiat edukacyjno-informacyjnych (Projekty I.4 i II.4) spełniają pośrednio cel *Rozwój turystyki pieszej i rowerowej na terenach atrakcyjnych turystycznie.*

1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czernikowo

Kluczowym dokumentem wyznaczającym ramy przestrzenne dla prowadzonej polityki rozwoju gminy jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Cele i postanowienia studium warunkują możliwości kreowania i wdrażania programów oraz polityk strategiczno-planistycznych w granicach administracyjnych gminy.

Celem nadrzędnym (głównym) rozwoju przestrzennego gminy jest: „Osiągnięcie wysokiej jakości życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi między wielofunkcyjnym rozwojem społeczno-gospodarczym, a środowiskiem przyrodniczo – kulturowym". Określona w sformułowaniu celu głównego jakość życia powinna być oceniana w dwóch aspektach: poprzez obiektywne wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego, których wartości powinny lokować się na poziomie wyższym od średnich i od wartości obiektywnie uważanych za korzystne, a także poprzez subiektywną ocenę mieszkańców, odpowiadającą ich aspiracjom.

Wysoką jakość życia mieszkańców zamierza się osiągnąć poprzez działania w następujących sferach:

a) prawidłowe funkcjonowanie sfery usług publicznych – zapewniające łatwy dostęp do usług oraz wysoką jakość ich funkcjonowania;

b) maksymalny możliwy rozwój infrastruktury technicznej – zapewniający możliwie powszechną obsługę, wysokie standardy i pewność działania;
c) rozwój sieci dróg na terenie gminy, zarówno fizyczne zagęszczanie sieci, poprzez budowę nowych dróg, jak też sukcesywne podnoszenie ich standardu technicznego – celem jest zapewnienie dobrej dostępności do każdej z miejscowości oraz ułatwienie przemieszczania się pomiędzy miejscowościami, jak też zapewnienie dobrego dostępu do dróg wyższej rangi (krajowych, wojewódzkich i powiatowych),
d) działania na rzecz rozwoju gospodarczego, w tym wyznaczanie terenów pod rozwój inwestycji gospodarczych,
e) działania w sferze środowiska – polegające na ochronie najcenniejszych walorów, sanacji obszarów przekształconych i zdegradowanych, wykorzystaniu gospodarczym środowiska (rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna) przy uwzględnieniu równowagi pomiędzy potencjałem przyrodniczym, odpornością na antropopresję, a możliwością gospodarczej eksploatacji.

Działania ujęte w programie rewitalizacji będą skoncentrowane przestrzennie na zdiagnozowanym w drodze badania delimitacyjnego obszarze rewitalizacji. Charakter projektów wpisuje się w cel główny polityki przestrzennej jakim jest podniesienie jakości życia mieszkańców, a także w sfery działań rozwojowych ujętych w studium. Zakłada się, iż przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym jak i podjęcie działań służących odnowie społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej czy środowiskowej obszaru gminy wskazanego jako obszar rewitalizacji, wygeneruje impulsy rozwojowe, które będą oddziaływać pozytywnie na cały obszar gminy, przyczyniając się do jej zrównoważonego rozwoju.

W granice obszaru rewitalizacji weszły dwa sołectwa: Kiełpiny oraz Liciszewy, które posiadając zbieżne problemy natury społecznej, różnią się od siebie charakterystyką przestrzenno-funkcjonalną ze względu na predyspozycje przyrodnicze.

Położone w części południowo-wschodniej sołectwo Kiełpiny stanowi obszar w przeważającej części pokryty lasami (ZL), w tym lasami o funkcjach glebochronnych i wodochronnych, dla którego przewiduje się utrzymanie obecnego zagospodarowania o funkcjach osadniczych i rolniczych (RO) oraz zachowanie obecnego charakteru ekologicznego (E) (położenie w systemie obszarów chronionych, funkcje środowiskowe związane z dużymi powierzchniami lasów). Na obszarze sołectwa Kiełpiny dopuszcza się rozwój zabudowy mieszkaniowej ekstensywnej (jednorodzinnej i zagrodowej w miejscowości Kiełpiny) oraz wskazuje się duże tereny do dolesień (ZLd).

Rycina 1. Wycinek mapy kierunków i polityki przestrzennej – sołectwo Kiełpiny

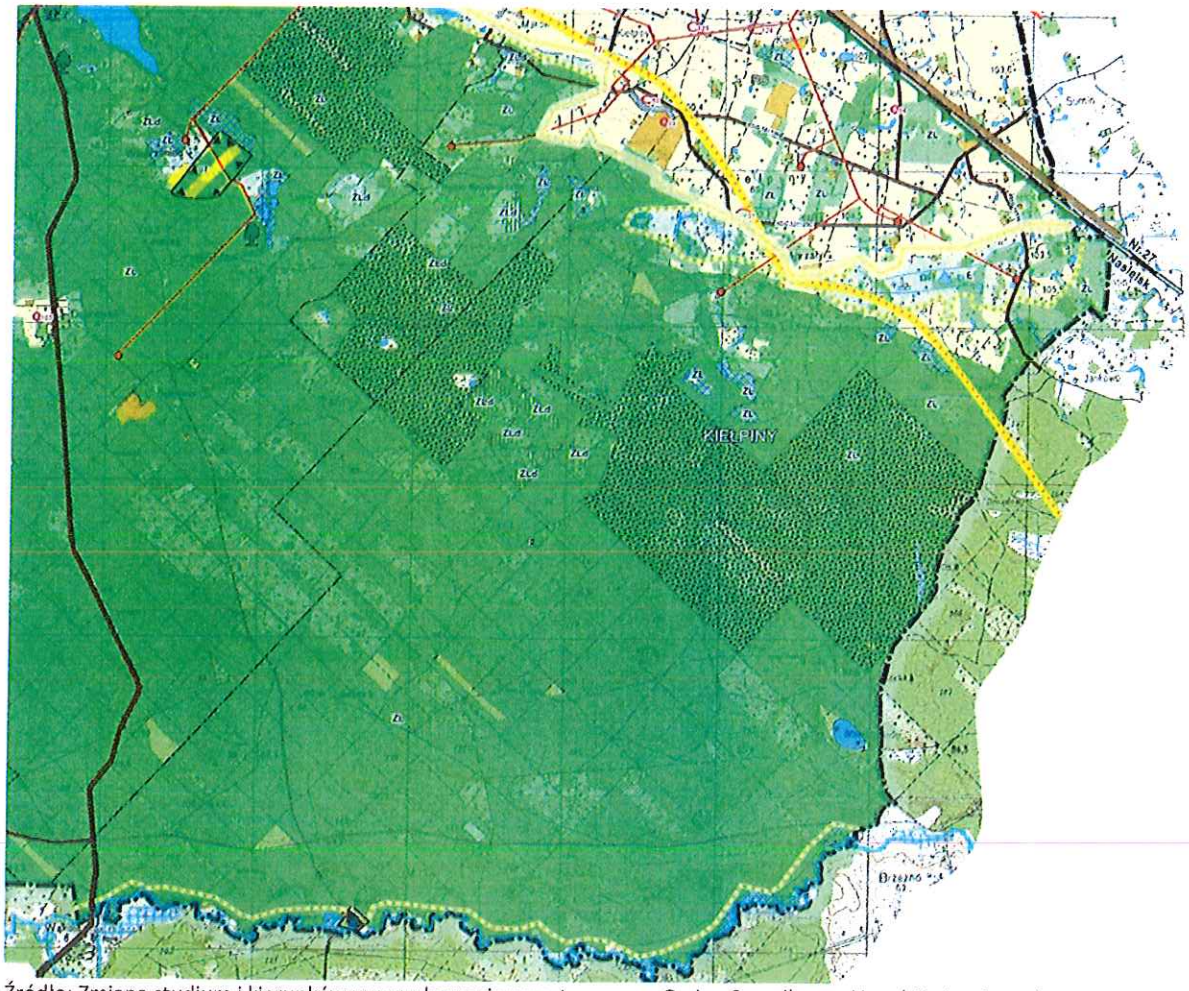

Źródło: Zmiana studium i kierunków uwarunkowania przestrzennego Gminy Czernikowo, Urząd Gminy Czernikowo, 2013

Odmienną charakterystykę przestrzenną ma sołectwo Liciszewy położone w północno-wschodniej części gminy. Ze względu na gleby o wysokich klasach bonitacyjnych przeważającą funkcją obszaru jest funkcja rolniczo-osadnicza (RO). W bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Liciszewskiego, z uwagi na atrakcyjne położenie wyznaczono nowe tereny (W2 i W3) z przeznaczaniem pod rozwój osadnictwa, w tym także zabudowę mieszkaniowo-usługową (MU) oraz pod zabudowę rekreacyjno-wypoczynkową (UT). Ponadto w południowo-zachodniej części obszaru sołectwa znajduje się turbina wiatrowa wraz ze strefą ograniczonej zabudowy w jej bezpośrednim sąsiedztwie (EW).

Rycina 2. Wycinek mapy kierunków i polityki przestrzennej - sołectwo Liciszewy

Źródło: Zmiana studium i kierunków uwarunkowania przestrzennego Gminy Czernikowo, Urząd Gminy Czernikowo, 2013

1.3. Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Na mocy *Porozumienia w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego* z dnia 8 kwietnia 2014 r., aneksowanego 29 czerwca 2015 r. i 31 maja 2016 r., a także *Uchwały Nr 15 /463 /14 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 8 kwietnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie* Gmina Czernikowo stanowi jedną z 25 jednostek samorządu terytorialnego tworzących Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, na terenie którego realizowane będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne. Zintegrowane Inwestycje Terytorialne są nowym instrumentem wsparcia rozwoju terytorialnego, którego głównym wyróżnikiem jest kreowanie rozwoju w sposób oddolny, oparty na rzeczywistych powiązaniach funkcjonalnych zachodzących pomiędzy miastami rdzeniowymi o charakterze metropolitalnym lub regionalnym, a ich bezpośrednim otoczeniem tworzącym obszar powiązany z nimi funkcjonalnie, nie zawsze odpowiadający podziałowi administracyjnemu kraju. Podejście oparte na wykorzystaniu potencjałów endogenicznych, a także współdziałaniu poszczególnych samorządów,

wpływa na efektywność prowadzonej polityki rozwoju terytorialnego, a tym samym zwiększenie konkurencyjności miast i ich obszarów funkcjonalnych w skali krajowej i międzynarodowej. Dokumentem, który wytycza główne kierunki rozwoju BTOF w nadchodzących latach, wskazując na konkretne projekty i działania partnerów Związku ZIT jest Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rycina 3. Zasięg przestrzenny Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

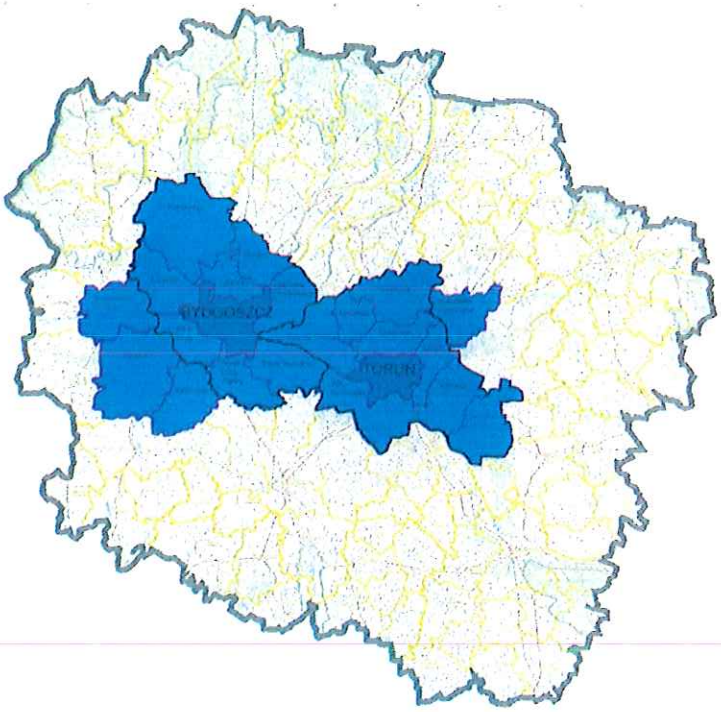

Źródło: http://zit.btof.pl/images/mapa.jpg

Cele określone w PR są spójne z celami określonymi w Strategii ZIT, w szczególności wpisują się w cel strategiczny 2 „Wykorzystanie walorów środowiska i kultury dla kształtowania wysokiej jakości życia" (pośrednio w Działanie 2.2 „Wykorzystanie dziedzictwa kultury dla rozwoju społecznego" i w Działanie 2.3 „Zielona infrastruktura" – wzmacnianie potencjału środowiska przyrodniczego dla kształtowania wysokiej jakości życia mieszkańców") oraz w cel strategiczny 3 „Rozwój społeczno-gospodarczy" (w tym ściśle z Działaniem 3.1 „Stworzenie warunków do powrotu na rynek pracy", Działaniem 3.2 „Przeciwdziałanie wykluczeniom społecznym" oraz pośrednio z kierunkami określonymi w Działaniu 3.3 „Rewitalizacja").

1.4. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe

Gmina Czernikowo stanowi także gminę partnerską Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe. Lokalne Grupy Działania stanowią rodzaj partnerstwa terytorialnego tworzonego zwykle na obszarach wiejskich, mającego na celu poprzez przygotowaną Lokalną Strategię Rozwoju wyznaczyć kierunki interwencji w wymiarze lokalnym, finansowanej w ramach dystrybucji środków finansowych pochodzących z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Czynnikiem stanowiącym o sile i potencjale LGD jest fakt, iż mają one charakter otwarty, zrzeszając nie tylko przedstawicieli władz samorządowych, ale także przedsiębiorców, mieszkańców, organizacje pozarządowe oraz inne podmioty chcące działać na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru wyznaczonego granicą gmin członkowskich.

Rozwiązania dotyczące zacieśniania współpracy w ramach LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe, jak i przyjęte kierunki rozwoju gmin Ziemi Dobrzyńskiej na lata 2014-2020 zostały określone w dokumencie *Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe*.

Rycina 4. Mapa przedstawiająca obszar LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe

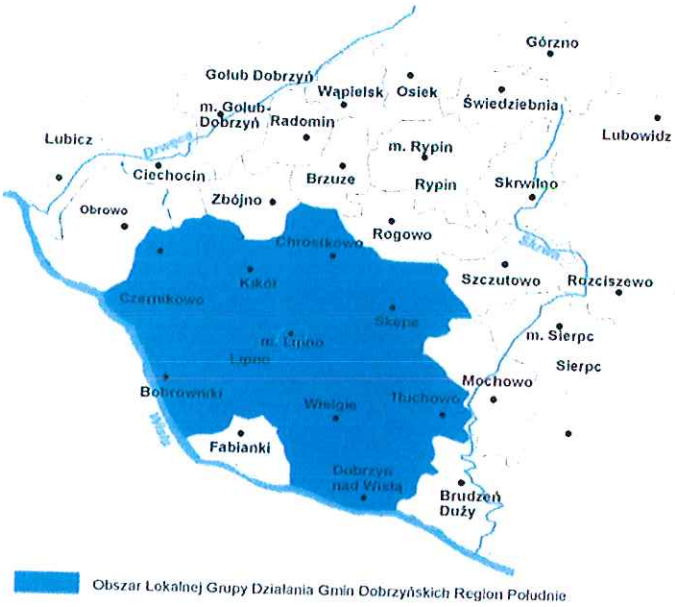

Źródło: *Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Gmin Dobrzyńskich Region Południe*

Na podstawie opracowanej diagnozy w Lokalnej Strategii Rozwoju określono trzy obszary problemowe gminy tworzących LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe jakimi są:

- Ograniczony dostęp mieszkańców i turystów do infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej oraz niewystarczająca promocja obszaru (niedostateczna ilość i jakość obiektów rekreacyjnych, niska atrakcyjność lokalnej oferty turystycznej i rekreacyjnej w stosunku do posiadanych zasobów, niedobór lokalnej bazy turystycznej i rekreacyjnej, niedostateczna jakość istniejącej lokalnej bazy turystycznej i rekreacyjnej, niski poziom oferty usług około turystycznych, niewystarczająca ilość obiektów kulturalnych, niewystarczająca oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców, niskie uczestnictwo w życiu kulturalnym, niedostateczna promocja i rozwój kultury oraz tradycji dobrzyńskiej);
- Niski rozwój gospodarczy obszaru LGD (brak wsparcia dla inicjatyw osób przedsiębiorczych, niski poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich, niska aktywność rozwojowa małych i średnich przedsiębiorstw, niski potencjał lokalnych przedsiębiorstw do generowania nowych miejsc pracy, wysokie bezrobocie, mała liczba miejsc pracy dla mieszkańców, słaba mobilność zawodowa mieszkańców (niechęć do zmiany zajęcia));
- Słaby rozwój kapitału społecznego (bierność społeczna, niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej na obszarze LGD, patologie społeczne, wysoki odsetek mieszkańców gminy korzystających z pomocy społecznej, niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców, niewystarczająca ilość działań aktywizujących społeczność regionu, niewielka liczba projektów partnerskich realizowanych przez większą grupę podmiotów).

Zdiagnozowane obszary problemowe, jak i ich przyczyny odpowiadają wnioskom dotyczącym zjawisk kryzysowych obserwowanych na terenie Gminy Czernikowo, a w szczególności na obszarze rewitalizacji. Rozwiązaniem ww. problemów określonych w LSR jest zestaw celów głównych i szczegółowych oraz przypisanych im działań, jakie powinny być podejmowane na terenie gmin tworzących LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe w kolejnych latach. Ich zakres został przedstawiony w poniższej tabeli.

CELE GŁÓWNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PRZEDSIĘWZIĘCIA
I Poprawa atrakcyjności obszaru LGD	*I.1. Wspieranie rozwoju turystyki, rekreacji oraz kultury na terenach LGD*	I.1.1. Tworzenie/rozbudowa/przebudowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej I.1.2. Organizacja imprez kulturalnych, promocyjnych lub rekreacyjnych na obszarze LGD I.1.3. Promocja walorów oraz oferty turystycznej obszaru LGD
II Rozwój aktywności gospodarczej na terenie LGD	*II.1. Podniesienie poziomu rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich, w szczególności wsparcie aktywności rozwojowej mikro i małych przedsiębiorstw*	II.1.1. Wsparcie procesu zakładania działalności gospodarczej II.1.2. Rozwój istniejących podmiotów gospodarczych II.1.3. Utworzenie inkubatora przedsiębiorczości
III Wsparcie procesu budowy kapitału społecznego na obszarze LGD	*III.1. Wzrost aktywizacji społeczno - zawodowej na obszarze LGD poprzez realizację działań rewitalizacyjnych, informacyjnych i doradczych*	III.1.1. Budowa/przebudowa/remont obiektów infrastrukturalnych przyczyniających do rewitalizacji społeczno – gospodarczej na obszarze LGD III.1.2. Ponoszenie kompetencji, integracja oraz animacja mieszkańców LGD III.1.3. Podniesienie wiedzy i umiejętności mieszkańców LGD dotyczących wdrażania LSR

Program Rewitalizacji Gminy Czernikowo stanowi uszczegółowienie kwestii dotyczących rewitalizacji poruszanych w LSR w ramach celu III Wsparcie procesu budowy kapitału społecznego na obszarze LGD i wpisuje się w następujące przedsięwzięcia: III.1.1 Budowa/przebudowa/remont obiektów infrastrukturalnych przyczyniających do rewitalizacji społeczno – gospodarczej na obszarze LGD (CEL III PR Gminy Czernikowo) i III.1.2 Podnoszenie kompetencji, integracja oraz animacja mieszkańców LGD (CEL I i II PR Gminy Czernikowo).

Ponadto zakres przedsięwzięć ujętych w Programie Rewitalizacji w znacznym stopniu odpowiada także innym inicjatywom planowanym do realizacji w ramach Strategii Lokalnego Rozwoju. Pewna spójność/ komplementarność projektów ujętych PR została zachowana w przypadku przedsięwzięć LSR: I.1.1, I.1.2 oraz II.1.1.

Realizacja projektów ujętych w PR Gminy Czernikowo przyczyni się także do osiągnięcia wskaźników rezultatu określonych w LSR takich jak:

- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie;
- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu;
- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek);
- Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów;
- Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach;
- Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej;

- Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty);
- Długość przebudowanych dróg gminnych;

Zakres wskaźników oraz wartości zostały wskazane także w rozdziale 7. *Lista planowanych projektów/ przedsięwzięć rewitalizacyjnych.*

2. Charakterystyka Gminy Czernikowo

Gmina Czernikowo jest gminą wiejską położoną w powiecie toruńskim ziemskim, w województwie kujawsko-pomorskim na obszarze Kotliny Toruńskiej i Pojezierza Dobrzyńskiego. Gmina Czernikowo podzielona jest na 17 jednostek pomocniczych – sołectw, do których zaliczamy: Czernikowo, Czernikówko, Jackowo, Kiełpiny, Kijaszkowo, Liciszewy, Makowiska, Mazowsze, Mazowsze – Parcele, Osówkę, Pokrzywno, Skwirynowo, Steklin, Steklinek, Witowąż, Wygodę, Zimny Zdrój. Łącznie w granicach gminy znajduje się 35 miejscowości. Gmina graniczy administracyjnie:

od północy z gminą Ciechocin i z gminą Zbójno (powiat golubski),

od wschodu z gminą Kikół i gminą Lipno (powiat lipnowski),

od południa z gminą Lipno i gminą Bobrowniki (powiat lipnowski),

od zachodu z gminą Obrowo (powiat toruński).

Naturalną granicą gminy od strony południowo-zachodniej jest największa polska rzeka – Wisła. Na przeciwległym brzegu rzeki położone są: miasto Nieszawa, gmina Raciążek oraz znana miejscowość uzdrowiskowa Ciechocinek.

Przez teren gminy przebiega droga krajowa Nr 10 (Szczecin – Piła – Bydgoszcz – Toruń – Płońsk), droga wojewódzka nr 566 (łącząca stację kolejową w Czernikowie z drogą krajową nr 10), 10 dróg publicznych kategorii powiatowej o łącznej długości około 55,4 km, a także drogi o znaczeniu gminnym, których łączna długość wynosi około 120 km. Ponadto w Czernikowie znajduje się stacja PKP umożliwiająca dotarcie do Torunia, Bydgoszczy, Lipna i Sierpca. W przyszłości połączenie kolejowe Toruń – Czernikowo ma zostać włączone do sieci szybkiej kolei BiT City obsługującej miejscowości Aglomeracji Bydgosko-Toruńskiej.

Położenie geograficzne gminy na styku dwóch jednostek geomorfologicznych warunkuje jej strukturę funkcjonalno-przestrzenną, umożliwiając wyraźny podział gminy na dwie części o dominujących funkcjach:

- Część północno-wschodnią o **glebach o wysokich klasach bonitacyjnych, stanowiących korzystne uwarunkowanie dla produkcji rolnej.**
- Część południowo-zachodnią **pokrytą lasami, podlegającą ochronie prawnej ze względu na cenne walory krajobrazowe i przyrodnicze Niziny Ciechocińskiej.**

Uzupełnieniem są obszary zamieszkałe, skoncentrowane przy szlakach komunikacyjnych, głównie w północno-wschodniej części gminy. Głównym lokalnym ośrodkiem administracyjnym i handlowo-usługowym jest siedziba gminy – wieś Czernikowo.

Struktura zagospodarowania terenu potwierdza te spostrzeżenia. Gmina Czernikowo obejmuje obszar o powierzchni równej 17 014 ha (13,8 % powierzchni powiatu toruńskiego). Wyraźnie dominują grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione, których udział w powierzchni gminy wynosił 46,6%. **Wysoka lesistość stanowi wyróżnik i atut gminy, sprzyjający rozwojowi funkcji turystyczno-rekreacyjnej.** Podobny udział w powierzchni jak lasy zajmują grunty rolne (44,4%).

O rozproszeniu zabudowy i rolniczo-leśniczej charakterystyce gminy świadczy także relatywnie niski udział terenów zurbanizowanych (2,6%), w tym szczególnie znikomy udział terenów mieszkaniowych (0,5%) i przemysłowych (0,01%). O walorach przyrodniczych i krajobrazowych gminy świadczy także relatywnie wysoki udział użytków ekologicznych (1,5%) oraz gruntów pod wodami (3,2%)

Tabela 2. Powierzchnia geodezyjna wg kierunków wykorzystania (stan na 2014 r.)

	POLSKA	KUJAWSKO-POMORSKIE	Powiat toruński	Gmina Czernikowo
Powierzchnia ogółem	31 267 967	1 797 134	123 042	**17 014**
Użytki rolne razem	18 717 088	1 171 551	68 950	**7 562**
	59,9%	*65,2%*	*56,0%*	***44,4%***
- w tym grunty orne	13 818 845	993 370	58 499	**6 423**
	44%	*55%*	*48%*	***38%***
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	9 658 505	438 794	43 655	**7 932**
	30,9%	*24,4%*	*35,5%*	***46,6%***
- w tym lasy	9 369 501	428 491	42 781	**7 808**
	30,0%	*23,8%*	*34,8%*	***45,9%***
Grunty pod wodami razem	648 560	48 088	2 579	**551**
	2,1%	*2,7%*	*2,1%*	***3,2%***
Grunty zabudowane i zurbanizowane razem	1 634 913	86 955	5 533	**448**
	5,2%	*4,8%*	*4,5%*	***2,6%***
- w tym tereny mieszkaniowe	315 578	17 775	1 387	**89**
	1,0%	*1,0%*	*1,1%*	***0,5%***
- w tym tereny przemysłowe	116 586	6 273	259	**1**
	0,4%	*0,3%*	*0,2%*	***0,01%***
Użytki ekologiczne	36 317	5 022	427	**249**
	0,1%	*0,3%*	*0,3%*	***1,5%***
Nieużytki	474 926	41 995	1 588	**237**
	1,5%	*2,3%*	*1,3%*	***1,4%***
Tereny różne	97 658	4 729	310	**35**
	0,3%	*0,3%*	*0,3%*	***0,2%***

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS.

DEMOGRAFIA

Liczba mieszkańców Gminy Czernikowo systematycznie rosła w ostatnich latach. W 2015 r. wg danych GUS liczba mieszkańców wynosiła 9 073 osób, co oznacza wzrost w stosunku do 2006 r. o 689 osoby, czyli 8,2%. Dla porównania w badanym okresie ludność Polski wzrosła o 0,82%, ludność województwa kujawsko-pomorskiego o 0,96%, a ludność powiatu toruńskiego o 14%. **Wysokie tempo wzrostu liczby mieszkańców gminy jest zjawiskiem wysoce pozytywnym**, biorąc pod uwagę współczesne wyzwania demograficzne stojące przed samorządami.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Gminy Czernikowo w latach 2006-2015

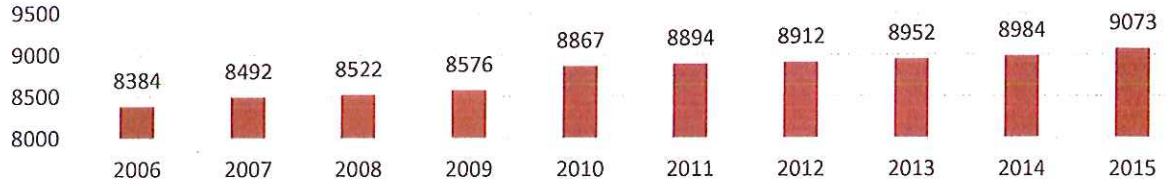

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Analizując dane o demografii gminy w ujęciu bardziej szczegółowym **widoczne są pozytywne tendencje w ruchu naturalnym ludności jak i w saldzie migracji.** W całym badanym okresie odnotowywano przewagę urodzeń żywych nad zgonami, co skutkowało osiąganiem dodatnich wartości wskaźnika przyrostu naturalnego.

Tabela 3. Dane dot. ruchu naturalnego ludności oraz salda migracji na obszarze Gminy Czernikowo (lata 2006-2015)

		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Na 1000 ludności:	zgony	8,81	8,39	8,46	9,69	8,94	7,74	7,20	7,64	7,48	8,55
	urodzenia żywe	12,1	13,0	14,1	13,0	15,6	10,4	11,0	11,5	10,2	10,9
	przyrost naturalny	3,3	4,6	5,6	3,3	6,7	2,7	3,8	3,8	2,7	2,3
saldo migracji gminnych wewnętrznych		32	38	-8	10	7	1	-13	10	-8	25
saldo migracji zagranicznych		0	0	0	0	1	2	1	1	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Skumulowane saldo migracji z lat 2006-2015 wynosiło 100, co oznacza, iż w całym badanym okresie na terenie gminy osiedliło się więcej osób niż z niej wyemigrowało. Dodatni poziom salda migracji spowodowany jest naturalnym migrowaniem ludności jak i częściowo zjawiskiem suburbanizacji Torunia, tzn. osiedlaniem się części mieszkańców miasta (przeważnie klasy średniej) na terenie gmin tworzących jego obszar funkcjonalny, które oferują spokojniejszą lokalizację, mniejszy stopień zagęszczenia zabudowy, przy relatywnej bliskości do ośrodka miejskiego umożliwiając tym samym realizację potrzeb natury zawodowej, komercyjnej, edukacyjnej czy rekreacyjnej na terenie miasta. Na atrakcyjność osiedleńczą Gminy Czernikowo główny wpływ mają jej walory przyrodnicze jak i przebieg drogi krajowej Nr 10, która umożliwia sprawny dojazd do Torunia.

Odpływ ludności w znacznej mierze spowodowany jest migracjami w celach zawodowych lub edukacyjnych do większych ośrodków, o czym świadczy udział migracji do miast (lata 2006-2014) wynoszący 56,3%.

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności (stan na 2015 r.)

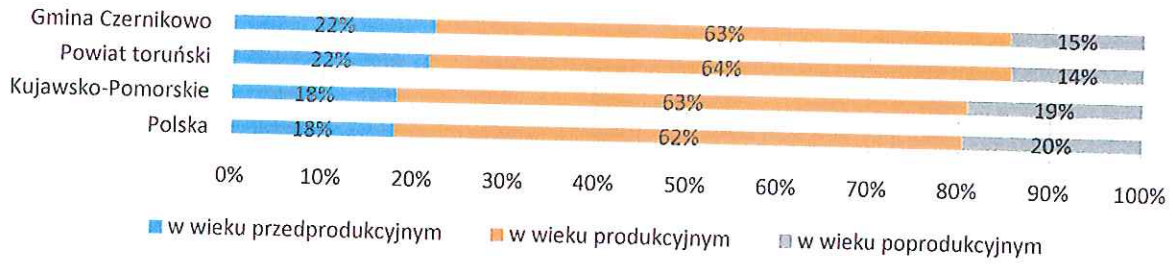

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Struktura wiekowa ludności gminy na tle województwa i kraju wygląda korzystnie i jest relatywnie młoda. Osoby w wieku poprodukcyjnym (kobiety po 60 roku życia i mężczyźni po 65 roku życia) stanowią 15% ludności, natomiast osoby w wieku przedprodukcyjnym (do 18 roku życia) 22% ogółu mieszkańców, oznacza to, iż mimo zbliżonego do średniej krajowej i wojewódzkiej obciążenia demograficznego (relacji osób w wieku produkcyjnym do osób w wieku nieprodukcyjnym) gmina posiada wyższy potencjał odtworzeniowy - wyższy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, wchodzących na rynek pracy nad osobami w wieku emerytalnym, będącymi poza rynkiem pracy. Pozytywnym czynnikiem w kontekście utrzymania rozwojowej struktury demograficznej w kolejnych latach jest utrzymujący się dodatni wskaźnik przyrostu naturalnego.

RYNEK PRACY I GOSPODARKA LOKALNA

Bezrobocie na terenie gminy od lat wyraźnie przewyższa poziomy bezrobocia w powiecie toruńskim, jak i średnie bezrobocie w województwie kujawsko-pomorskim i w Polsce. W 2015 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych zamieszkujących Gminę Czernikowo wynosiła 853 osoby, z czego większość (59,3%) stanowiły kobiety. Oznacza to, iż osoby bezrobotne stanowiły 14,9 % ogółu osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 3. Udział bezrobotnych rejestrowanych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym (lata 2006-2015)

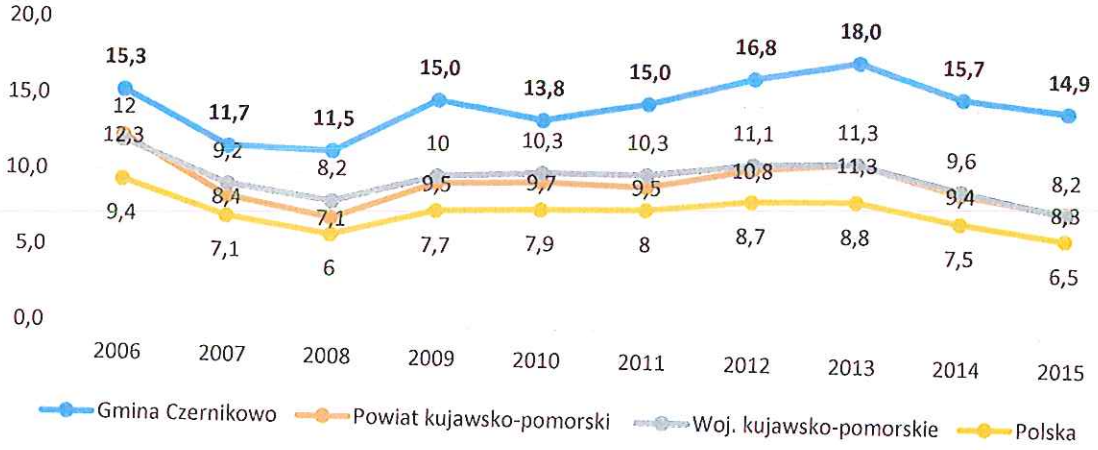

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Na terenie Gminy Czernikowo zatrudnienie znajduje 641 osób[1]. Z kolei dojazdy do miejsca zatrudnienia poza granicami gminy zadeklarowało 670 osób. Najwięcej osób dojeżdża do pracy do Torunia (448 osób - 66,9%), co potwierdza wnioski płynące z analiz demograficznych w zakresie salda migracji o **oddziaływaniu zjawiska suburbanizacji i ciążeniu funkcjonalnym gminy w kierunku Torunia.** Kolejnymi miejscami zatrudnienia mieszkańców gminy są: Bydgoszcz (10,7%), Lubicz (10,0%), Obrowo (6,0%), Warszawa (4,6%) oraz Lipno (1,8%)[2].

Statystyki dot. liczby zatrudnionych nie obejmują osób zatrudnionych w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, których liczba na terenie gminy wg. Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. wynosi 673 i które stanowią ważny obszar lokalnej gospodarki. Zgodnie z deklaracją złożoną przez ankietowanych w PSR 2010 – **616 gospodarstw (91,5%) czerpie dochody z działalności rolniczej.**

Grunty orne stanowią 38% powierzchni gminy. Według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. średnia powierzchnia gospodarstw w gminie wynosi 10,76 ha, więc jest niższa niż średnia dla województwa (14,18 ha) i powiatu toruńskiego (12,53 ha), ale wyższa niż wielkość przeciętnego gospodarstwa w Polsce (7,93 ha). Na niezbyt wielkich, ale dość żyznych areałach uprawiane są głównie zboża, ziemniaki, rośliny przemysłowe i pastewne, rozwija się też hodowla[3].

W latach 2006-2015 liczba podmiotów gospodarczych wzrosła aż o 46% i w 2015 r. osiągnęła poziom równy 677 podmiotom, z czego 85% (575) podmiotów stanowiły osoby fizyczne prowadzące własną działalność gospodarczą.

Wykres 4. Liczba podmiotów gospodarczych ogółem oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie gminy Czernikowo w latach 2006-2015

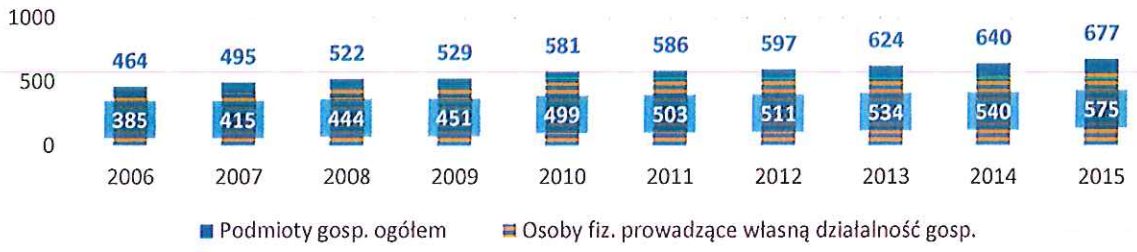

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Ponad połowa podmiotów (58,5%) zlokalizowana jest we wsi gminnej Czernikowo. Ponadto miejscowościami koncentrującymi wyższą liczbę podmiotów są: Steklin (7,2%), Steklinek (5,3%), Osówka (4,9%), Czernikówko (4,7%) i Mazowsze (4,1%). **Rejonem cechującym się wzmożoną aktywizacją gospodarczą są zwłaszcza tereny położone w sąsiedztwie drogi krajowej nr 10.**

[1] Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób (od 2000 r.).

[2] GUS

[3] *Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r.*, Urząd Gminy Czernikowo, 2014 r.

Wykres 5. Liczba podmiotów gospodarczych działających na terenie poszczególnych miejscowości Gminy Czernikowo (2015 r.)

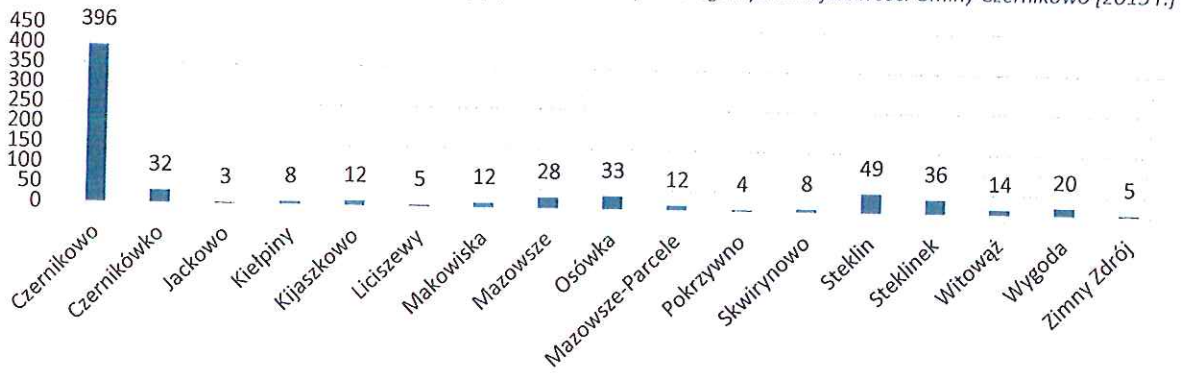

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

W gminie dominują mikroprzedsiębiorstwa (do 9 osób zatrudnionych), które stanowią 96,7% ogółu podmiotów, 2,7 % stanowią małe przedsiębiorstwa (zatrudniające 10-49 osób), a 0,6% to przedsiębiorstwa średnie (zatrudniające 50-249 osób).

W strukturze przedsiębiorstw dominują podmioty handlu i usług naprawczych, których udział w ostatnich latach wzrósł i w 2015 r. wynosił 29% Drugą dominującą sekcją gospodarczą w gminie jest budownictwo (21%). Przemysł i drobna wytwórczość reprezentowane są przez nieliczne zakłady ich udział nie jest znaczący i słabnie, w 2015 r. podmioty należące do tej sekcji stanowiły 11% ogółu przedsiębiorstw. Sektor rolnospożywczy jest słabo wykształcony w stosunku do znacznego zaplecza surowcowego na terenie gminy, ponadto sekcja A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo) znacząco spadła w badanym okresie – o 3 punkty procentowe.

Tabela 4. Struktura podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Czernikowo

Sekcje PKD 2007	2009	2015
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	7%	4%
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	13%	11%
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1%	1%
Sekcja F - Budownictwo	21%	21%
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	27%	29%
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	7%	6%
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2%	2%
Sekcja J - Informacja i komunikacja	1%	0%
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2%	1%
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1%	1%
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	3%	4%
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1%	1%
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	1%	1%
Sekcja P - Edukacja	2%	3%
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3%	4%
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	2%	2%
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	6%	7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Wskaźnik przedsiębiorczości mieszkańców (liczba os. fiz. prowadzących działalność gosp. w przeliczeniu na os. w wieku produkcyjnym) wynosił 10,0% i był niższy niż średnia dla powiatu (11,6%), wojewódzka (10,8%) i krajowa (12,4%). Niski wskaźnik samozatrudnienia stanowi niekorzystny objaw

biorąc pod uwagę wysokie bezrobocie na terenie gminy, którego powodem jest dominująca rola gospodarstw rolnych o niewielkim potencjale agrarnym (gospodarstwa o niewielkiej powierzchni ok. 10 ha nie są na tyle efektywne, aby kreować dodatkowe zatrudnienie) oraz brak rozwiniętego przemysłu czy sektora usług o znaczeniu ponadlokalnym.

OPIEKA SPOŁECZNA

Politykę społeczną na terenie gminy prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czernikowie. W ostatnich latach liczba osób korzystających z pomocy społecznej systematycznie spadała zarówno w ujęciu nominalnym jak i relatywnym (w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców), co może świadczyć o poprawiającej się sytuacji społeczno-bytowej na terenie gminy. W 2015 r. liczba osób korzystających z pomocy społecznej wynosiła 1 347 osób, co stanowiło 14,8% mieszkańców. Niestety w odniesieniu do średniej wojewódzkiej zasięg korzystania z pomocy społecznej wygląda niekorzystnie, znacznie przekraczając poziom dla województwa kujawsko-pomorskiego w całym badanym okresie, co wskazuje na dalsze znaczne potrzeby w tym zakresie.

Tabela 5. Dane dotyczące osób korzystających z pomocy społecznej na terenie Gminy Czernikowo

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej – gm. Czernikowo	1814	1612	1565	1562	1556	1491	1347
Zasięg korzystania z pomocy społecznej – gm. Czernikowo	21,2%	18,2%	17,6%	17,5%	17,4%	16,6%	14,8%
Zasięg (...) - średnia wojewódzka	12,30%	11,60%	10,90%	11%	11,50%	10,50%	9,70%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

OCHRONA ZDROWIA

Na terenie Gminy Czernikowo z opieki ambulatoryjnej można skorzystać dzięki następującym przychodniom i praktykom lekarskim, takim jak[4]: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Pomed", Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Medyk", Wiejski Ośrodek Zdrowia „Medyk", Ośrodek Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży „Tratwa", Gabinet Prywatny Edmund Popławski, Praktyka Lekarska Marcin Kozłowski, Praktyka Lekarska Monika Kozłowska. W 2015 r. udzielono 42,5 tys. porad.

W gminie działa także Zespół Ratownictwa Medycznego wyposażony w karetkę pogotowia ratunkowego, umożliwiając szybką interwencję w razie nagłych zagrożeń zdrowotnych.

Na terenie gminy funkcjonują trzy apteki zlokalizowane w miejscowości Czernikowo; oznacza to, iż w przeliczeniu na mieszkańca na jedną aptekę przypada 3 025 osób.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE, EDUKACJA

Na terenie gminy funkcjonuje 5 szkół podstawowych (w Czernikowie, Makowiskach, Mazowszu, Steklinie oraz Osówce) oraz Zespół Szkół im. M. Kopernika, w skład którego wchodzą: Gimnazjum oraz Liceum Ogólnokształcące w Czernikowie.

W latach 2009-2015 wzrost liczby uczniów zaobserwowano jedynie na poziome edukacji podstawowej. Do 2014 r. współczynniki skolaryzacji przekraczały 100 pkt. procentowych co oznacza, iż placówki edukacyjne w gminie skupiały także dzieci i młodzież zamieszkującą poza terenem gminy.

[4] *Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 r.*, Urząd Gminy Czernikowo, 2014 r.

Tabela 6. Podstawowe dane dot. placówek edukacyjnych na terenie Gminy Czernikowo

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Szkoły podstawowe	*Liczba uczniów*	712	696	704	708	689	727	773
	Wsp. skolaryzacji	109,20	104,98	103,99	105,67	105,03	100,83	94,85
Szkoły gimnazjalne	*Liczba uczniów*	422	419	397	384	384	367	335
	Wsp. skolaryzacji	112,53	113,55	111,83	109,71	111,63	105,16	98,24
Licea ogólnokształcące		48	46	57	58	54	52	31

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

Prowadzenie liceum należy do zadań własnych powiatu. Zadanie to zostało przekazane Gminie, która prowadzi Liceum od 2004 r. W ostatnich latach widoczny jest stopniowy spadek liczby uczniów LO. Znaczna część młodzieży ponadgimnazjalnej kontynuuje edukację poza terenem gminy, co związane jest z niedostateczną ofertą profili kształcenia oraz typów szkół, często także chęcią kontynuowania edukacji w szkołach o wysokim poziomie i renomie (np. toruńskich liceach).

Ponadto w budynku Zespołu Szkół w Czernikowie funkcjonuje Szkoła Muzyczna I stopnia w Czernikowie, umożliwiająca rozwój pasji i wrażliwości muzycznej pod pieczą wykwalifikowanych nauczycieli.

W 2015 r. w Gminie Czernikowo wychowaniem przedszkolnym w 2 przedszkolach i 5 oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych objętych było 273 dzieci, co stanowi 66,3% ogólnej liczby dzieci w wieku 3-6 lat. **Jest to wynik ponadprzeciętny dla obszarów wiejskich w kraju (64,0%) i województwie (55,5%).**

INFRASTRUKTURA REKREACYJNO-SPORTOWA I KULTURALNA

W miejscowości Czernikowo doskonałym miejscem do wypoczynku jest Park „700-lecia", w którym znajduje się mini-skate park oraz place zabaw dla dzieci. W pobliżu Zespołu Szkół im. M. Kopernika znajduje się Stadion Sportowy. W latach 2007-2013 na terenie Gminy przeprowadzono liczne inwestycje związane z poprawą warunków do rekreacji i uprawiania sportu. W 2010 r. do użytku oddano Wiejski Dom Kultury w Mazowszu, w budynku funkcjonuje biblioteka (filia Gminnej Biblioteki Publicznej w Czernikowie), mieszkańcy mają również możliwość skorzystania z Internetu. Ponadto mieszkańcy Mazowsza mogą korzystać z boiska Orlik (od 2011 r.). Z boisk oraz placów zabaw można również korzystać w miejscowościach: Steklin, Steklinek, Makowiska, Liciszewy, Mazowsze, Czernikówko, Witowąż, Wygoda oraz Osówka.

Ofertę kulturalną gminy kształtuje Centrum Integracji Kulturalnej w Czernikowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Czernikowie z filiami w Osówce i Mazowszu oraz świetlice wiejskie w miejscowościach: Witowąż, Czernikowo, Steklinek, Steklin oraz Osówka.

Głównymi organizacjami i stowarzyszeniami funkcjonującymi na terenie Gminy Czernikowo, które wzmacniają społeczeństwo obywatelskie są: Gminna Orkiestra Dęta; Czernikowskie Stowarzyszenie na rzecz wspierania Edukacji, Kultury i Sportu „Czyż-Nie"; Stowarzyszenie „Razem łatwiej"; Ochotnicze Straże Pożarne w: Czernikowie, Makowiskach, Steklinie, Mazowszu, Witowężu, Osówce i Steklinku; Klub Seniora „Radość"; Koła Gospodyń Wiejskich w Czernikowie oraz w Witowężu i w Pokrzywnie; LZS Steklin; LZS Victoria; UKS Comets Mazowsze; KS Olimpijczyk; Stowarzyszenie Przyjaciół Mazowsza „Nasz Czas"; UKS „Piątka" w Osówce; UKS „Kopernik"; Stowarzyszenie Wędkarsko-Ekologiczne "Złoty Karaś".

TURYSTYKA i ZABYTKI

W rejestrze zabytków nieruchomych Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują się następujące obiekty zlokalizowane na terenie Gminy Czernikowo:

- Czernikowo - Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja (Nr rejestru: A/707);
- Kijaszkowo - park dworski (A/997);
- Mazowsze - Kościół parafialny p.w. św. Marcina, mur ogrodzeniowy, starodrzew w otoczeniu kościoła (A/53);
- Steklin - Zespół dworsko-parkowy: dwór, park, spichlerz (A/999);
- Steklinek - Zespół dworsko-parkowy: dwór, park, obora (stajnia) ze spichlerzem (A/998).

Miejscowości te stanowią historycznie najstarsze osady na terenie gminy.

Liczne obiekty nieruchome zostały także wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Warto wspomnieć o zabytkowych cmentarzach, m.in. w Czernikowie, Wilczych Kątach i w Liciszewach, kapliczkach przydrożnych, czy też miejscach pamięci (pomniki oraz przydrożne krzyże) osób poległych w walkach lub zmarłych w wyniku epidemii. Stan zachowania obiektów zabytkowych jest zróżnicowany. Ich renowacja i zachowanie stanowi istotne zagadnienie w prowadzonej polityce architektoniczno-przestrzennej oraz kulturalno-historycznej gminy.

Potencjał turystyczny gminy jest oparty na walorach przyrodniczo-krajobrazowych, sprzyjających rekreacji i aktywnej turystyce weekendowej. Ważną funkcję turystyczno-rekreacyjną, oprócz terenów leśnych i rzeki Wisły, pełnią tereny położone nad jeziorami Steklin, Kijaszkowo i Liciszewy.

GOSPODARKA KOMUNALNA i INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Wykonywanie zadań własnych samorządu gminnego o charakterze użyteczności publicznej z zakresu gospodarki komunalnej i w celu zaspokojenia zbiorowych potrzeb wspólnoty realizowane jest przez Gminy Zakład Komunalny. Do obowiązków i kompetencji GZK należą: prowadzenie gospodarki wodno-kanalizacyjnej, oraz zarządzanie infrastrukturą, część zadań z tytułu gospodarki odpadami na terenie gminy, naprawa, modernizacja, odśnieżanie oraz zwalczanie śliskości dróg gminnych, remonty obiektów komunalnych gminy.

Biorąc pod uwagę stopień dostępu mieszkańców do infrastruktury technicznej wyraźnie **widać poprawę skanalizowania i zwodociągowania mieszkańców.** Rozbudowa infrastruktury sieciowej pozwoliła na wzrost liczby osób korzystających z wodociągów do 95,0% ogółu ludności (wzrost o 7,7 pkt. procentowych) oraz wzrost udziału osób korzystających z sieci kanalizacyjnej do 39,7% (wzrost o 11,2 pkt. procentowych). **Główną barierą dla rozwoju sieci kanalizacyjnej są bariery przestrzenne.** Wiejski charakter gminy wiąże się z rozproszeniem zabudowy i koniecznością uzupełniania sieci o przydomowe oczyszczalnie ścieków i zbiorniki asenizacyjne.

Tabela 7. Infrastruktura sieciowa na terenie gminy

		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kanalizacja	Długość czynnej sieci	14,4	14,6	19,2	23,2	23,6	27,8	27,8
	Liczba os. korzystających z sieci	2449	2559	2900	3057	3099	3522	3598
	Udział w ludności ogółem	28,5%	28,9%	32,6%	34,3%	34,6%	39,2%	39,7%
Wodociągi	Długość czynnej sieci	152,4	152,9	155,3	157,9	160,6	163,5	164
	Liczba os. korzystających z sieci	7494	7774	7814	7846	7895	8597	8695
	Udział w ludności ogółem	87,3%	87,7%	87,9%	88,0%	88,2%	95,7%	95,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych, GUS

PODSUMOWANIE

Przedstawione dane diagnostyczne wskazują, iż w ostatnich latach w niemal każdej z analizowanych sfer funkcjonowania gminy systematycznie dokonywała się poprawa sytuacji i poziomu rozwoju w ujęciu nominalnym i wewnątrzgminnym. Analiza w ujęciu relatywnym polegająca na odniesieniu tych wartości do przeciętnych poziomów w powiecie, województwie i kraju wskazuje jednak, iż potrzeby rozwojowe gminy nadal są znaczące i wymagają wzmożonych działań inwestycyjnych i społecznych, które doprowadzą do ograniczenia różnic rozwojowych.

Głównymi zdiagnozowanymi czynnikami, kształtującymi potencjał rozwojowy gminy są:

W sferze społecznej:

- Relatywnie dobra sytuacja demograficzna gminy;
- Utrzymujący się relatywnie wysoki poziom bezrobocia na tle powiatu i województwa, mimo systematycznej poprawy w ostatnich latach;
- Utrzymujący się relatywnie wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej na tle powiatu i województwa, mimo odnotowanych spadków liczby osób objętych pomocą społeczną;
- Wysoki poziom uprzedszkolnienia dzieci w wieku 3-5 lat na tle innych gmin wiejskich;
- Wysoki poziom skolaryzacji - z oferty placówek oświatowych korzystają także dzieci i młodzież zamieszkujące poza obszarem gminy;

W sferze gospodarczej:

- Wyraźny wzrost liczby podmiotów gospodarczych działających na terenie gminy, szczególnie na terenach położonych w paśmie drogi krajowej nr 10.
- Relatywnie niski wskaźnik samozatrudnienia mieszkańców;
- Brak rozwiniętego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego, hamuje rozwój wiodącej dziedziny gospodarczej w gminie – rolnictwa.

W sferze przestrzenno-funkcjonalnej:

- Obserwowane umacnianie się związków funkcjonalnych ze stolicą województwa i powiatu – Toruniem, w tym m.in. znajdowanie się w strefie procesu suburbanizacji miasta;
- Część sołectwa pozbawiona jest infrastruktury umożliwiającej aktywizację sportową, kulturalną i społeczną mieszkańców;

W sferze środowiskowej:

- Gleby o wysokich klasach bonitacyjnych, stanowią korzystne uwarunkowanie dla produkcji rolnej.
- Unikatowe walory przyrodniczo-krajobrazowe, sprzyjają rekreacji i aktywnej turystyce weekendowej stanowiąc o potencjale turystycznym gminy.
- Występowanie licznych terenów chronionych;

W sferze technicznej:

- Poprawa skanalizowania i zwodociągowania mieszkańców w ostatnich latach;
- Główną przeszkodą w rozwoju sieci infrastruktury technicznej (w tym sieci kanalizacyjnej) są bariery przestrzenne.

3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji

3.1. Podstawa metodyczna opracowania

Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji gminy Czernikowo zostało przeprowadzone na podstawie „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020" Ministra Infrastruktury i Rozwoju z 3 lipca 2015 r. (dalej Wytyczne Ministra) oraz na podstawie „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020" (dalej Zasady) z 27 stycznia 2016 r. opublikowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przyjęto, że oba dokumenty pozostają względem siebie w zgodności. Sposób wyznaczenia obszarów zdegradowanych i rewitalizacji został w przytoczonych Zasadach uszczegółowiony w stosunku do Wytycznych Ministra.

Zgodnie z zapisami Wytycznych wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji poprzedza opracowanie Programu Rewitalizacji i jest jego elementem. W Wytycznych Ministra obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji zostały zdefiniowane następująco:

- Obszar zdegradowany

  Obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich. Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

  Stan kryzysowy to stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w innych sferach.

- Obszar rewitalizacji

  Obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy. W skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym poportowe i powydobywcze), powojskowe lub pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Poniżej przytoczono zapisy „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020" odnoszących się do wyznaczenia (delimitacji) obszarów zdegradowanych i rewitalizacji dla obszarów wiejskich, które wzięto pod uwagę.

Delimitacja obszaru zdegradowanego na obszarach wiejskich odbywać się będzie poprzez wskazanie miejscowości wykazujących stan kryzysowy (za obszar zdegradowany uważa się całą miejscowość, w której stwierdzono występowanie stanu kryzysowego), a wskazanie obszaru rewitalizacji będzie zależne od wybranego celu rewitalizacji.

Szczegółowy proces delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji powinien przebiegać następująco:

- Dla wszystkich miejscowości gminy należy przeprowadzić diagnozę, mającą na celu identyfikację występowania stanu kryzysowego.
- Do obszaru zdegradowanego należy zaliczyć miejscowości spełniające jednocześnie następujące kryteria:
    1. na terenie miejscowości identyfikuje się co najmniej 2 problemy społeczne mierzone wskaźnikami spośród tych, które określone zostały na liście wskaźników stanu kryzysowego (wymienione w załączniku 3 Zasad); jednocześnie wskaźniki te przyjmują w miejscowości wartości mniej korzystne od średniej ich wartości dla gminy,
    2. na terenie miejscowości znajdują się przestrzenie zdegradowane lub gmina może zaproponować inne kryterium reprezentujące przynajmniej jedną ze sfer (negatywne zjawisko), o których mowa przy definicji stanu kryzysowego.

Dla poszczególnych miejscowości można posłużyć się takimi samymi lub różnymi kryteriami (wyborem wskaźników), jednak zgodnie z zasadami określonymi powyżej.

- Obszar zdegradowany może stanowić jedna miejscowość lub kilka miejscowości.

- Obszarem rewitalizacji może zostać obszar zdegradowany w całości lub jego część jeśli łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy, zgodnie z Wytycznymi MIR. Do powierzchni obszaru rewitalizacji należy zaliczyć rzeczywistą powierzchnię, na której planowana jest interwencja w ramach programu rewitalizacji (a nie powierzchnię geodezyjną miejscowości/sołectw). Jednocześnie do ludności obszaru rewitalizacji należy zaliczyć osoby mieszkające na terenie wskazanym jako obszar rewitalizacji.
- Dalszy etap wyznaczenia obszaru rewitalizacji zależny będzie przede wszystkim od zamierzonego celu rewitalizacji. Gmina musi więc wybrać i spełnić przynajmniej jeden z 4 poniższych zestawów kryteriów w odniesieniu do obszaru zdegradowanego lub jego części i tym samym zdecydować się na określony kierunek/kierunki działań rewitalizacyjnych:

    A. Cel rewitalizacji: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej

    Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione zostaną następujące warunki:

    - występuje przestrzeń zdegradowana, która może być zaadaptowana do celów rozwoju społecznego,
    - na terenie miejscowości i w odległości 1,5 km od zwyczajowo przyjętego centralnego punktu miejscowości, liczonej wzdłuż dróg publicznych i publicznych ciągów pieszych i pieszo-jezdnych brak publicznej infrastruktury aktywizacji społecznej, chyba że uzasadniona i planowana interwencja zakłada utworzenie infrastruktury:

- komplementarnej wobec już istniejącej lub
- bezpośrednio rozszerzającej (poprzez adaptację istniejących budynków) możliwości lokalowe infrastruktury już istniejącej lub utworzenie infrastruktury należącej do tej samej kategorii oraz umożliwiającej realizację zadań/aktywności tego samego rodzaju, jeśli zapotrzebowanie społeczne przekracza możliwości infrastruktury już istniejącej lub
- utworzenie infrastruktury zastępującej infrastrukturę tego samego rodzaju likwidowaną ze względu na stan wyeksploatowania, brak funkcjonalności, niespełnianie warunków bezpieczeństwa, to nie jest konieczne spełnienie wspomnianego warunku odległości 1,5 km.

B. Cel rewitalizacji: przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej

Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- występują przestrzenie zdegradowane, które mogą być zaadaptowane do celów rozwoju gospodarczego,
- na terenie gminy są zarejestrowane osoby bezrobotne.

C. Cel rewitalizacji: rozwój społeczny dzieci i młodzieży w rejonach o niskim poziomie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych

Za obszary rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- miejscowość należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego),
- lokalny samorząd może wykazać udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących (np. przez sektor ngo),

D. Cel rewitalizacji: zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej

Za obszar rewitalizacji można uznać miejscowości, w których jednocześnie spełnione są warunki:

- miejscowość wykazuje wyższy od przeciętnej w gminie wskaźnik osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej lub miejscowość znajduje się wśród trzech miejscowości w gminie o największej bezwzględnej liczbie osób objętych sytuacją kryzysową,
- lokalny samorząd może wykazać udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących (np. przez sektor ngo),

Jednocześnie gmina może zaproponować autorski zestaw kryteriów (minimum dwóch) na podstawie których obiektywnie wskaże obszar rewitalizacji, na którym prowadzone będą działania pozwalające na osiągnięcie jednego z wymienionych wyżej czterech celów rewitalizacji.

3.2. Metodyka wyznaczenia obszarów zdegradowanych w gminie Czernikowo

Podstawową jednostką statystyczną przyjętą na potrzeby delimitacji obszarów zdegradowanych w gminie Czernikowo są sołectwa. Sołectwa jako jednostki pomocnicze gminy, których granice są utrwalone w świadomości mieszkańców, umożliwiają łatwiejszą orientację interesariuszy w postanowieniach programu jak i usprawniają późniejsze zarządzanie procesem rewitalizacji, dzięki funkcjonowaniu i kontroli rad sołeckich. Jednostkami statystycznymi użytymi na potrzeby delimitacji obszarów zdegradowanych na terenie Gminy Czernikowo są zatem sołectwa:

- ***Czernikowo,***
- ***Czernikówko,***
- ***Jackowo,***
- ***Kiełpiny,***
- ***Kijaszkowo,***
- ***Liciszewy,***
- ***Makowiska,***
- ***Mazowsze,***
- ***Mazowsze-Parcele,***
- ***Osówka,***
- ***Pokrzywno,***
- ***Skwirynowo,***
- ***Steklin,***
- ***Steklinek,***
- ***Witowąż,***
- ***Wygoda,***
- ***Zimny Zdrój.***

Powyższe jednostki statystyczne zostały porównane ze sobą na podstawie zestawu wskaźników delimitacyjnych. Do wyznaczania obszarów zdegradowanych posłużono się następującymi wskaźnikami:

- W sferze społecznej:
  - *Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze* (dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Czernikowie za 2015 r.),
  - *Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze* (przeliczono na 100 osób w wieku produkcyjnym, dane Powiatowego Urzędu Pracy dla Powiatu Toruńskiego za 2015 r.),
- W sferze przestrzenno-funkcjonalnej:
  - *Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej* (dane Urzędu Gminy w Czernikowie),
- W sferze gospodarczej:
  - *Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze* (dane Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej za 2015 r.).

Tabela 8. Wejściowe dane statystyczne użyte na potrzeby obliczenia wskaźników delimitacyjnych

Sołectwo	Liczba mieszkańców ogółem (2015)	Liczba mieszkańców wieku produkcyjnym (2015)	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej (2015)	Liczba osób bezrobotnych ogółem (2015)	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (2015)	Powierzchnia sołectw w ha	Powierzchnia przestrzeni zdegradowanej w ha*	Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji mieszkańców
Czernikowo	3158	1952	358	284	274	937,12	0,66	3
Czernikówko	538	325	67	33	22	656,17	0,00	1
Jackowo	192	117	39	17	2	448,36	0,00	0
Kiełpiny	367	249	114	54	6	2370,50	0,00	0
Kijaszkowo	360	223	77	30	8	697,06	0,00	0
Liciszewy	271	180	60	36	3	536,93	4,52	0
Makowiska	305	202	75	15	4	581,52	0,11	1
Mazowsze	352	229	29	26	17	275,39	0,00	2
Mazowsze-Parcele	303	210	29	16	7	737,11	0,00	0
Osówka	588	345	135	68	15	3314,21	0,00	1
Pokrzywno	52	28	19	4	5	1522,45	0,00	1
Skwirynowo	191	124	57	19	4	2339,46	0,02	1
Steklin	1132	714	173	136	24	1134,29	0,00	0
Steklinek	547	360	75	55	31	699,15	0,00	1
Witowąż	258	183	30	21	8	456,42	0,00	1
Wygoda	234	147	25	27	11	107,73	0,00	0
Zimny Zdrój	120	72	22	12	4	209,60	0,00	0
Gmina Czernikowo	8968	5660	1384	853	445	17023,47	5,3166	12

Źródło: Urząd Gminy Czernikowo, GOPS w Czernikowe, PUP w Toruniu, CEIDG.

*Na terenie gminy zidentyfikowane zostały przestrzenie i obiekty cechujące się wysokim poziomem degradacji, których stan prawny, a także warunki techniczne i funkcjonalne umożliwiają ich adaptację pod nowe funkcje społeczne, gospodarcze lub kulturalne. Zidentyfikowano następujące przestrzenie zdegradowane, które mogą zostać przeznaczone pod nowe cele:

1. Liciszewy – teren dawnej remizy OSP – działka nr 114 – 0,1 ha - 253 m2 zabudowy. Obecnie zrujnowany obiekt, którego stan techniczny grozi zawaleniem. Otoczenie również jest zaniedbane i częściowo zdewastowane, Budynek ma spory potencjał, który przy podjęciu prac modernizacyjnych umożliwi przywrócenia funkcjonalności obiektu i pozwoli utworzyć lokalne centrum społeczno-kulturalne.

2. Liciszewy – teren dawnej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej – działka nr 110/1 oraz 109 – 0,42 ha i 1,87 ha – 209 m2 zabudowy. Zdegradowany obszar, głównie we władaniu prywatnym, otoczenie, w tym tereny zielone są zaniedbane. Teren po odpowiednim zagospodarowaniu może służyć funkcjom turystycznym.

3. Liciszewy – teren dawnej szkoły podstawowej – działka nr 91/9 – 2,132 ha – 276 m2 zabudowy. Obiekt wysoce zdekapitalizowany grożący zawaleniem. Konieczność podjęcia gruntownych prac modernizacyjnych w tym wymiany stolarki okiennej i drzwiowej. Otoczenie obiektu jest zdewastowane. Nieruchomość stanowi własność fundacji. Planowana przez właścicieli odbudowa obiektu i jego adaptacja pod działalność usługową, w tym w zakresie usług społeczno-edukacyjnych, jak i prowadzenie działalności gospodarczej.

4. Czernikowo – magazyny nieistniejącego PRR "Staton" – działki nr 585/13 oraz 585/14 – 0, 5567 ha i 0,1041 ha – 643 m2 i 324 m2 zabudowy. Obecnie nieruchomość znajduje się we władaniu prywatnym. Budynki gospodarcze są opuszczone, nieużytkowane, wykazują wysoki poziom degradacji. Potencjalnie mogłyby zostać przeznaczone pod działalność gospodarczą i magazynową.

5. Nowogródek (sołectwo Skwirynowo) – filia PGR Steklin – działka nr 2094/18 – tylko zabudowa (działka to dziś własność Lasów Państwowych, ale zabudowa jest zdegradowanym terenem) = 238 m2 zabudowy.

6. Makowiska – teren dawnej remizy OSP – działka nr 78/7 – 0,11 ha – 166 m2 zabudowy. Obiekt opuszczony, zniszczony, potencjalnie do odnowienia/modernizacji jako obiekt o znaczeniu społeczno-kulturalnym (świetlica).

7. Kiełpiny - - działka nr 439 obręb Kiełpiny, teren zachwaszczony, o wysokiej degradacji środowiskowej, uprzednio użytkowany rolniczo i gospodarczo, obecnie stanowi nieużytek – 2 308 m2. Teren przy odpowiednim zagospodarowaniu posiada potencjał do utworzenia centrum społeczno-rekreacyjnego wsi.

Obecność powierzchni zdegradowanych na obszarze poszczególnych sołectw stanowiła dodatkowy wskaźnik oceny poziomu degradacji, rozstrzygający o zakwalifikowaniu danego obszaru do obszaru rewitalizacji.

Tabela 9. Wskaźniki delimitacyjne dla wszystkich sołectw gminy Czernikowo (kolorem czerwonym zaznaczono przekroczenia średniego poziomu wskaźnika dla gminy)

	Wskaźniki delimitacyjne					
	Sfera społeczna		Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera gospodarcza	Liczba wskaźników przekraczających wartość wskaźnika średnią dla gminy	Wskaźnik dodatkowy: Obecność powierzchni zdegradowanych
Sołectwo:	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze (w %, 2015)	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze (w %, 2015)	Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej (sztuk, stan aktualny)	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze (2015)		
Czernikowo	11,34	14,55	3	14,04	0	TAK
Czernikówko	12,45	10,15	1	6,77	0	NIE
Jackowo	20,31	14,53	0	1,71	3	NIE
Kiełpiny	31,06	21,69	0	2,41	4	TAK
Kijaszkowo	21,39	13,45	0	3,59	3	NIE
Liciszewy	22,14	20,00	0	1,67	4	TAK
Makowiska	24,59	7,43	1	1,98	2	TAK
Mazowsze	8,24	11,35	2	7,42	1	NIE
Mazowsze-Parcele	9,57	7,62	0	3,33	2	NIE
Osówka	22,96	19,71	1	4,35	3	NIE
Pokrzywno	36,54	14,29	1	17,86	1	NIE
Skwirynowo	29,84	15,32	1	3,23	3	TAK
Steklin	15,28	19,05	0	3,36	3	NIE
Steklinek	13,71	15,28	1	8,61	1	NIE
Witowąż	11,63	11,48	1	4,37	1	NIE
Wygoda	10,68	18,37	0	7,48	3	NIE
Zimny Zdrój	18,33	16,67	0	5,56	4	NIE
WARTOŚĆ ŚREDNIA DLA GMINY	***15,43***	***15,07***	***≈ 1***	***7,86***	*Nie dotyczy*	*Nie dotyczy*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wejściowych

3.3. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych

Na podstawie przeprowadzonej analizy zgromadzonych danych statystycznych stwierdzono, że do obszarów zdegradowanych w gminie Czernikowo, z uwagi na ponadprzeciętną koncentrację zjawisk problemowych w sferze społecznej (wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej, wysoki udział osób bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym) oraz sferze przestrzenno-funkcjonalnej (liczba obiektów infrastruktury aktywizacji mieszkańców) i/lub sferze gospodarczej (liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym) zaliczyć można następujące sołectwa:

- Kiełpiny,
- Liciszewy,
- Osówka,
- Skwirynowo,
- Zimny Zdrój.

Na rycinie poniżej przedstawiono granice obszarów wyznaczonych jako zdegradowane na tle zasięgu granic gminy. Granice zostały ustalone na podstawie granic obrębów geodezyjnych. Całkowity obszar obrębów geodezyjnych pokrywa się z granicami pięciu sołectw wyznaczonych jako zdegradowane.

Rycina 5.Mapa poglądowa granic obszarów zdegradowanych wyznaczonych na terenie Gminy Czernikowo.

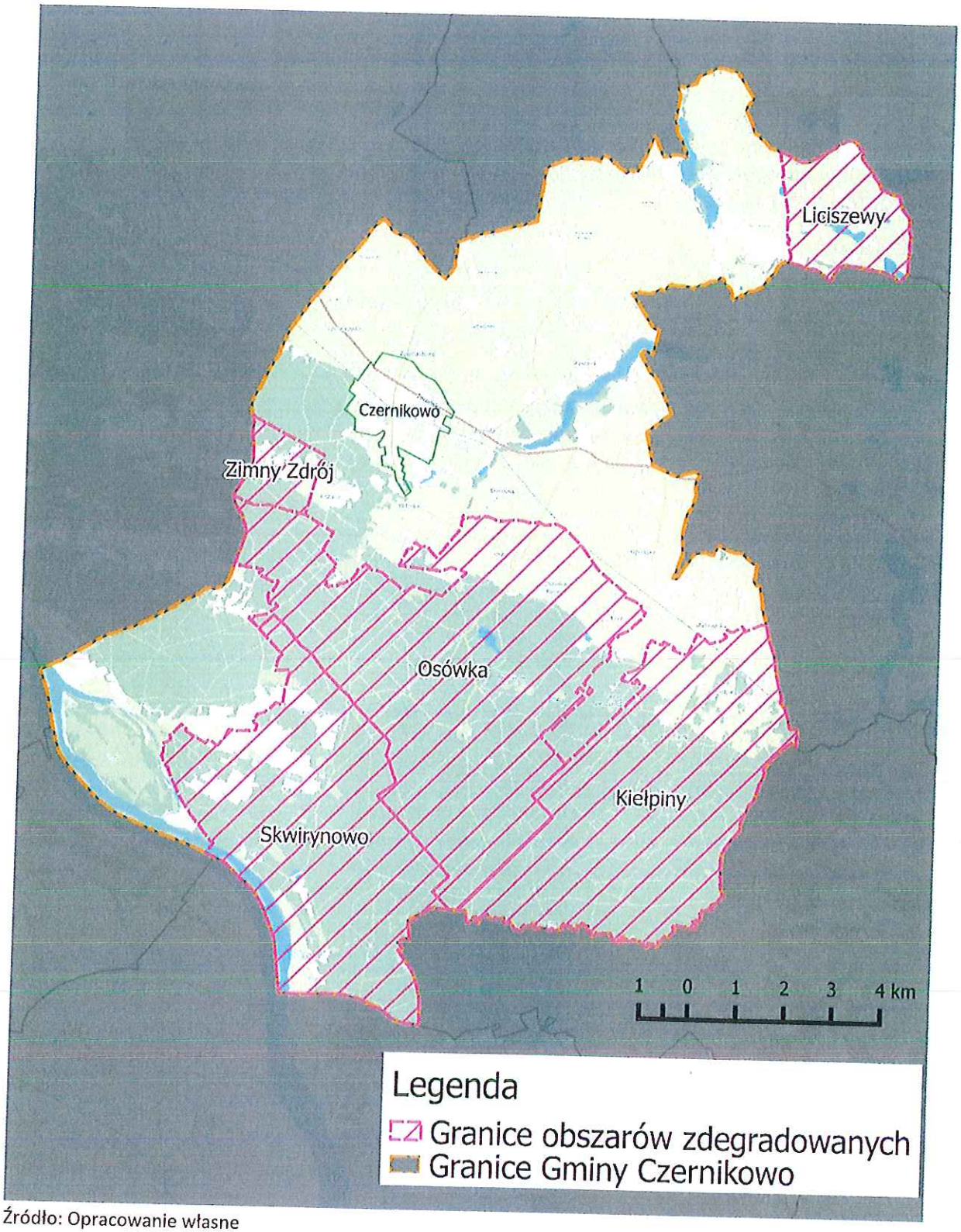

Źródło: Opracowanie własne

3.4. Obszary rewitalizacji

Wyznaczone w drodze delimitacji obszary zdegradowane zajmują łącznie powierzchnię 8770,7 ha, co stanowi 52% powierzchni gminy i są zamieszkiwane przez 1 537, co odpowiada 17% ogółu ludności w gminie. Obszar zdegradowany gminy nie może zostać w całości włączony w granice obszaru rewitalizacji, z uwagi na znaczne przekroczenie progu 20% ogółu powierzchni gminy.

W związku z powyższym obszar rewitalizacji został wyznaczony w oparciu o następującą procedurę:

1. Porównano sołectwa pod kątem liczby zdiagnozowanych zjawisk kryzysowych – w oparciu o liczbę wskaźników delimitacyjnych, których wartość dla sołectwa przekracza wartość średnią dla gminy:
    - Na tej podstawie do sołectw o najwyższej koncentracji zjawisk problemowych – przekroczenia wszystkich 4 wskaźników delimitacyjnych – należy zaliczyć: Kiełpiny, Liciszewy, Zimny Zdrój;
    - Pozostałe 2 sołectwa: Osówka oraz Skwirynowo cechują się niższym poziomem degradacji (przekroczenia 3 wskaźników) i na tej podstawie zostały wyłączone z dalszej analizy.
2. Zastosowano wskaźnik dodatkowy „Obecność powierzchni zdegradowanej" jako istotny czynnik, umożliwiający realizację projektów infrastrukturalnych zintegrowanych z działaniami społecznymi i gospodarczymi, które poprzez adaptację przestrzeni zdegradowanych przyczyniają się do odnowy wsi i poprawy jej estetyki oraz funkcjonalności:
    - W sołectwie Zimny Zdrój nie zidentyfikowano przestrzeni zdegradowanych, na których możliwe byłoby realizowanie działań infrastrukturalnych, przeznaczonych na cele społeczne, gospodarcze lub kulturalne – na tej podstawie sołectwo zostało wyłączone z dalszej analizy.
    - Sołectwami, w których zidentyfikowano obecność przestrzeni zdegradowanych, na których istnieje możliwość ich adaptacji pod nowe cele są: Kiełpiny i Liciszewy – które należy uznać jako obszar rewitalizacji Gminy Czernikowo. Ich łączna powierzchnia zajmuje 2 907,43 ha i jest zamieszkiwana przez 638 osób, co stanowi odpowiednio 17,1% całkowitej powierzchni i 7,1% ogółu mieszkańców gminy.
3. Następnie dokonano zawężenia obszaru rewitalizacji wyłączając z granic obszaru zwarte tereny leśne w sołectwie Kiełpiny. **Ostatecznie liczba ludności obszaru rewitalizacji nie zmieniła się i wynosi 638 osób (7,1% ludności gminy), z kolei powierzchni zmniejszyła się znacznie do poziomu 1 317,03 ha (7,7% powierzchni gminy).** Zachowane zostały zatem progi określone dla obszarów rewitalizacji wynoszące 20% całkowitej powierzchni i 30% ogółu ludności gminy.

Poniżej na mapie poglądowej przedstawiono granice sołectw tworzących obszar rewitalizacji Gminy Czernikowo.

Rycina 6.Mapa poglądowa zasięgu granic obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego i granic gminy

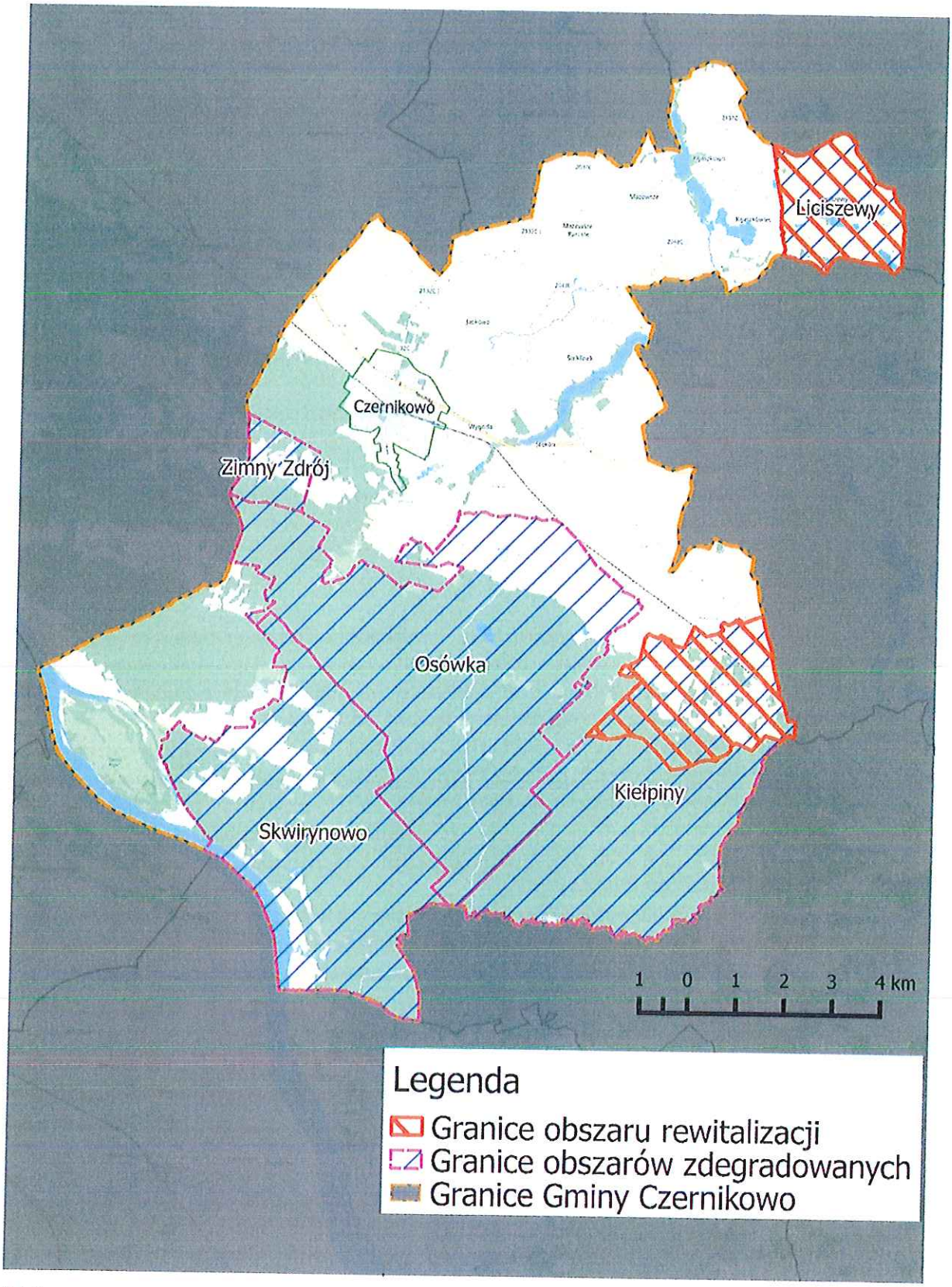

Źródło: opracowanie własne

Jak wykazano powyżej obszary wskazane jako obszar rewitalizacji Gminy Czernikowo cechują się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, zdecydowanie przekraczając wartości średnie dla gminy we wszystkich wskaźnikach delimitacyjnych. Sołectwa Kiełpiny i Liciszewy cechuje także obecność przestrzeni zdegradowanych, które mogą zostać zaadaptowane pod nowe funkcje społeczne, kulturalne lub gospodarcze, co dodatkowo uzasadnia objęcie terenu sołectwa granicami obszaru rewitalizacji.

Z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego tych terenów gmina zamierza prowadzić na nich rewitalizację. W miejscowościach tych są planowane działania rewitalizacyjne wypełniające trzy spośród czterech celów rewitalizacji określonych w „Zasadach programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020". Poniżej przedstawiono wybrane cele rewitalizacji wraz z przyjętymi kryteriami oraz uzasadnieniem podjęcia interwencji.

CEL REWITALIZACJI D:

ZWIĘKSZENIE PARTYCYPACJI W ŻYCIU SPOŁECZNYM DLA SPOŁECZNOŚCI W REJONACH O WYSOKIM UZALEŻNIENIU OD ŚWIADCZEŃ POMOCY SPOŁECZNEJ

Kryteria:

Miejscowość wykazuje wyższy od przeciętnej w gminie wskaźnik osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej lub miejscowość znajduje się wśród trzech miejscowości w gminie o największej bezwzględnej liczbie osób objętych sytuacją kryzysową,

Lokalny samorząd może wykazać udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących (np. przez sektor ngo),

Zdiagnozowany stan kryzysowy uzasadniający podjęcie interwencji:

KIEŁPINY: Sołectwo cechuje się ponadprzeciętną koncentracją problemów społecznych na tle gminy. Udział osób korzystających z pomocy społeczenej w ogóle ludności wynosi 31,1% (średnia dla gminy = 15,4%).

KIEŁPINY: Gmina posiada udokumentowane deklaracje ze strony organizacji pozarządowych i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, dotyczące zamiaru podjęcia działań służących aktywizacji i integracji mieszkańców sołectwa.

LICISZEWY: Sołectwo cechuje się ponadprzeciętną koncentracją problemów społecznych na tle gminy. Udział osób korzystających z pomocy społeczenej w ogóle ludności wynosi 31,1% (średnia dla gminy = 15,4%).

LICISZEWY: Gmina posiada udokumentowane deklaracje ze strony organizacji pozarządowych i Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, dotyczące zamiaru podjęcia działań służących aktywizacji i integracji mieszkańców sołectwa.

CEL REWITALIZACJI B:

PRZEKSZTAŁCENIE PRZESTRZENI ZDEGRADOWANEJ NA CELE AKTYWIZACJI GOSPODARCZEJ

Kryteria:

Obecność przestrzeni zdegradowanej, która może być zaadaptowana do celów rozwoju gospodarczego

Na terenie sołectwa są zarejestrowane osoby bezrobotne.

Zdiagnozowany stan kryzysowy uzasadniający podjęcie interwencji:

KIEŁPINY: Na terenie sołectwa znajdują się przestrzenie i obiekty zdegradowane umożliwiające adaptację pod cele rozwoju gospodarczego

KIEŁPINY: Sołectwo cechuje się ponadprzeciętną koncentracją problemu bezrobocia. Udział osób bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym wynosi 21,7% (średnia dla gminy = 15,1%).

LICISZEWY: Na terenie sołectwa znajdują się przestrzenie i obiekty zdegradowane umożliwiające adaptację pod cele rozwoju gospodarczego

LICISZEWY: Sołectwo cechuje się ponadprzeciętną koncentracją problemu bezrobocia. Udział osób bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym wynosi 20,0% (średnia dla gminy = 15,1%).

CEL REWITALIZACJI A:

PRZEKSZTAŁCENIE PRZESTRZENI ZDEGRADOWANEJ NA CELE AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ

Kryteria:

Obecność przestrzeni zdegradowanej, która może być zaadaptowana do celów rozwoju społecznego.

Na terenie sołectwa i w odległości 1,5 km od zwyczajowo przyjętego centralnego punktu miejscowości sołeckiej, liczonej wzdłuż dróg publicznych i publicznych ciągów pieszych i pieszo-jezdnych brak publicznej infrastruktury aktywizacji społecznej.

Zdiagnozowany stan kryzysowy uzasadniający podjęcie interwencji:

KIEŁPINY: Na terenie sołectwa znajdują się przestrzenie i obiekty zdegradowane umożliwiające adaptację pod cele rozwoju społecznego.

KIEŁPINY: Obecnie na terenie sołectwa nie ma żadnego obiektu publicznej infrastruktury: sportu, rekreacji lub domu kultury, biblioteki, świetlicy wiejskiej (lub ich placówki filialnej).

LICISZEWY: Na terenie sołectwa znajdują się przestrzenie i obiekty zdegradowane umożliwiające adaptację pod cele rozwoju społecznego.

LICISZEWY: Obecnie na terenie sołectwa nie ma żadnego obiektu publicznej infrastruktury: sportu, rekreacji lub domu kultury, biblioteki, świetlicy wiejskiej (lub ich placówki filialnej).

4. Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

Obszar rewitalizacji Gminy Czernikowo stanowią granice sołectw Kiełpiny oraz Liciszewy. Łącznie sołectwa, na terenie których zostały wskazane obszary rewitalizacji, zajmują powierzchnię 17,1% powierzchni gminy ogółem. Zamieszkiwane są przez 638 osób (7,1% ludności gminy). Obszar rewitalizacji jako całość cechuje się sytuacją kryzysową obserwowaną we wszystkich sferach mierzonych wskaźnikami delimitacyjnymi.

Tabela 10. Wskaźniki delimitacyjne obliczone dla całego obszaru rewitalizacji

	Sfera społeczna		Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera gospodarcza
	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
Obszar rewitalizacji ogółem	27,27	20,98	0	2,10
Średnia dla gminy	15,43	15,07	≈1	7,86

W kolejnych podrozdziałach przedstawiono charakterystykę obu sołectw, a także zbiorcze podsumowanie czynników wpływających na potencjał rozwojowy całego obszaru rewitalizacji.

Kiełpiny

W skład sołectwa Kiełpiny wchodzą miejscowości Kiełpiny oraz Rozstrzały. Podobszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię około 780,1 ha (cały obszar sołectwa z terenami leśnymi = 2 370,5 ha) i liczy 367 mieszkańców, z czego 68% mieszkańców sołectwa jest w wieku produkcyjnym, 14% w wieku poprodukcyjnym i 18% w wieku przedprodukcyjnym. Można zatem stwierdzić, że **pod względem wskaźników demograficznych miejscowość jest w stosunkowo dobrej sytuacji.**

Sołectwo Kiełpiny cechuje się **najgorszą sytuacją w sferze społecznej spośród wszystkich sołectw w Gminie Czernikowo.** Blisko co trzeci mieszkaniec sołectwa wymaga wsparcia ze strony pomocy społecznej (31,1% ogółu mieszkańców korzysta z pomocy społecznej, średnio w gminie 15,1%). Także w sferze bezrobocia sołectwo Kiełpiny cechuje się najmniej korzystną sytuacją w gminie: 21,7% osób w wieku produkcyjnym jest bezrobotnych (średnia dla gminy wynosi 15,4%), a 14% długotrwale bezrobotnych (powyżej 12 miesięcy), a 6% pozostaje bez pracy ponad 24 miesiące. Dane te wskazują na istnienie zjawiska strukturalnego bezrobocia w sołectwie Kiełpiny. Bezrobocie długotrwałe jest wysoce niekorzystne społecznie, wpływa zarówno na warunki bytowe rodziny (długotrwały brak stałego wynagrodzenia, uzależnienie finansowe od transferów z pomocy społecznej) jak i na kondycję psychologiczną i społeczną osoby pozostającej bez pracy (pojawienie się apatii, zniechęcenia, zanik posiadanych kwalifikacji i ich niedostosowanie do zmieniających się w wykonywanym zawodzie technologii i standardów). Czynniki te pogłębiają stan wykluczenia zawodowego i społecznego,

prowadząc do pojawienia się zjawisk niekorzystnych społecznie: patologii, zatrudnienia w „szarej strefie" czy bezdomności. Potwierdzają to obserwacje pracowników Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, którzy podczas pracy środowiskowej dostrzegają nie tylko problem ubóstwa, bezradności i bezrobocia, ale przede wszystkim wskazują na utrwalone bariery mentalne, brak zaangażowania, chęci zmiany swojej sytuacji zawodowej i bytowej. Ucieczką od problemów życia codziennego są często używki, a w szczególności alkohol, co dodatkowo pogłębia stopień wykluczenia części ludności, generując dodatkowe zjawiska niekorzystne społecznie (przemoc domową). Widoczny jest także problem braku zintegrowania mieszkańców – nie spotykają się, nie działają wspólnie na rzecz lokalnej społeczności, poprawy wizerunku wsi, itd. Jest to także pośrednio spowodowane **brakiem miejsc, które umożliwiałyby organizację wydarzeń integrujących i pobudzających życie wsi.** Widoczny jest brak jakiejkolwiek infrastruktury rekreacyjnej czy społecznej dla dzieci, umożliwiającej bezpieczne i atrakcyjne spędzanie wolnego czasu.

Znaczne oddalenie od większych miejscowości jak i brak jakiejkolwiek infrastruktury oraz oferty służącej aktywizacji mieszkańców, w tym szczególnie dzieci i młodzieży, pogłębia problemy społeczne, prowadząc do powielania złych wzorców zachowań, ograniczenia aspiracji oraz szans edukacyjnych i życiowych wśród młodszego pokolenia, co w dłuższym okresie może skutkować występowaniem zjawiska „dziedziczenia biedy" i utrwalania się stanu kryzysowego na obszarze sołectwa. Potwierdzeniem zagrożenia wykluczeniem edukacyjnym i rozwojowym są wyniki osiągane przez uczniów szkół podstawowych ze Sprawdzianu 6-klasisty zamieszkujących teren sołectwa Kiełpiny, którzy wg. rejonizacji przynależą do Szkoły Podstawowej w Makowiskach. W latach 2012-2015 uczniowie osiągali średni wynik ze Sprawdzianu znacznie niższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego (2012: Kiełpiny 19,45 śr. woj. 22,14; 2013: Kiełpiny 22,73 śr. woj. 23,6, 2014: Kiełpiny 22,64 śr. woj. 25,02, 2015: Kiełpiny cz. I 59 i cz. II 74 śr. woj. cz. I 64 i cz. II 75). Powyższe uwarunkowania wskazują na potrzebę utworzenia oferty zajęć aktywizacji społeczno-edukacyjnej skierowanej do najmłodszych, która umożliwi uczniom aktywne spędzanie wolnego czasu i rozwijanie zainteresowań. Uczestnictwo w zajęciach ruchowych i edukacyjnych pod opieką wykwalifikowanego opiekuna przełoży się na wzrost poczucia własnej wartości, poszerzenie horyzontów i zainteresowań. Działania aktywizujące powinny w szczególności objąć dzieci i młodzież pochodzące z rodzin dysfunkcyjnych, w których proces wychowawczy bywa z różnych przyczyn zaburzony.

Zła sytuacja społeczna nie przekłada się na spadek bezpieczeństwa. W 2015 r. na terenie sołectwa stwierdzono zaledwie 2 przestępstwa (1,5% ogółu zdarzeń w gminie).

Zła sytuacja społeczna i zawodowa odbija się także na poziomie zamożności mieszkańców - podatek dochodowy od osób fizycznych przypadający na 1 mieszkańca sołectwa (dane za rok 2014) jest niski, wynosi niecałe 378 zł, przy średniej dla gminy – 582 zł. Wpływa to na niski popyt konsumpcyjny mieszkańców, a niski poziom dochodów potwierdza konieczność wsparcia części rodzin zamieszkujących sołectwo transferami socjalnymi.

Położone w części południowo-wschodniej Kiełpiny to sołectwo o dwóch zasadniczych funkcjach: rolniczej (miejscowość Kiełpiny) i leśnej (Rozstrzały). Sołectwo Kiełpiny stanowi obszar położony w systemie obszarów chronionych, w przeważającej części pokryty lasami, w tym lasami o funkcjach glebochronnych i wodochronnych. Znacznym obszarem działalności jest gospodarka leśna, która będzie kontynuowana i rozwijana w kolejnych latach, o czym świadczy m.in. wyznaczenie w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego dużych terenów do dolesień. Zabudowa rolnicza jest bardzo rozproszona w typie wielodrożnicowej, chaotycznej i położonej przy nieregularnej siatce dróg. Jakość gleb jest nieco niższa niż w przypadku obszarów położonych w północnej części gminy.

Charakter rolno-leśny gminy przekłada się na niski poziom przedsiębiorczości. W Kiełpinach, według danych Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, funkcjonuje tylko 6 przedsiębiorców (2,41 na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym, średnia dla gminy to 7,86).

Drogi na terenie sołectwa wykazują liczne ubytki, znaczna część jest nieutwardzona, co w okresach jesienno-zimowych, skutkuje czasową nieprzejezdnością. Stan nawierzchni dróg i oddalenie od głównych szlaków powodują, że sołectwo jest słabo skomunikowane. Stanowi to istotna barierę funkcjonalną dla rozwoju wsi – oddalenie od dróg krajowych i wojewódzkich zmniejsza atrakcyjność gospodarczą obszaru, a brak odpowiedniej infrastruktury drogowej wpływa na znaczące ograniczenie mobilności mieszkańców i np. dojazdy do pracy czy w celach edukacyjnych.

Ponadto rozproszenie zabudowy skutkuje ograniczonymi możliwościami rozwoju infrastruktury technicznej. Mieszkańcy zmuszeni są do stosowania i użytkowania rozwiązań alternatywnych (sieci komórkowej lub radiowej – w przypadku sieci telefonicznych i internetowych, studni, zbiorników asenizacyjnych i oczyszczalni przydomowych – w przypadku sieci wod.-kan., itd.).

Wysoka skala problemów społecznych wskazuje na pilną potrzebę interwencji na tym obszarze zmierzającej do wielowymiarowej inkluzji lokalnej społeczności w życie społeczne, zawodowe i gospodarcze gminy.

Tabela 9. Dane kwalifikujące sołectwo do obszaru rewitalizacji

Sołectwo	Sfera społeczna		Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera gospodarcza
	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
Kiełpiny	31,1	22,0	0	2,41
Średnia	15,4	15,1	≈1	7,86

Zdjęcie 1. Dokumentacja fotograficzna przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej - sołectwo Kiełpiny.

Liciszewy

Liciszewy to miejscowość samodzielnie tworząca sołectwo, położona w północno-wschodniej części gminy. Zajmuje powierzchnię około 536,93 ha i liczy 271 mieszkańców. 66% mieszkańców Liciszew jest w wieku produkcyjnym, 11% w wieku poprodukcyjnym. Młodzi mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym obejmują grupę 23% mieszkańców wsi. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że **sytuacja demograficzna miejscowości jest stosunkowo dobra.**

Głównym problemem sołectwa jest wysoce niekorzystna sytuacja społeczna. Ponad 22,1% mieszkańców Liciszew korzysta z pomocy społecznej, co stanowi wynik ponadprzeciętny na tle średniej dla gminy = 15,4%. Natężenie problemów społecznych jest zauważane przez pracowników opieki społecznej. Z ich obserwacji wynika, iż ludność obszaru nie jest zintegrowana, nie wykazuje chęci do podejmowania inicjatyw w środowisku lokalnym, organizacji wydarzeń, uczestnictwa w programach realizowanych przez GOPS. Najczęstszym powodem przyznania pomocy jest ubóstwo oraz bezrobocie, znaczny udział os. korzystających stanowią osoby niepełnosprawne. Istotnym problemem jest **brak odpowiedniej infrastruktury społecznej,** w tym szczególnie świetlicy wiejskiej, na której mogłyby odbywać się wydarzenia wiejskie, jak i zajęcia służące aktywizacji mieszkańców (szkolenia, prelekcje, kursy, zajęcia kulturalne, sportowe, artystyczne). Na terenie wsi **zidentyfikowano kilka obiektów i przestrzeni zdegradowanych, które utraciły swoje pierwotne funkcje:** teren dawnej remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, teren dawnej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej oraz teren dawnej szkoły podstawowej w Liciszewach (własność organizacji pozarządowej), które po wykonaniu odpowiednich prac remontowych i modernizacyjnych, jak i odpowiednim wyposażaniu mogłyby z powodzeniem stanowić miejsca integracji i aktywizacji lokalnej społeczności. Obecny stan techniczny tych obiektów wykazuje wysoki poziom dekapitalizacji i degradacji, wymagając sporych prac w zakresie ich przebudowy, wymiany instalacji, stolarki okiennej i drzwiowej, ocieplenia, remontu pomieszczeń. Odnowa tych obszarów ma istotne znaczenie dla dalszego rozwoju wsi, umożliwiłaby bowiem powstanie punktów centrotwórczych, które koncentrowałyby życie społeczne i kulturalne wsi, co sprzyjałoby także rozwojowi działalności gospodarczej w ich bezpośrednim otoczeniu. Ponadto zwiększyłaby się estetyka przestrzeni publicznej, co wzmocniłoby wśród mieszkańców tożsamość i poczucie więzi ze swoją „małą ojczyzną".

Szczególnie dotkliwym problemem społecznym jest wysoki poziom bezrobocia na terenie sołectwa - co piąta osoba w wieku produkcyjnym jest bezrobotna. 16% (najwięcej w gminie) osób w wieku produkcyjnym jest długotrwale bezrobotnych, aż 9% pozostaje bez pracy ponad 24 miesiące. Świadczy to o trwałym i strukturalnym charakterze problemu - permanentnym niedopasowaniu podaży (kwalifikacji, umiejętności, wyuczonego zawodu osób poszukujących zatrudnienia) i popytu (ofert pracy o konkretnym profilu kandydata) na rynku pracy. Problem bezrobocia długotrwałego w sołectwie jest zjawiskiem złożonym, które nie tylko wynika z aktualnej sytuacji gospodarczej i rynku pracy (która znacznie poprawiła się w ostatnich latach na terenie gminy i województwa), ale także ze zmian mentalnych i psychologicznych, które dokonały się na skutek trwałego pozostawania bez zatrudnienia. Objawia się to brakiem zaangażowania, apatią, niską samooceną, trwałym napięciem, poszukiwaniem ulgi w używkach czy przemocy (problem alkoholizmu jest obecny na obszarze sołectwa, co podkreślają pracownicy GOPS). Permanentny stan braku zatrudnienia pogłębia problemy społeczne, w tym przede wszystkim zwiększa problem ubóstwa w rodzinach. Problem bezrobocia jest tym bardziej istotny, iż struktura demograficzna wskazuje, iż 66% ludności stanowią osoby w wieku produkcyjnym, a więc potencjalnie zainteresowane (wyłączając osoby będące na rentach i wcześniejszych emeryturach, prowadzące gospodarstwo rolne, prowadzące własną działalność, itp.) wykonywaniem czynnej pracy zawodowej. Brak środków finansowych zmusza osoby bezrobotne do podejmowania prac dorywczych „na czarno" (np. przy pracy w gospodarstwach rolnych), przy czym zdarza się, iż „zleceniodawcy" wykorzystują trudną sytuację tych osób proponując bardzo niskie stawki i nie dbając o jakiekolwiek zabezpieczenie ich pracy.

Trudna sytuacja społeczno-gospodarcza widoczna jest także w poziomie dochodów osiąganych przez mieszkańców sołectwa. Podatek dochodowy od osób fizycznych przypadający na 1 mieszkańca sołectwa (dane za rok 2014) jest niski, wynosi niecałe 287 zł, przy średniej dla gminy – 582 zł. Świadczy to o niskiej zasobności finansowej mieszkańców.

Problem ubóstwa nie przekłada się na podwyższoną przestępczość na terenie sołectwa. W 2015 r. w Liciszewach odnotowano 3 czyny karalne, co stanowiło 2,2% ogółu przestępstw stwierdzonych na terenie gminy. Wynika to pośrednio także z pewnej hermetyczności społeczeństwa – znikomego dopływu nowych mieszkańców i wzajemnej znajomości wśród mieszkańców wsi, co zmniejsza skłonność do wykonywania czynów karalnych.

Stan wykluczenia społeczno-zawodowego przekłada się na funkcjonowanie rodzin i utrwalanie złych wzorców mentalnych i życiowych wśród dzieci i młodzieży, co stanowi istotny problem, przeciw któremu należy przeciwdziałać, aby zapobiec pogłębianiu się zjawisk kryzysowych w przyszłości. Czynnikiem pozytywnym w kontekście zdiagnozowanych problemów natury społecznej jest fakt, iż uczniowie szkół podstawowych, których rejonizacja obejmuje sołectwo Liciszewy w ostatnich latach osiągali wyniki ze Sprawdzianu 6-klasisty na poziomie przekraczającym lub zbliżonym do średniej wojewódzkiej (2012: Liciszewy 21,8 śr. woj. 22,14; 2013: Liciszewy 26,38 śr. woj. 23,6, 2014: Liciszewy 25,89 śr. woj. 25,02, 2015: Liciszewy cz. I 71 i cz. II 87 śr. woj. cz. I 64 i cz. II 75). Warto zatem zadbać o utworzenie infrastruktury społecznej, która będzie dogodnie położona na terenie sołectwa i umożliwi dzieciom i młodzieży dalszy rozwój zainteresowań i kompetencji edukacyjnych, także w wymiarze pozalekcyjnym.

Sołectwo Liciszewy położone jest peryferyjnie w stosunku do siedziby gminy – Czernikowa, a także w stosunku do przebiegu głównej osi rozwojowej gminy, jaką jest droga krajowa nr 10. Zabudowa wsi jest bardzo rozproszona w typie wielodrożnicowej, położonej przy nieregularnej siatce dróg. Zły stan nawierzchni dróg i oddalenie od głównych szlaków powodują, że sołectwo jest słabo skomunikowane, co powoduje znaczne utrudnienia dla mieszkańców, szczególnie dla dzieci i młodzieży, ale i osób zatrudnionych poza granicami sołectwa. Utrudniony transport do centrum gminy jak i do większych ośrodków wpływa niekorzystnie na mobilność mieszkańców, co skutkuje utrwalaniem ich złej sytuacji społecznej i zawodowej.

Oddalenie od głównego szlaku komunikacyjnego gminy ogranicza także potencjał gospodarczy sołectwa. Liciszewy to wieś/sołectwo o jednej funkcji rolniczej. Uprawie sprzyja obecność gleb o wysokich klasach bonitacyjnych. W Liciszewach, według danych Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, funkcjonuje zaledwie 3 przedsiębiorców (1,67 na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym, średnia dla gminy to 7,86, jest to najniższy wynik spośród sołectw tworzących Gminę Czernikowo). Ograniczona przedsiębiorczość mieszkańców, brak podmiotów o większym zatrudnieniu, a także peryferyjne położenie wpływają niekorzystnie na problem bezrobocia.

Centrum wsi zajmuje jezioro polodowcowe o nazwie Jezioro Liciszewskie. Drugi zbiornik wodny znajduje się przy południowej granicy miejscowości. Ze względu na otoczenie wielu jezior wieś może podlegać aktywizacji turystycznej. Fakt ten znalazł odzwierciedlenie w zapisach *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania*, na podstawie którego, w bezpośrednim sąsiedztwie Jeziora Liciszewskiego, z uwagi na atrakcyjne położenie wyznaczono nowe tereny pod rozwój osadnictwa, w tym także zabudowę mieszkaniowo-usługową oraz pod zabudowę rekreacyjno-wypoczynkową. Obecność atrakcyjnych terenów pod rozwój funkcji mieszkaniowej, może przyczynić się do zwiększonego zainteresowania osadnictwem, osób zamieszkujących Toruń i jego obszar funkcjonalny, a szukających działek położonych w spokojnej okolicy i otoczeniu przyrody.

Znaczne rozproszenie zabudowy powoduje utrudnienia w rozbudowie sieci infrastruktury technicznej, szczególnie kanalizacji, dlatego też bardziej uzasadnione ekonomicznie jest tworzenie na obszarze sołectwa zbiorników asenizacyjnych oraz oczyszczalni przydomowych. Brak odpowiedniej

infrastruktury również stanowi czynnik zmniejszający atrakcyjność inwestycyjną obszaru w stosunku do innych rejonów gminy.

Tabela 10. Dane kwalifikujące sołectwo do obszaru zdegradowanego

Sołectwo	Sfera społeczna		Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Sfera gospodarcza
	Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze	Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze
Liciszewy	22,14	20,00	0	1,67
Średnia	15,43	15,07	≈1	7,86

Zdjęcie 2. Dokumentacja fotograficzna przeprowadzonej inwentaryzacji terenowej - sołectwo Liciszewy

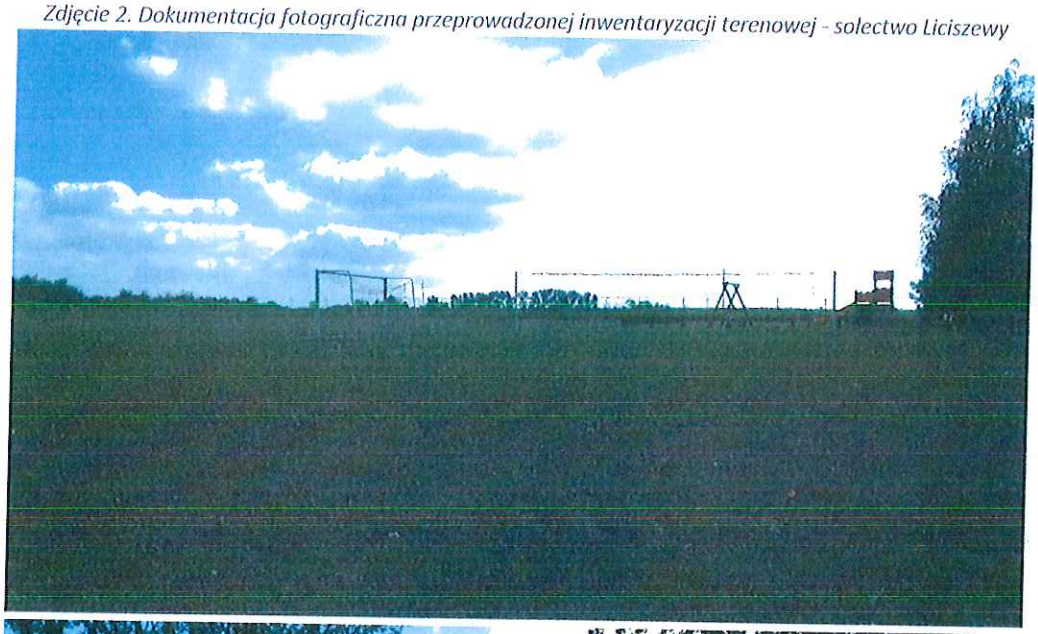

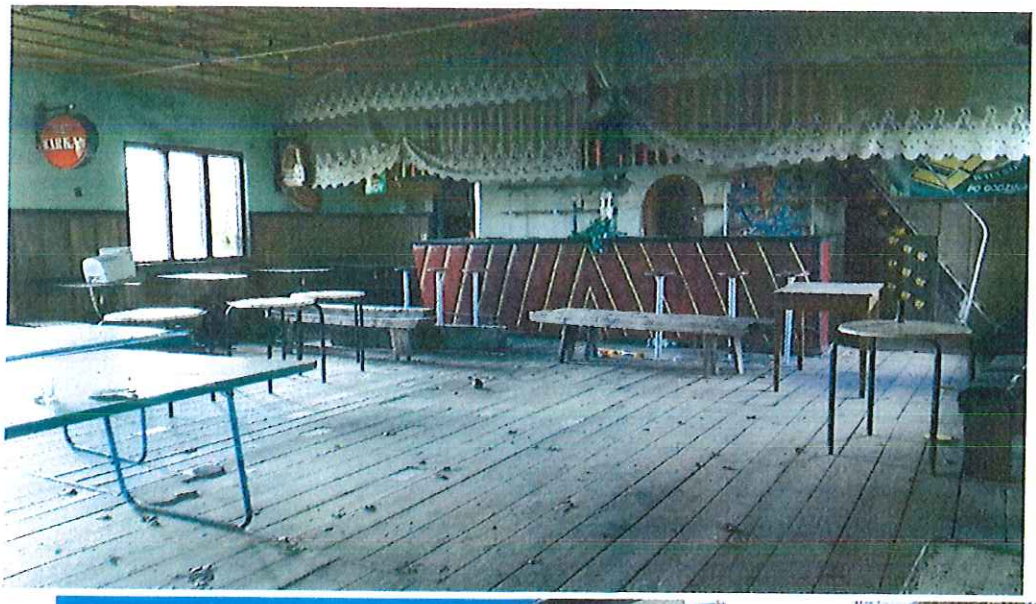

Zbiorcze zestawienie głównych czynników wpływających na obecny stan rozwojowy i potencjał obszaru rewitalizacji;

Poniżej przedstawiono zestawienie głównych czynników rozwojowych, które kształtują obecny obraz obszaru rewitalizacji, jak również przekładają się na jego potencjał rozwojowy. Czynniki zostały pogrupowane według sfer tematycznych, zawierają także, krótkie uzasadnienie będące podsumowaniem diagnozy.

SFERA SPOŁECZNA:

- Relatywnie dobra sytuacja demograficzna;

Obszaru rewitalizacji nie dotykają obecnie szczególnie duże problemy demograficzne, 67% mieszkańców jest w wieku produkcyjnym, 13% w wieku poprodukcyjnym i 20% w wieku przedprodukcyjnym.

- Wysokie natężenie niekorzystnych zjawisk społecznych

Obszar rewitalizacji w sferze społecznej charakteryzuje stan kryzysowy, sytuacja zdecydowanie gorsza niż średnio w gminie. 27,3% mieszkańców jest objętych pomocą społeczną (w Kiełpinach wskaźnik ten wynosi aż 31,1%, w Liciszewach nieco mniej 22,1%).

Działania społeczne ukierunkowane na aktywizację dzieci i młodzieży, w tym w szczególności wzmacniające ich wyedukowanie w obszarze tzw. kompetencji kluczowych stanowić powinny ważne uzupełnienie dla działań skierowanych dla osób dorosłych. Szczególnie ma to znaczenie w sołectwie Kiełpiny, które zmaga się z najwyższym natężeniem problemów społecznych, a przy tym dzieci z terenu sołectwa osiągają relatywnie słabe wyniki edukacyjne, co może prowadzić do utrwalania sytuacji kryzysowej w sferze społecznej. Podniesienie poziomu aktywizacji dzieci w wymiarze pozaszkolnym, poprzez organizację gier i zajęć ruchowych i edukacyjnych przyczyni się do poprawy ich zaangażowania edukacyjnego i społecznego , ułatwiając późniejsze funkcjonowanie w dorosłym życiu.

- Wysoki poziom problemu bezrobocia, w tym bezrobocia długotrwałego

Więcej niż co piąty mieszkaniec w wieku produkcyjnym jest bezrobotny (Kiełpiny – 21,7%, Liciszewy - 20%), 15% jest długotrwale bezrobotnych (Kiełpiny - 14%, Liciszewy - 16%), a 7% pozostaje bez pracy ponad 24 miesiące (Kiełpiny - 6%, Liciszewy - 9%). Wskazuje to na strukturalne przyczyny bezrobocia, wynikające z

niedopasowania posiadanych kwalifikacji zawodowych do współczesnych wymogów na rynku pracy. Utrzymujące się bezrobocie długotrwałe stanowi wyjątkowo niekorzystny czynnik społeczny, wpływający na poziom rozwoju społeczno-gospodarczego lokalnej społeczności. Wysoki udział osób bezrobotnych, w tym bezrobotnych długotrwale, jak i charakter gospodarki oparty na funkcjonowaniu małorolnych gospodarstw sprawia, iż główny nacisk interwencji prowadzonej w ramach rewitalizacji tych obszarów powinien zostać położony na różnego rodzaju metody aktywizacji zawodowej mieszkańców, ich edukacji, jak i promowaniu samozatrudnienia.

SFERA GOSPODARCZA:

- Niski poziom średnich dochodów uzyskiwany przez mieszkańców z działalności pozarolniczej

O trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej i niskiej aktywności pozarolniczej świadczą dane dotyczące podatku dochodowego od osób fizycznych za rok 2014. W obszarach rewitalizacji w przeliczeniu na jednego mieszkańca wpłacono zaledwie 339 zł PIT (w Kiełpinach średnio 378 zł, w Liciszewach średnio 287 zł), co świadczy o niskiej, przeciętnej zamożności mieszkańców. Brak środków finansowych przekłada się na niski popyt konsumpcyjny – co nie sprzyja rozwojowi działalności gospodarczej, a także generuje potrzebę wsparcia socjalnego najuboższych rodzin.

- Niski poziom przedsiębiorczości

Dominujący charakter rolniczy tej części gminy widoczny jest także we wskaźnikach dotyczących poziomu rozwoju gospodarczego. Na koniec 2015 r.. na terenie obszarów rewitalizacji działało zaledwie 9 przedsiębiorców (2,1 na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym): 6 podmiotów gosp. zlokalizowanych jest w Kiełpinach, 3 podmioty w Liciszewach. Brak dywersyfikacji gospodarczej i rozwiniętych podmiotów gospodarczych stanowi istotny problem, biorąc pod uwagę wysoki poziom bezrobocia ludności. Wskazuje to na konieczność realizacji programów stymulujących rozwój przedsiębiorczości, doradztwa w zakresie poprawy wydajności i efektywności obecnie funkcjonujących podmiotów gospodarczych jak i gospodarstw rolnych, a także promowaniu ich wzajemnej kooperacji i promocji zewnętrznej.

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA:

- Słaba dostępność komunikacyjna i zły stan dróg lokalnych

W wymiarze przestrzenno-funkcjonalnym problemem dominującym, ograniczającym mobilność zawodową mieszkańców jak i przepływ impulsów rozwojowych na tereny wiejskie jest zły stan infrastruktury komunikacyjnej. Liciszewy i Kiełpiny są jednymi z najbardziej oddalonych od miejscowości gminnej (urzędów, ośrodka zdrowia, banku czy sklepów) sołectw. Stan nawierzchni dróg i oddalenie od głównych szlaków powodują, że obszary rewitalizacji są słabo skomunikowane. W wielu miejscach drogi nie posiadają nawierzchni utwardzonej, mimo że są często uczęszczane przez mieszkańców. Występuje okresowa nieprzejezdność dróg dojazdowych. Niska dostępność komunikacyjna umacnia problem wykluczenia społecznego, zawodowego i gospodarczego obszaru rewitalizacji.

- Obecność obiektów i przestrzeni zdegradowanych

W miejscowości Liciszewy stwierdzono licznie występujące powierzchnie zdegradowane, które łącznie stanowią prawie 1% powierzchni miejscowości ogółem. Do powierzchni zdegradowanych zaliczono: teren dawnej remizy OSP, teren dawnej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej oraz teren dawnej szkoły podstawowej. W Kiełpinach zidentyfikowano zdegradowany teren stanowiący nieużytek, dawniej pełniący funkcje gospodarcze i rolnicze.

SFERA TECHNICZNA:

- Znaczne rozproszenie zabudowy, hamuje rozwój infrastruktury sieciowej

Znaczne rozproszenie zabudowy skutkuje pewnymi ograniczeniami natury technicznej i ekonomicznej dla rozwoju sieci infrastruktury technicznej, co wpływa na bieżące funkcjonowanie mieszkańców i konieczność stosowania rozwiązań alternatywnych (sieci komórkowej lub radiowej – w przypadku sieci telefonicznych i internetowych, studni, zbiorników asenizacyjnych i oczyszczalni przydomowych – w przypadku sieci wod.-

kan., itd.). Brak dostępu do odpowiedniego uzbrojenia technicznego terenów powoduje także niższą atrakcyjność inwestycyjną tego rejonu gminy.

SFERA ŚRODOWISKOWA:

- Położenie sołectw na terenach o cennych walorach przyrodniczych (lasy, jeziora, rzeki) sprzyja rozwojowi usług turystyki wypadowej, w tym agroturystyki
- Wysokie klasy bonitacyjne gleb, sprzyjają rozwojowi gospodarki rolnej

Problemy społeczne, bezrobocie i poziom przedsiębiorczości rzutują na korzystanie z pomocy społ., edukację, budownictwo, utrzymanie dróg dojazdowych i posesji (na podst. rozmów z sołtysami, radami sołeckimi i radnymi). Przedstawiony stan nawarstwia się i utrwala, zakorzenia się w świadomości mieszkańców, objawiając się biernością, brakiem perspektyw rozwoju i bodźców do zmian. Obszar rewitalizacji posiada spory potencjał, głównie z zakresie ukierunkowania na przetwórstwo, różnicowanie działalności rolniczej, turystykę, agroturystykę i usługi. Konieczne jest zatem podjęcie interwencji, która pozwoli przełamać zdiagnozowany stan kryzysowy na terenie obszaru rewitalizacji, dając nowy impuls rozwojowy i trwałą podstawę dla jego dalszego rozwoju.

5. Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji

Polityka rewitalizacji Gminy Czernikowo prowadzona w oparciu o niniejszy dokument ma doprowadzić do zmiany obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, poprzez ograniczenie lub eliminację zjawisk kryzysowych obserwowanych na obszarze rewitalizacji, a także podejmowanie działań służących stymulowaniu jego wewnętrznych potencjałów rozwojowych.

Podejmowane przedsięwzięcia oraz inicjatywy społeczne mają posłużyć ograniczeniu zjawisk problemowych zdiagnozowanych w wykonanych analizach oraz zgłaszanych podczas konsultacji społecznych oraz osiągnięciu pożądanego stopnia rozwoju obszaru rewitalizacji w perspektywie roku 2023. Poniżej przedstawiona została wizja obszaru rewitalizacji, będąca wyrazem aspiracji jego mieszkańców, jak i obrazem przemian jakie dokonały się w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej (zawierającej także elementy sfer technicznej i środowiskowej) po przeprowadzeniu rewitalizacji.

WIZJA STANU OBSZARU PO PRZEPROWADZENIU REWITALIZACJI

SFERA SPOŁECZNA

Zainicjowana polityka rewitalizacji, a w szczególności projekty realizowane w sferze społecznej doprowadziły do zmiany wrażliwości mieszkańców na sprawy lokalnej społeczności oraz ich większe zaangażowanie w życie społeczne wsi i gminy. Włączenie w proces rewitalizacji zarówno władz samorządowych, organizacji pozarządowych, a przede wszystkim mieszkańców zwiększa efektywność prowadzonych działań i prowadzi do stopniowego ograniczania występowania zjawisk kryzysowych, w tym do spadku poziomu bezrobocia i ubóstwa.

Utworzenie zaplecza infrastrukturalnego, poprzez readaptację budynków i placów wiejskich na miejsca integracji mieszkańców (w ramach działań kompleksowych w celach dot. sfery przestrzenno-funkcjonalnej) przyczyniło się do wyższego poziomu aktywizacji ludności zamieszkującej obszar rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz osób starszych. Podejmowane inicjatywy obywatelskie i organizowane wydarzenia plenerowe i kulturalno-artystyczne wzmacniają poczucie lokalnej tożsamości, a także kultywowanie regionalnych tradycji i dziedzictwa. Podejmowane działania służą zmianie świadomości mieszkańców – zwiększeniu ich bezpośredniego wpływu na kształtowanie jakości życia i funkcjonowania w lokalnej społeczności, poprzez bezpośrednie zaangażowanie w inicjatywy społeczne i obywatelskie podejmowane na terenie ich wsi.

Podjęte działania w ramach celów rewitalizacji określonych dla sfery społecznej przyczyniły się do osiągnięcia celu D: ***Zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej*** określonego w rozdziale 6.4.2 „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020"

SFERA GOSPODARCZA

W sferze gospodarczej mieszkańcy obszaru rewitalizacji w pełni wykorzystują potencjał położenia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym, jednocześnie czerpiąc z cennych walorów przyrodniczych gminy. Tradycyjna funkcja rolniczo-leśna gminy w większym stopniu uzupełniana jest także działalnością pozarolniczą, w której dominującą funkcję pełnią podmioty świadczące usługi w obszarze agroturystyki i rekreacji. Przedsiębiorstwa zakładane przez mieszkańców gminy otrzymują wsparcie doradcze od pracowników Urzędu Gminy jak i regionalnych instytucji otoczenia biznesu. Dzięki otrzymanemu wsparciu przedsiębiorcy oraz osoby planujące uruchomienie działalności gospodarczej, sprawniej zarządzają firmami, wdrażają nowe przedsięwzięcia i rozwiązania technologiczne, zwiększając swoją konkurencyjności na rynku ponadlokalnym. Pełniejsze wykorzystanie posiadanych potencjałów, zwiększa jakość i zróżnicowanie lokalnej gospodarki, prowadząc do wzrostu zatrudnienia, tworząc tym samym odpowiednie warunki dla rozwoju zawodowego mieszkańców gminy, w tym osób młodych wchodzących na rynek pracy.

Podjęte działania w ramach celów rewitalizacji określonych dla sfery gospodarczej przyczyniły się do osiągnięcia celu B: ***Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej*** określonego w rozdziale 6.4.2 „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020"

SFERA PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNA

Remonty i modernizacje obiektów oraz zagospodarowanie przestrzeni zdegradowanych przyczyniły poprawy ładu przestrzennego, ich funkcjonalności oraz jakości oferty usług tam świadczonych, w szczególności usług związanych z aktywizacją społeczną i zawodową mieszkańców (w ramach celów określonych dla sfery społecznej i gospodarczej). Zmodernizowane obiekty i place stanowią funkcjonalne centra wsi, koncentrując życie kulturalne i towarzyskie, będąc miejscem spotkań i organizacji wydarzeń i imprez okolicznościowych o charakterze lokalnym i gminnym. Stopniowy rozwój infrastruktury prowadzi do poprawy jakości życia mieszkańców jak i zabezpieczenia walorów środowiska naturalnego.

Przeprowadzone inwestycje drogowe poprawiły dostępność komunikacyjną obszaru rewitalizacji i gminy, prowadząc do zwiększenia mobilności mieszkańców na rynku pracy jak i ich lepszego dostępu do usług publicznych. Remonty dróg wpłynęły na poprawę bezpieczeństwa, wzmacniając także powiązania funkcjonalne zachodzące pomiędzy sołectwami, a siedzibą gminy – Czernikowem, a także między gminą, a powiatem toruńskim i Toruniem.

Podjęte działania w ramach celów rewitalizacji określonych dla sfery gospodarczej przyczyniły się do osiągnięcia celu A: ***Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej*** określonego w rozdziale 6.4.2 „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020"

6. Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu zjawisk problemowych

Przeprowadzona diagnoza obszaru rewitalizacji oraz wnioski płynące z rozmów z mieszkańcami w ramach prowadzonych konsultacji społecznych pozwoliły na określenie oraz wyselekcjonowanie celów rewitalizacji, które poprzez realizację przypisanych im projektów wpłyną możliwie najefektywniej na dokonanie się przemian na obszarze rewitalizacji i zniwelowanie występujących na nich zjawisk kryzysowych. Zgodnie z wnioskami płynącymi z przeprowadzonych badań interwencję w ramach rewitalizacji postanowiono skoncentrować na 4 celach rewitalizacji, przypisanych 3 wzajemnie komplementarnym sferom tematycznym: społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej. Ich realizacja ma doprowadzić do przełamania istniejących barier rozwojowych, a tym samym do osiągnięcia poziomu jakości życia mieszkańców oraz funkcjonowania obszaru rewitalizacji, odpowiadającego wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji.

Poszczególnym celom rewitalizacji zostały przyporządkowane kierunki działań, stanowiąc ramowy plan działań i jednocześnie typy przedsięwzięć, które priorytetowo powinny być realizowane w obszarze rewitalizacji. Kierunki działań odnoszą się zatem bezpośrednio do potrzeb rewitalizacyjnych zidentyfikowanych na etapie opracowywania programu.

Cel 1. Wzrost aktywizacji i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego

Wskaźnik realizacji celu rewitalizacji:

- *Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym;*
- *Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze;*
- *Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie*

Syntetyczny opis kierunków działań:

Działania dotyczące aktywizacji zawodowej i społecznej będą podejmowane przez instytucje usług społecznych, w tym Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, a także przez organizacje pozarządowe działające w sferze społecznej. Podmioty te będą rozwijać formy współpracy środowisk działających na rzecz rozwiązywania problemów społecznych, w tym szczególnie budowanie trwałych partnerstw lokalnych i grup samopomocowych oraz podnoszenie kompetencji lokalnych liderów. Aktywizacja zawodowa i społeczna będzie odbywać się poprzez szkolenia, doradztwo, przekazywanie informacji o rynku pracy, udzielanie osobom i rodzinom dotkniętym bezrobociem wsparcia w formie finansowej i rzeczowej, realizację programów systemowych współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, a także inne formy rozwiązywania problemów społecznych.

Dodatkowym kierunkiem działań będą inicjatywy zmierzające do wzrostu aktywności ludności, jej zintegrowania w środowisku lokalnym, a tym samym także umocnieniu poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania. Organizowane wydarzenia będą z jednej strony wzmacniać więź mieszkańców miejscowości obszaru rewitalizacji, z drugiej pobudzać ich do popularyzowania wiedzy i tradycji gminy i jego okolic na zewnątrz. Formy działań będą odnosić się do kultywowania wartości regionalnych, promowania ich i włączania w promocję społeczności lokalnej.

Kierunki działań służące realizacji CELU 1:

Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.

- Zidentyfikowane projekty główne:
  - I.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Liciszewy;
  - II.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Kiełpiny;
- Zidentyfikowane projekty uzupełniające:
  - U-I.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Liciszew
  - U-I.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy
  - U-II.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Kiełpin

- U-II.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Kiełpiny

Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.

- Zidentyfikowane projekty główne:
  - II.2 Przez aktywność do integracji dzieci i młodzieży w miejscowości Kiełpiny
- Zidentyfikowane projekty uzupełniające:
  - U-I.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrującego społeczność lokalną (Liciszewy);
  - U-II.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrującego społeczność lokalną (Kiełpiny);

Cel 2. Stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców

Wskaźnik realizacji celu rewitalizacji:

- *Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze;*
- *Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze;*
- *Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie*

Syntetyczny opis kierunków działań:

Obszar rewitalizacji położony jest na terenach o cennych walorach przyrodniczych, sprzyjających rozwojowi produkcji rolnej, jak i rozwojowi usług turystyczno-rekreacyjnych, w oparciu o agroturystykę. Wykorzystanie tego potencjału wymaga jednak podjęcia działań służących wytworzeniu impulsu, który poprawi efektywność lokalnej gospodarki i skłoni rolników i podmioty gospodarcze do zwiększenia zaangażowania na tym obszarze.

Działania zmierzające do podniesienia poziomu przedsiębiorczości mieszkańców obszaru rewitalizacji, przechodzenia z rolniczej nisko dochodowej działalności na pozarolniczą będą podejmowane przez instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe oraz instytucje wyspecjalizowane w świadczeniu usług na rzecz przedsiębiorców. Mieszkańcom obszaru rewitalizacji należy dostarczać w różnych formach wiedzę i porady odnośnie prowadzenia działalności. Działania na rzecz przedsiębiorczych mieszkańców obszaru rewitalizacji będą realizowane w różnych formach: głównie szkolenia, doradztwo, inne.

Działania podejmowane przez Urząd Gminy obok działań nieformalnych w zakresie promowania wyrobów lokalnych i zachęcania do kooperacji lokalnych producentów i rolników, powinny koncentrować się także na tworzeniu warunków dla rozwoju agroturystyki – poprzez rozwój infrastruktury (np. ścieżek rowerowych, tras i szlaków turystycznych), promocję regionu oraz lokalnych wyrobów, a także angażując się w działania realizowane wspólnie z sąsiadującymi gminami w ramach partnerstw samorządowych (np. w ramach LGD).

Kierunki działań służące realizacji CELU 2:

Kierunek 2.1 Organizacja i wsparcie rozwoju różnych form doradztwa i edukacji osób zamierzających uruchomić działalność gospodarczą pozarolniczą;

- Zidentyfikowane projekty główne:
  - I.2 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej (Liciszewy);
  - II.3 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej (Kiełpiny);

Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji

Wskaźnik realizacji celu rewitalizacji:

- *Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej;*

Syntetyczny opis kierunków działań:

Gmina, organizacje pozarządowe i inne podmioty działające w obszarach rewitalizacji będą podejmować działania związane z tworzeniem infrastruktury i przestrzeni do aktywizacji społecznej polegające głównie na budowie, remontach, modernizacji i adaptacji obiektów kubaturowych i przestrzeni publicznych (terenów zieleni, placów wiejskich, placów zabaw, itp.) pod cele szeroko pojętej aktywizacji społecznej. Priorytetowo będą traktowane inwestycje polegające na remontach budynków już funkcjonujących, w których realizowane są usługi społeczne. Ponadto w celu aktywizacji społecznej mieszkańców należy zadbać o dostęp do podstawowych usług społecznych takich jak oświata, kultura, sport oraz przeciwdziałanie ubóstwu, bezrobociu, alkoholizmowi czy przemocy.

Poprawa infrastruktury drogowej stanowi uzupełniający kierunek działań prowadzonej interwencji. Obecny stan nawierzchni dróg oraz ciągów pieszych i rowerowych jest niewystarczający, wykazuje liczne ubytki i uszkodzenia, zagrażając bezpieczeństwu osób podróżujących jak i pieszych. Wiele dróg nie posiada nawierzchni utwardzonej. Inwestycje przyczynić się mają przede wszystkim do poprawy dostępności do usług publicznych mieszkańców obszaru rewitalizacji oraz poprawy spójności wewnętrznej gminy. umożliwi także łatwiejszy dojazd dla osób chcących skorzystać z oferty usług rekreacji czy agroturystyki świadczonych przez podmioty działające na obszarze rewitalizacji i gminy, co zwiększy ich atrakcyjność.

Kierunki działań służące realizacji CELU 3:

Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;

- Zidentyfikowane projekty główne:
  - I.3 Przebudowa remizy OSP na potrzeby utworzenia świetlicy wiejskiej w miejscowości Liciszewy;
  - I.4 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości";
  - II.4 Budowa placu zabaw w miejscowości Kiełpiny;
  - II.5 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości";
- Zidentyfikowane projekty uzupełniające:
  - U-I.4 Adaptacja zdegradowanego budynku dawnej szkoły w Liciszewach na obiekt użyteczności publicznej

- U-I.5 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy
- U-II.4 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Kiełpiny

Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji

- Zidentyfikowane projekty główne:
  - II.6 Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Kiełpiny
- Zidentyfikowane projekty uzupełniające:
  - U-I.6 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach (Liciszewy)
  - U-II.5 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach (Kiełpiny)

W tabelach każdego z celów opisano spodziewany efekt społeczny planowanych przedsięwzięć. Należy uznać, że efekty rewitalizacji będą widoczne, jeśli następujące wskaźniki docelowe zostaną osiągnięte w ramach poszczególnych podobszarów obszaru rewitalizacji:

Wskaźnik oddziaływania	Cel	Wartość bazowa	Oczekiwana zmiana	Wartość docelowa (2023 r.)[5]
Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze;	1		↘	
Liciszewy		22,14%		18,8%
Kiełpiny		31,06%		23,2%
Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze;	1, 2		↘	
Liciszewy		20,00%		17,5%
Kiełpiny		21,69%		18,4%
Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej;	3		↗	
Liciszewy		0		1
Kiełpiny		0		1
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze	2		↗	
Liciszewy		1,67		4,9
Kiełpiny		2,41		5,2

[5] Wartość docelowa wskaźników została wyznaczona jako średnia dwóch wartości: wartości wskaźnika bazowego i wartości referencyjnej (średniej dla całej gminy).

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie				
Liciszewy	1,2	0		30
Kiełpiny		0		60 (w tym 30 osób w wieku przedprodukcyjnym)

7. Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przyjęta na potrzeby realizacji Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo lista głównych projektów rewitalizacyjnych została wypracowana na podstawie zdiagnozowanych niedoborów i czynników rozwojowych, które w pierwszej kolejności powinny zostać ograniczone lub wzmocnione, aby zahamować dalszą degradację obszaru rewitalizacji, a także wygenerować czynniki stymulujące jego przyszły, zrównoważony rozwój. Lista projektów głównych została wyselekcjonowana w oparciu o przyjęte cele rewitalizacji, analizę potrzeb priorytetowych wynikających z rozmów z mieszkańcami i przeprowadzonych analiz jak i ocenę możliwości sfinansowania proponowanych inicjatyw i inwestycji przez projektodawców. Przedstawione projekty zostały przyporządkowane dla każdego z obszarów odrębnie.

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Opis projektu					
				Podmiot/y realizujący/e projekt	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia danego projektu)	Szacowana wartość projektu (zł)	Prognozowane rezultaty	Sposób oceny i zmierzenia rezultatów w odniesieniu do celów rewitalizacji
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obszar rewitalizacji - Podobsz	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Wzrost aktywizacji i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*						
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*						

	2021-2023	*I.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Liciszewy*	Społeczny	Gmina Czernikowo/ GOPS w Czernikowie	*Organizacja spotkań/szkoleń mających na celu zwiększenie zdolności komunikacyjnych, poznanie technik informacyjno–komunikacyjnych, poprawę własnego wizerunku, rozpoznanie predyspozycji zawodowych, zdobycie umiejętności sprawnego poruszania się na rynku pracy oraz zwiększenie szans powrotu na rynek pracy wśród mieszkańców sołectwa Liciszewy. Grupę docelową stanowią osoby zagrożone wykluczeniem społecznym oraz osoby bezrobotne. Celem projektu jest zwiększenie szans zawodowych mieszkańców, a tym samym ograniczenie zjawiska bezrobocia i wykluczenia społecznego.*	Świetlica wiejska w Liciszewach	10 000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (Zgodny z LSR): 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu: 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (Zgodny z LSR): 10 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (Zgodny z LSR): 3	• *Listy obecności* • *Liczba wydanych certyfikatów/ zaświadczeń o ukończeniu kursu* • *Ankiety monitorujące efekty programu (uczestnicy zostaną zobowiązani do udzielenia informacji zwrotnej po zakończeniu udziału w programie, poprzez wypełnienie ankiety monitorującej)*
	2022	*I.5* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy poprzez organizację Sołeckiego Dnia Dziecka	Społeczny	Gmina Czernikowo	*Projekt obejmuje organizację przedsięwzięcia integrującego i aktywizującego społeczność lokalną, w zakres którego wejdzie m.in. zabawa z animatorem, konkursy, warsztaty plastyczne oraz poczęstunek.*	Świetlica wiejska w Liciszewach, wiata w Liciszewach	7000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie: 15	• Lista obecności
	2023	*I.6* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy	Społeczny	Gmina Czernikowo	*Projekt obejmuje organizację przedsięwzięcia integrującego i aktywizującego seniorską społeczność lokalną, w zakres którego wejdzie m.in. szkolenia z zakresu ratownictwa*	*Świetlica wiejska w Liciszewach*	7000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych	• Lista obecności

		poprzez organizację Dnia Seniora Społeczny.			*medycznego, wymianę doświadczeń kulinarnych, konkurs dotyczący wspomnieć związanych z miejscowością Liciszewy.*			wsparciem w programie: 12	

	Cel rewitalizacji		Cel 2. Stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców						
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 2.1 Organizacja i wsparcie rozwoju różnych form doradztwa i edukacji osób zamierzających uruchomić działalność gospodarczą pozarolniczą;*						
	2021-2023	*I.2 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej*	Społeczny	Gmina Czernikowo	*Projekt obejmuje szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz doradztwo w ww. zakresie. Szkolenia i warsztaty obejmować będą kwestie proceduralne i formalne związane z zakładaniem działalności, gospodarczej, podstawy księgowości w tym zakresie i regulacji podatkowo-prawnych, a także doradztwo w zakresie pozyskiwania środków unijnych na zakładanie/rozwijanie działalności (charakterystyka konkursów, pisanie wniosków, biznes plany)*	Świetlica w Liciszewach	10 000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (Zgodny z LSR): 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu: 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (Zgodny z LSR): 3	• *Listy obecności* • *Liczba wydanych certyfikatów/ zaświadczeń o ukończeniu kursu* • *Ankiety monitorujące efekty programu (uczestnicy zostaną zobowiązani do udzielenia informacji zwrotnej po zakończeniu udziału w programie, poprzez wypełnienie ankiety monitorującej)*

	Cel rewitalizacji		Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji						
	Kierunki działań		➢ Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;						
	2019-2021	*I.3 Przebudowa remizy OSP na potrzeby utworzenia świetlicy wiejskiej w miejscowości Liciszewy*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	*Zdegradowany i nienadający się do użytku obiekt dawnej remizy OSP w Liciszewach zostanie gruntownie przebudowany na częściowej bazie istniejących fundamentów i uzbrojenia. Powstanie nowoczesny obiekt świetlicowy z przestronną salą spotkań, wyposażoną w meble i urządzenia zabawowo-rekreacyjne oraz multimedialne, z zapleczem sanitarnym, szatniowym oraz pomieszczeniem gospodarczym i biurowym. Utworzona infrastruktura stanowi element niezbędny dla realizacji projektów społecznych (I.1 oraz I.2) będących odpowiedzią na zdiagnozowane problemy społeczne obszaru takie jak: wysokie bezrobocie, wysoki udział ludności korzystającej z pomocy społecznej, niski poziom przedsiębiorczości. Utworzenie świetlicy przyczyni się także do zniwelowania problemu braku infrastruktury aktywizacji społecznej w przestrzeni wiejskiej. Ponadto obiekt będzie mógł być wykorzystywany na potrzeby organizacji zebrań wiejskich, spotkań/szkoleń/ wydarzeń służących integracji społeczności lokalnej, a także stanowił będzie miejsce integracji i rozwoju dzieci i młodzieży w okresie polekcyjnym i wakacyjnym.* *Celem projektu jest stworzenie miejsca integracji mieszkańców, umożliwiającego prowadzenie działań społecznych i aktywizacyjnych, w tym przede wszystkim dla interwencji planowanej w ramach PR.* *Grupę docelową stanowią: wszyscy mieszkańcy sołectwa Liciszewy objęci działaniami w ramach projektów służących aktywizacji społecznej i gospodarczej*	Przestrzeń zdegradowana - remiza OSP w Liciszewach	1 160 906,92	• Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów (Zgodny z LSR): 265 os. (liczba mieszkańców sołectwa) • Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (Zgodny z LSR) - 1 szt • Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami 1 sz • Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją 0,10 ha • Liczba projektów w których sfinansowano koszty racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami 0 szt.	*Listy obecności ze spotkań, szkoleń, warsztatów.* Protokół odbioru końcowego

	2018	*I.4 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości"*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	*Projekt zakłada budowę wiaty zawierającej elementy edukacji przyrodniczej w m. Liciszewy. Celem projektu jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru jak i uregulowanie ruchu turystycznego na terenach o wysokich walorach przyrodniczych położonych na terenie sołectwa. Grupę docelową projektu stanowią zarówno mieszkańcy gminy jak i osoby odwiedzające.*	Wiata w Liciszewach	58 268,92	• Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów (Zgodny z LSR): 265 (liczba mieszkańców sołectwa); • Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej: 1 szt (Zgodny z LSR); • Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty (Zgodny z LSR): 1	• *Listy obecności uczestników zajęć i imprez;* • *Protokół odbioru końcowego*

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Opis projektu					
				Podmiot/y realizujący/e projekt	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia danegoprojektu)	Szacowana wartość projektu (zł)	Prognozowane rezultaty	Sposób oceny i zmierzenia rezultatów w odniesieniu do celów rewitalizacji
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obszar rewitalizacji - Podobszar 2 Kiełpiny	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Wzrost aktywizacji i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*						
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*						
	2021-2023	*II.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Kiełpiny*	Społeczny	Gmina Czernikowo/ GOPS w Czernikowie	*Organizacja cyklu spotkań/szkoleń mających na celu zwiększenie zdolności komunikacyjnych, poznanie technik informacyjno– komunikacyjnych, poprawę własnego wizerunku, rozpoznanie predyspozycji zawodowych, zdobycie umiejętności sprawnego poruszania się na rynku pracy oraz zwiększenie szans powrotu na rynek pracy wśród mieszkańców sołectwa Kiełpiny.* *Grupę docelową stanowią osoby zagrożone wykluczeniem społecznym oraz osoby bezrobotne. Celem projektu jest zwiększenie szans zawodowych mieszkańców, a tym samym ograniczenie zjawiska bezrobocia i wykluczenia społecznego.*	Wiata w Kiełpinach/ Szkoła Podstawowa w Makowiskach	10 000,00	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (Zgodny z LSR): 15: • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu: 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, poszukujących pracy po opuszczeniu programu (Zgodny z LSR): 10 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) ((Zgodny z LSR): 3	• *Listy obecności;* • *Liczba wydanych certyfikatów/ zaświadczeń o ukończeniu kursu;* • *Ankiety monitorujące efekty programu (uczestnicy zostaną zobowiązani do udzielenia informacji zwrotnej po zakończeniu udziału w programie, poprzez wypełnienie ankiety monitorującej);*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*						

	2022-2023	*II.2 Przez aktywność do integracji dzieci i młodzieży w miejscowości Kiełpiny*	Społeczny	Gmina Czernikowo	*Projekt zakłada organizację zajęć sportowo-ruchowych i edukacyjnych dla dzieci zamieszkujących obszar rewitalizacji. Jest on odpowiedzią na zdiagnozowany wysoki poziom wykluczenia społecznego mieszkańców sołectwa, niski poziom wyników edukacyjnych, a także brak oferty zajęć pozaszkolnych, w których dzieci z terenu podobszaru rewitalizacji mogłyby rozwijać swoje zainteresowania czy aktywnie spędzać wolny czas. Celem projektu jest przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia, w tym przeciwdziałanie utrwalaniu się złych wzorców społecznych i barier mentalnych wśród dzieci, a także ich aktywizacja poprzez sport, ruch i dodatkowe zajęcia edukacyjno-wychowawcze organizowane w wymiarze pozaszkolnym. Zajęcia będą skierowane w szczególności do uczniów szkół podstawowych zamieszkujących obszar rewitalizacji. Za ich prowadzenie będzie odpowiedzialny wykwalifikowany animator, a miejscem realizacji będzie plac zabaw powstały w wyniku projektu II.4 wraz z bezpośrednim otoczeniem a także inne lokacje plenerowe. Zajęcia będą organizowane 2-3 razy w tygodniu, w sezonie wiosenno-letnim z uwagi na uwarunkowania atmosferyczne. Atrakcyjna forma zajęć (gry, zabawy, zajęcia sportowo-korekcyjne, gry plenerowe i zespołowe, doświadczenia i praktyczne wykorzystanie wiedzy, np. w zakresie biologii) prowadzić będą do umacniania społecznych więzi w oparciu o zorganizowaną zabawę, a przede wszystkim prowadzić będą do rozwijania zainteresowań uczniów i zwiększenia aktywności pozaszkolnej dzieci.* *Grupę docelową stanowią: wszyscy mieszkańcy sołectwa Kiełpiny, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i*	Plac zabaw w Kiełpinach	10 000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (Zgodny z LSR): 30 (osób w wieku przedprodukcynym) • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, u których wzrosła aktywność społeczna: 30 (osób w wieku przedprodukcynym)	• *Listy obecności uczestników zajęć i imprez;*

					młodzieży, w tym dzieci pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych.				
	2022	*II.7* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Kiełpiny poprzez organizację Sołeckiego Dnia Dziecka	Społeczny	Gmina Czernikowo	Projekt obejmuje organizację przedsięwzięcia integrującego i aktywizującego społeczność lokalną, w zakres którego wejdzie m.in. zabawa z animatorem, konkursy, warsztaty plastyczne oraz poczęstunek.	Wiata w Kiełpinach	7000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie: 15	• *Listy obecności*
	2023	*II.8* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Kiełpiny poprzez organizację Dnia Seniora Społeczny.	Społeczny	Gmina Czernikowo	Projekt obejmuje organizację przedsięwzięcia integrującego i aktywizującego seniorską społeczność lokalną, w zakres którego wejdzie m.in. szkolenia z zakresu ratownictwa medycznego, wymianę doświadczeń kulinarnych, konkurs dotyczący wspomnieć związanych z miejscowością Kiełpiny	Wiata w Kiełpinach	7000	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie: 12	• Listy obecności

	Cel rewitalizacji		Cel 2. Stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców						
	Kierunki działań		➢ Kierunek 2.1 Organizacja i wsparcie rozwoju różnych form doradztwa i edukacji osób zamierzających uruchomić działalność gospodarczą pozarolniczą;						

	2021-2023	*II.3 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej*	Społeczny	Gmina Czernikowo	*Projekt obejmuje szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz doradztwo w ww. zakresie. Projekt obejmuje szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz doradztwo w ww. zakresie. Szkolenia i warsztaty obejmować będą kwestie proceduralne i formalne związane z zakładaniem działalności gospodarczej, podstawy księgowości w tym zakresie i regulacji podatkowo-prawnych, a także doradztwo w zakresie pozyskiwania środków unijnych na zakładanie/rozwijanie działalności (charakterystyka konkursów, pisanie wniosków, biznes plany)*	Wiata w Kiełpinach/ Szkoła Podstawowa w Makowiskach	10 000,00	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (Zgodny z LSR): 15 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (Zgodny z LSR): 10 • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) (Zgodny z LSR):2	• *Listy obecności* • *Liczba wydanych certyfikatów/ zaświadczeń o ukończeniu kursu* • *Ankiety monitorujące efekty programu (uczestnicy zostaną zobowiązani do udzielenia informacji zwrotnej po zakończeniu udziału w programie, poprzez wypełnienie ankiety monitorującej)*

	Cel rewitalizacji	*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*

	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*						
	2019-2021	*II.4 Budowa placu zabaw w miejscowości Kiełpiny*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	*Projekt zakłada organizację przestrzeni zdegradowanej znajdującej się w miejscowości Kiełpiny poprzez utworzenie placu zabaw wraz z elementami małej architektury (ławkami, koszami na śmieci).Utworzona infrastruktura jest elementem niezbędnym dla prowadzenia zajęć społecznych i edukacyjnych skierowanych dla dzieci zamieszkujących teren sołectwa w ramach projektów zgłoszonych do PR (Projekt II.2). Obecnie na terenie sołectwa brak jakiegokolwiek miejsca sprzyjającego rekreacji i zabawie najmłodszych mieszkańców sołectwa, a znaczące oddalenie od większych miejscowości i brak odpowiedniego skomunikowania utrudnia dzieciom i ich rodzicom korzystanie z tego typu infrastruktury. Deficyt miejsc integracji ogranicza także możliwości podejmowania działań ukierunkowanych na aktywizację dzieci młodzieży, w tym szczególnie dzieci pochodzących z rodzin dysfunkcyjnych. Celem projektu jest zatem stworzenie miejsca integracji mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.* *Grupę docelową stanowią mieszkańcy sołectwa Kiełpiny, w tym głównie dzieci i młodzież szkolna.*	Kiełpiny	10 000	• Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów ((Zgodny z LSR): 367 (liczba mieszkańców sołectwa); • Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej: 1 szt (Zgodny z LSR);	• *Protokół odbioru końcowego*
	2018	*II.5 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	*Projekt zakłada budowę wiaty zawierającej elementy edukacji przyrodniczej w m. Kiełpiny. Celem projektu jest zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszaru*	Wiata w Kiełpinach	103 895,03	• Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów (Zgodny z	• *Listy obecności uczestników zajęć i imprez;* • *Protokół odbioru końcowego*

		„Szlakiem natury, szlakiem przeszłości"			*jak i uregulowanie ruchu turystycznego na terenach o wysokich walorach przyrodniczych położonych na terenie sołectwa. Grupę docelową projektu stanowią zarówno mieszkańcy gminy jak i osoby odwiedzające.*			LSR): 367 (liczba mieszkańców sołectwa); • Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej: 1 szt (Zgodny z LSR); • Liczba projektów wykorzystujących lokalne zasoby: (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty (Zgodny z LSR): 1	
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*						
	2018	*II.6 Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Kiełpiny*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	*W ramach projektu planuje się przebudować odcinek drogi nr 101136C, by zapewnić spójną sieć komunikacyjną dla właściwego obszaru, umożliwiająca dojazd do miejsc integracji na terenie sołectwa, a także miejscowości gminnej i powiatowej.* *Celem projektu jest poprawa jakości nawierzchni dróg na terenie sołectwa Kiełpiny, a tym samym poprawa mobilności oraz bezpieczeństwa mieszkańców. Grupę docelową projektu stanowią mieszkańcy gminy, ze szczególnym uwzględnieniem osób zamieszkujących sołectwo Kiełpiny.*	Kiełpiny droga nr 101136C,	1 909 675,89	• Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów (Zgodny z LSR): 367 (liczba mieszkańców sołectwa); • Długość przebudowanych dróg gminnych (Zgodny z LSR): (wartość zostanie dookreślona po wykonaniu dokumentacji projektowej); 1851	• Protokół odbioru końcowego;

8. Charakterystyka pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Przewiduje się, iż w ramach procesu rewitalizacji realizowane będą także inne przedsięwzięcia - komplementarne w stosunku do projektów ujętych na zamieszczonej w Programie Rewitalizacji liście projektów głównych, których realizacja wzmocni oddziaływanie programu.

Przedstawione propozycje projektów zostały zidentyfikowane na etapie naboru projektów rewitalizacyjnych (wyjątkiem jest sfera gospodarcza dla której nie zgłoszono propozycji projektów), ale z uwagi na swój szerszy zakres oddziaływania, charakter zadań lub pewne braki formalne, nie mogły znaleźć się na liście projektów głównych. W związku z trudnością ich precyzyjnej identyfikacji projekty uzupełniające nie zostały określone w sposób tak szczegółowy jak projekty główne.

Wszystkie propozycje projektów uzupełniających wpisują się w zdiagnozowane cele rewitalizacji, a ich realizacja przyczyni się do poprawy sytuacji społecznej/ gospodarczej/ środowiskowej/ przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji. Projekty zostały przypisane poszczególnym obszarom rewitalizacji i tworzą listę projektów uzupełniających.

Poniższy wykaz uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych nie stanowi katalogu zamkniętego. Przewiduje się, iż każde działanie, które jest zgodne z celami i kierunkami działań ujętymi w *Programie Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023*, jego zasięg obejmuje obszar wskazany do rewitalizacji, a którego realizacja wzmocni oddziaływanie pozostałych projektów i przedsięwzięć, będzie stanowiło pożądany element procesu rewitalizacji i rozwoju gminy.

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne
1	2	3	4
Obszar rewitalizacji - Podobszar 1 Liciszewy	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*
	1.	Społeczne	*U-I.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Liciszew*
	2.	Społeczne	*U-I.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*
	3.	Społeczne	*U-I.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrującego społeczność lokalną*
	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*
	4.	Infrastrukturalne	*U-I.4 Adaptacja zdegradowanego budynku dawnej szkoły w Liciszewach na obiekt użyteczności publicznej*
	5.	Infrastrukturalne	*U-I.5 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*
	6.	Infrastrukturalne	*U-I.6 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach*

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne
1	2	3	4
Obszar rewitalizacji - Podobszar 2 Kiełpiny	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*
	1.	Społeczne	*U-II.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Kiełpin*
	2.	Społeczne	*U-II.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Kiełpiny*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*
	3.	Społeczne	*U-II.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrujące społeczność lokalną*
	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*
	4.	Infrastrukturalne	*U-II.4 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Kiełpiny*
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*
	5.	Infrastrukturalne	*U-II.5 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach*

9. Mechanizmy integrowania działań rewitalizacyjnych – zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w wymiarze przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym oraz w zakresie źródeł finansowania. Kryteria te były kluczowe przy wyborze projektów rewitalizacyjnych ujętych w Programie Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023. Efekt synergii uzyskany dzięki zapewnieniu komplementarności realizowanych działań zwiększy efektywność i tempo osiągania oczekiwanych rezultatów procesu rewitalizacji na przyjętym obszarze.

Komplementarność przestrzenna

Projekty ujęte w ramach Programu Rewitalizacji będą realizowane w dwóch sołectwach gminy Czernikowo, tj. na terenie sołectw Kiełpiny i Liciszewy. Obszary te stanowią tereny o najwyższej koncentracji zjawisk problemowych, w których dominującą rolę pełnią problemy natury społecznej.

Zidentyfikowane projekty rewitalizacyjne o charakterze infrastrukturalnym (budowa wiat, remont świetlicy, placu zabaw) zostały zaplanowane do realizacji w możliwie najbardziej dostępnych punktach obszarów rewitalizacji w miejscowościach Kiełpiny i Liciszewy. Jedocześnie miejscem realizacji tych projektów są przestrzenie publiczne wykazujące wysoki poziom degradacji:

- Liciszewy – teren dawnej remizy OSP (działka nr 114) – miejsce realizacji projektu: I.3 Przebudowa remizy OSP na potrzeby utworzenia świetlicy wiejskiej w miejscowości Liciszewy
- Liciszewy – teren dawnej Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej (działka nr 110/1 oraz 109) – miejsce realizacji projektu: I.4 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości", U-I.5 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy
- Liciszewy – teren dawnej szkoły podstawowej (działka nr 91/9) miejsce realizacji projektu: U-I.4 Adaptacja zdegradowanego budynku dawnej szkoły w Liciszewach na obiekt użyteczności publicznej
- Kiełpiny - - działka nr 439 obręb Kiełpiny – teren zdegradowany, obecnie nieużytek - 2 308 m2 – miejsce realizacji projektów: II.4 Budowa placu zabaw w miejscowości Kiełpiny i II.5 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości", U-I.5 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy

Zgodnie z przyjętym założeniem, ich realizacja ma przyczynić się do stworzenia ogólnodostępnych miejsc rekreacji i integracji mieszkańców, co w dłuższej perspektywie ma wykreować swoiste „centrum" wsi, wokół którego nastąpi koncentracja życia społecznego. W wybudowanych wiatach – punktach edukacyjno-przyrodniczych w miejscowościach Kiełpiny i Liciszewy jak i w utworzonej świetlicy wiejskiej w byłej remizie strażackiej w Liciszewach realizowane będą inicjatywy kulturalne i społeczne, również te planowane w ramach projektów głównych przypisanych celom sfery społecznej (I.1, I.2, II.1, II.2, II.3), jak i w ramach projektów i przedsięwzięć uzupełniających (U-I.1, U-I.2, U-I.3, U-II.1, U-II.2, U-II.3), Obecnie na terenie przedmiotowych sołectw brak jest miejsc o zapleczu infrastrukturalnym przystosowanym do realizacji tego typu przedsięwzięć czy organizacji spotkań mieszkańców. Projekty społeczne i gospodarcze realizowane w ramach Programu Rewitalizacji będą skierowane do wszystkich mieszkańców zamieszkujących obszar rewitalizacji, którzy są zagrożeni wykluczeniem społecznym lub zawodowym. W przypadku części projektów społecznych realizowanych

w ramach obszaru rewitalizacji „Kiełpiny", wymagających przestrzeni użytkowej o większej kubaturze, miejscem realizacji będzie Szkoła Podstawowa w Makowiskach położona poza obszarem rewitalizacji. Szkoła jest bowiem najbliżej położonym obiektem użyteczności publicznej, który posiada pomieszczenia o standardzie umożliwiającym realizację przedsięwzięć skierowanych dla większej grupy uczestników.

Potrzeby związane z poprawą dostępności komunikacyjnej obszaru rewitalizacji są bardzo istotne dla rozwoju wsi, obecna infrastruktura drogowa wykazuje liczne ubytki, w wielu miejscach brakuje utwardzonej nawierzchni. Dla polepszenia dostępności komunikacyjnej wytworzonych miejsc integracji społecznej na obszarze rewitalizacji planuje się realizację inwestycji drogowych, w tym odcinka drogi gminnej nr 101136C, przebiegającej przez miejscowość Kiełpiny (projekt II.6). Projekt stanowi uzupełnienie inwestycji zaplanowanych w ramach projektów II.4 i II.5. Realizacja inwestycji zwiększy bezpieczeństwo i komfort podróżowania uczestników ruchu, chcących skorzystać z utworzonej infrastruktury.

Prowadzone działania nie spowodują przenoszenia problemów z obszarów rewitalizacji na inne obszary. Nie będą również prowadzić do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.

Komplementarność problemowa (tematyczna)

Przyjęte w Programie Rewitalizacji projekty główne są wobec siebie komplementarne tematycznie ze względu na oczekiwane rezultaty ich wdrożenia związane z odnową społeczną obszaru rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji stanowią niewielkie wsie, na terenie których infrastruktura publiczna sieciowa i kubaturowa jest stosunkowo mało rozwinięta, co często wynika z powodu braku racjonalności ekonomicznej takich inwestycji, w tym szczególnie rozwoju sieci infrastruktury technicznej na obszarach o rozproszonej zabudowie. Uwzględniając zasoby i możliwości finansowe gminy, nie planuje się zatem większych przedsięwzięć infrastrukturalnych w obszarze.

O wiele większą wagę przypisano potrzebom społeczności lokalnej zamieszkującej obszar rewitalizacji związanym z rozwojem zasobów ludzkich. Z tego względu zaproponowane projekty rewitalizacyjne o charakterze infrastrukturalnym, jednocześnie rozwiązując problemy natury przestrzenno-funkcjonalnej (brak miejsc integracji, brak miejsc rekreacji dla dzieci, niska dostępność komunikacyjna i jakość nawierzchni dróg) czy też środowiskowej (konieczność dbałości o walory przyrodniczo-turystyczne gminy, regulacji ścieżek turystycznych w sposób nieinwazyjny dla środowiska), zostały dostosowane skalą i charakterem do potrzeb zdiagnozowanych w sferze społecznej. Projekty ukierunkowane na stworzenie infrastruktury publicznej służącej integracji i rekreacji mieszkańców takie jak budowa placu zabaw w Kiełpinach, utworzenie świetlicy wiejskiej w Liciszewach, czy też budowa wiat - punktów edukacyjno-turystycznych, posłużą utworzeniu zaplecza, miejsca w przestrzeni wsi, które będzie skupiało życie kulturalno-społeczne lokalnych społeczności, tworząc warunki dla podejmowania i realizacji inicjatyw społecznych i obywatelskich. Zakłada się, iż w utworzonych obiektach jak świetlica czy punkty edukacyjno-turystyczne realizowana będzie znaczna część zaplanowanych projektów społecznych służących aktywizacji zawodowej, społecznej i gospodarczej mieszkańców.

Powiązanie i zintegrowanie projektów głównych i uzupełniających zostało przedstawione w poniższej tabeli.

Projekt infrastrukturalny umieszczony na liście głównej	Nr projektu i zakres komplementarności
I.3 Przebudowa remizy OSP na potrzeby utworzenia świetlicy wiejskiej w miejscowości Liciszewy	Zdegradowany i nienadający się do użytku obiekt remizy w Liciszewach zostanie gruntownie przebudowany na częściowej bazie istniejących fundamentów i uzbrojenia. Powstanie nowoczesny obiekt świetlicowy z przestronną salą spotkań, wyposażoną w meble i urządzenia zabawowo-rekreacyjne oraz multimedialne, z zapleczem sanitarnym, szatniowym oraz pomieszczeniem gospodarczym i biurowym. Obiekt będzie umożliwiał organizację spotkań/szkoleń/integracji społeczności lokalnej, a także stanowił będzie miejsce integracji i rozwoju dzieci i młodzieży w okresie polekcyjnym i wakacyjnym. W przyszłości Infrastruktura wsparta w ramach Działania 7.1 RPO będzie wykorzystywana do realizacji zadań powtarzających się cyklicznie takich jak. warsztaty świąteczne (robienie stroików, ozdób itp.), Dzień Kobiet, kiermasze świąteczne, bal karnawałowy dla dzieci i młodzieży, spotkania koła gospodyń wiejskich, Wigilia dla mieszkańców sołectwa. Wszystkie zadania wskazane powyżej służyć będą niwelowaniu problemów występujących na obszarze rewitalizowanym. Budynek dostosowany będzie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dzięki realizacji przedsięwzięć nastąpi ożywienie społeczne i gospodarcze, aktywizacja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Rewitalizowana infrastruktura przyczyni się do wzrostu aktywności i integracji społecznej mieszkańców i mieszkanek obszaru rewitalizowanego. Powyższe spowoduje wzrost atrakcyjności wsi. Projekt I.3 jest ściśle zintegrowany z projektami realizowanymi z ze środków własnych w ramach PR: **I.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Liciszewy** – Projekty są zintegrowane. Wytworzona w drodze realizacji projektu infrastruktura (świetlica wiejska) będzie miejscem realizacji wszystkich szkoleń, kursów i zajęć zaplanowanych w projekcie I.1; **I.2 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej** – Projekty są zintegrowane. Wytworzona w drodze realizacji projektu infrastruktura (świetlica wiejska) będzie miejscem realizacji wszystkich szkoleń, kursów i zajęć zaplanowanych w projekcie I.2; **I.5 Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy poprzez organizację Sołeckiego Dnia Dziecka.** Wytworzona w drodze realizacji projektu infrastruktura (świetlica wiejska) będzie miejscem realizacji zadania I.5; **I.6 Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy poprzez organizację Dnia Seniora.** Wytworzona w drodze realizacji projektu infrastruktura (świetlica wiejska) będzie miejscem realizacji zadania I.6; Ponadto powstała infrastruktura umożliwi realizację działań w ramach projektów uzupełniających: **U-I.1: Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Liciszew;** **U-I.2: Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy;**
II.4 Budowa placu zabaw w miejscowości Kiełpiny	Projekt zakłada organizację przestrzeni zdegradowanej w miejscowości Kiełpiny, poprzez budowę placu zabaw i zagospodarowanie otoczenia. Plac zabaw w miejscowości Kiełpiny obejmować będzie m.in. zestaw zabawowy jednowieżowy, karuzelę krzyżową, huśtawkę wagową, huśtawkę wiszącą oraz bujak sprężynowy, a także ławkę, kosz na śmieci i regulamin. Obecnie brakuje dogodnego miejsca dla rekreacji i zabawy najmłodszych mieszkańców sołectwa, a znaczące oddalenie od większych miejscowości i brak odpowiedniego skomunikowania utrudnia dzieciom i ich

	rodzicom korzystanie z tego typu infrastruktury. Celem projektu jest stworzenie miejsca integracji mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, w tym dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Utworzona w ramach projektu II.4 infrastruktura jest niezbędna i ściśle zintegrowana z projektem realizowanym z EFS w ramach PR: II.2 Przez aktywność do integracji dzieci i młodzieży w miejscowości Kiełpiny – projekt społeczny zintegrowany z projektem II.4. Plac zabaw oraz jego bezpośrednie otoczenie będą stanowiły podstawowe miejsce dla realizacji zajęć pozaszkolnych skierowanych do dzieci i młodzieży (głównie uczniów szkół podstawowych) zamieszkujących obszar rewitalizacji. Wytworzona infrastruktura posłuży także realizacji części działań ujętych w ramach projektu U-II.2: Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Kiełpiny
Projekty I.4 oraz II.5 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości" (Kiełpiny/Liciszewy)	Przedmiotem całego przedsięwzięcia jest utworzenie ścieżki edukacyjno-przyrodniczej na terenie Gminy Czernikowo w celu wzmocnienia działań z zakresu ochrony środowiska naturalnego oraz zasobów kulturowych, ściśle związanych z obszarem gminy. W ramach projektu powstanie trasa rowerowa prowadząca przez obszar północnej i centralnej części gminy Czernikowo, uwydatniając największe walory krajobrazowe, przyrodnicze i historyczne gminy. Szlak tworzyć będzie ścieżkę edukacyjno-przyrodniczą. W tzw. punktach odpoczynku powstaną obiekty architektury (wiaty) z tablicami edukacyjnymi i zagospodarowaniem terenu. W lokalizacjach mają powstać wyposażone w stoły z ławami wiaty na konstrukcji żelbetowo-drewnianej, a także m.in. stojaki na rowery i tereny zielone. W każdym z punktów odpoczynku staną dwie tablice edukacyjne – zielona (opisująca przyrodę charakterystyczną dla danej lokalizacji) oraz czerwona (nawiązująca do historii, zabytków). Wytworzona w ramach projektu II.4 infrastruktura (wiata informacyjno-edukacyjna) umożliwi realizację części zajęć i kursów zaplanowanych w ramach działań społecznych II.1, II.2, II.3, II.7 oraz II.8 na terenie wsi Kiełpiny. Działania, których charakter będzie uniemożliwiał ich realizację w wytworzonej infrastrukturze, będą częściowo realizowane w Szkole Podstawowej w Makowiskach. Projekty realizowane w obu wsiach będą stanowiły bazę dla realizacji działań uzupełniających: Części działań zaplanowanych w Projektach U-I.2 oraz U-II.2: Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy/ Kiełpiny Projektów U-I.3 oraz U-II.3: Organizacja pikniku sołeckiego integrującego społeczność lokalną (Kiełpiny/Liciszewy)
II.6 Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Kiełpiny	Projekt stanowi uzupełnienie inwestycji w ramach projektu II.4 i II.5., służy bowiem poprawie skomunikowania utworzonej infrastruktury społecznej z pozostałą częścią wsi, poprzez modernizację głównej drogi gminnej, przy której położone są nieruchomości, na których realizowane będą ww. inwestycje.

Główne problemy i jednocześnie zdefiniowane potrzeby obszaru rewitalizacji odnoszą się do sfery społecznej, dlatego też przyjęto szeroki wachlarz projektów „miękkich", skoncentrowanych na różnych formach aktywizacji społecznej i zawodowej oraz rozwoju przedsiębiorczości. Wśród grup docelowych, do których adresowane są projekty rewitalizacyjne należy wymienić:

- Osoby dorosłe zagrożone wykluczeniem społecznym i zawodowym, w tym osoby długotrwale bezrobotne, o niskich kwalifikacjach i doświadczeniu zawodowym;
- Osoby dorosłe nieradzące sobie w sytuacjach życiowych, w tym w rozwiązywaniu problemów rodzinnych, dotknięte dysfunkcjami społecznymi (m.in. alkoholizm);
- Wszyscy mieszkańcy jako odbiorcy działań dotyczących podnoszenia poziomu tożsamości lokalnej i budowania więzi międzyludzkich, ze szczególnym uwzględnieniem aktywizacji dzieci i młodzieży;
- Osoby planujące rozwój w kierunku działalności gospodarczej pozarolniczej.

Przyjęty zestaw projektów ma zatem charakter kompleksowy, skupiający działania, które dadzą wymierny, pozytywny efekt w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-funkcjonalnej, przyczyniając się tym samym do osiągnięcia zakładanych celów i realizacji wizji stanu obszaru rewitalizacji. Zakres projektów głównych zapewnia koncentrację interwencji na najbardziej pilnych potrzebach rozwojowych obszarów gminy wskazanych do rewitalizacji, przy zachowaniu realnej oceny możliwości finansowych i organizacyjnych gminy.

Dodatkowo oddziaływanie wszystkich projektów rewitalizacyjnych zostanie wzmocnione na skutek realizacji działań ujętych jako projekty uzupełniające, a także innych działań podejmowanych na obszarze rewitalizacji, które na etapie opracowywania PR nie zostały precyzyjnie zdiagnozowane, ale wpisują się w założone w Programie cele i kierunki działań.

Tabela 11. Skrócona charakterystyka projektów uzupełniających

Projekt uzupełniający	Krótki opis zakresu projektu
Projekty U-I.1 oraz U-II.2: Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Liciszew/Kiełpin	Planuje się organizację cyklicznych spotkań z przedstawicielami Urzędu Pracy, utworzenie systemu informowania osób zainteresowanych o ofertach pracy na bazie kontaktu z pracodawcami, a także organizację spotkań zwracających uwagę na korzyści z zatrudnienia w opozycji do pobierania pomocy socjalnej jako podstawy egzystencji.
Projekty U-I.2 oraz U-II.2: Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy/ Kiełpiny	Organizacja czasu wolnego dzieci w ramach nowoutworzonych miejsc integracji: organizacja konkursów, zawodów, turniejów dla dzieci i młodzieży lokalnej, zajęć i kursów sportowych i rekreacyjnych, zapewnienie urządzeń zabawowych (gry planszowe, piłkarzyki, bilard, stoły do tenisa stołowego itp.), nauka współpracy i zespołowości poprzez wspólna grę i zabawę. Projekt stanowi uzupełnienie dla projektów I.1 oraz II.1, a przede wszystkim II.2. Służy przeciwdziałaniu wykluczeniu poprzez aktywizację dzieci i młodzieży.
Projekty U-I.3 oraz U-II.3: Organizacja pikniku sołeckiego integrującego społeczność lokalną (Kiełpiny/Liciszewy)	Piknik sołecki ma na celu zintegrować lokalną społeczność na bazie nowoutworzonego miejsca integracji (wiata, świetlica, plac zabaw, park siłowy). Piknik obejmował będzie gry i konkursy, małą gastronomię, atrakcje muzyczno-kulturalne, zabawę taneczną, a także promocję tradycyjnych wyrobów lokalnych.
Projekt U-I.4: Adaptacja zdegradowanego budynku dawnej szkoły w Liciszewach na obiekt użyteczności publicznej	We współpracy w lokalną fundacją planuje się wyremontować i przebudować istniejący, zdegradowany obiekt na potrzeby wielofunkcyjnego ośrodka, w którym fundacja realizować będzie swe cele statutowe z zakresu zdrowotno-terapeutycznego, a mieszkańcy sołectwa będą mogli preferencyjnie wykorzystywać pomieszczenia do zakładania/rozwijania działalności gospodarczej, prowadzenia usług itp. Umożliwi to łatwiejszy start osobom, które zostały objęte wsparciem w ramach szkoleń z prowadzenia działalności gospodarczej w projekcie I.2.
Projekty U-I.5 oraz U- II.4: Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy/Kiełpiny	Park siłowy obejmować będzie urządzenia rekreacyjne montowane na pylonach bądź słupach, takie jak orbitrek, ławka, jeździec, stepper czy wyciąg górny. Projekt uzupełniający ma na celu stworzenie infrastruktury niezbędnej dla prowadzenia działań w zakresie aktywizacji ruchowej dzieci oraz osób starszych z obszaru rewitalizacji.
Projekt U-I.6 oraz U-II.5: Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach	Doraźna naprawa zdegradowanych odcinków drogowych i chodników, utwardzanie dróg, poprawianie przejezdności dróg gruntowych poprzez usypywanie warstwy żużla, umożliwiające dogodne i bezproblemowe dotarcie mieszkańców do obiektów integracji społecznej zlokalizowanych na ternie sołectw.

Wzajemna komplementarność projektów głównych i uzupełniających poprzez ich wspólne oddziaływanie na realizację poszczególnych celów została przedstawiona w rozdziale *6. Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu zjawisk problemowych* poprzez przypisanie konkretnych projektów kierunkom działań, określonym w ramach każdego z celów rewitalizacji.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Program Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023 stanowi element procesu rozwojowego gminy, służący koncentracji wsparcia na obszarach gminy zmagających się ze szczególną intensywnością zjawisk kryzysowych, co prowadzi do ich degradacji i marginalizacji w stosunku do innych obszarów gminy. Założenia Programu, w tym w szczególności cele i kierunki działań wykazują dalece idącą spójność z celami strategicznym określonymi w dokumentach nadrzędnych takich jak: Strategia Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 roku, Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego czy Lokalna Strategia Rozwoju LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe, co zostało wykazane w rozdziale dot. „Opisu powiązań Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo z dokumentami strategiczno-planistycznymi".

Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami na wyższych poziomach kształtowania procesu rozwojowego gminy musi dotyczyć nie tylko sfery postulatywnej dokumentu, ale równocześnie wykazywać dalece idącą spójność w sferze procedur zarządzania, w tym w zakresie rozwiązań operacyjnych dotyczących wdrażania i monitoringu procesu rewitalizacji, jako ważnego elementu procesu rozwojowego gminy.

Naturalnym zabiegiem jest zintegrowanie procedury zarządzania Programem Rewitalizacji z systemem zarządzania określonym w Strategii Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 roku, jako podstawowym dokumentem kształtującym politykę rozwoju gminy.

Zgodnie z przyjętymi założeniami odpowiedzialny za zarządzanie procesem wdrażania projektów i działań określonych w Programie Rewitalizacji będzie Wójt Gminy Czernikowo, wraz z podległym mu zespołem ds. wdrażania rewitalizacji wyznaczonym spośród pracowników komórek organizacyjnych i jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy Czernikowo. Bezpośredni nadzór nad tymi działaniami pełnić będzie Rada Gminy Czernikowo, zaś kontrolę obywatelską w oparciu o publikowane raporty z monitoringu pełnić będą mieszkańcy gminy.

Ponadto w przypadku działań realizowanych na obszarze rewitalizacji w ramach ZIT Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego lub LGD Gmin Dobrzyńskich Region Południe należy uwzględnić założenia wynikające z postanowień umów partnerskich i innych dokumentów.

Szczegółowy opis mechanizmów wdrażania i monitoringu efektów GPR przedstawiono w stosownych rozdziałach.

Komplementarność międzyokresowa

Komplementarność międzyokresowa przedsięwzięć zapisanych w Programie Rewitalizacji Gminy Czernikowo polegać będzie na realizacji działań spójnych z działaniami prowadzonymi w perspektywie finansowej 2007-2013 głównie w ramach odnowy wsi (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich) oraz innych przedsięwzięć zgodnych z dokumentami strategicznymi.

W poprzednich latach na obszarach rewitalizacji nie były podejmowane działania o charakterze infrastrukturalnym, które umożliwiłyby rozwój inicjatyw społecznych. Zestaw przyjętych projektów głównych ma na celu zniwelowanie tych deficytów i uzupełnienie infrastruktury, która była realizowana w innych częściach gminy, a jest niezwykle istotna z punktu widzenia aktywnego włączenia mieszkańców w życie lokalnej społeczności i ich integracji, jak np. stworzone lub wyremontowane świetlice wiejskie czy domy kultury w miejscowościach: Steklin, Steklinek, Mazowsze, Witowąż, Osówka, Czernikowo, czy wybudowane place zabaw w miejscowościach: Czernikowo, Steklin, Steklinek, itd. Projekt drogowy realizowany w sołectwie Kiełpiny wzmocni oddziaływanie zrealizowanego w ramach RPO WK-P na lata 2007-2013 projektu drogowego „Przebudowa drogi gminnej Makowiska-Kiełpiny od drogi powiatowej nr 2047C do granicy gminy Kikół w Suminie o długości 2713,03 m" zapewniając wyższą jakość dróg

przebiegających przez teren sołectwa, a tym samym zwiększając jego dostępność komunikacyjną i bezpieczeństwo.

Ponadto realizacja projektów społecznych ujętych w Programie stanowić będzie kontynuację wsparcia udzielanego w ramach działań społecznych związanych z aktywizacją społeczną i zawodową, wyrównywania szans edukacyjnych oraz przedsięwzięć związanych z aktywizacją kulturalną i wzmacnianiem poczucia tożsamości lokalnej. Działania takie w gminie Czernikowo w poprzednim okresie realizacji polityki spójności, miały charakter ogólnogminny i były podejmowane głównie przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej m.in. w ramach projektu „Przez aktywność do integracji w gminie Czernikowo" zrealizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Należy zakładać, iż projekty realizowane w ramach *Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023* stanowić będą istotne uzupełnienie dla innych projektów społecznych i infrastrukturalnych realizowanych w wymiarze ogólnogminnym, a także fundament dla rozwoju kolejnych inicjatyw i działań rozwojowych podejmowanych w kolejnych latach.

Komplementarność źródeł finansowania

Komplementarność źródeł finansowania projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych, znajdujących się zarówno na liście głównej jak i określonych jako projekty uzupełniające, będzie polegać na umiejętnym łączeniu własnych środków budżetowych ze wsparciem dostępnym w ramach środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, funduszy celowych budżetu państwa, czy też zaangażowania kapitału prywatnego (fundacji). Łączenie różnych źródeł finansowania zapewnia wyższą efektywność procesu rewitalizacji, umożliwiając realizację szerszego zestawu projektów i działań, niż ten wynikający z ograniczeń budżetowych samorządu. W przypadku finansowania projektów jedynie przy udziale środków własnych gminy, harmonogram ich realizacji uległ by wydłużeniu.

Najważniejszym zewnętrznym źródłem finansowania większości ujętych w Programie Rewitalizacji działań rewitalizacyjnych będzie *Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020*, w ramach którego wskazano działania służące wsparciu rewitalizacji, na których sfinansowanie wyodrębniono odrębną pulę alokacji i zastosowano zróżnicowane mechanizmy preferencji. Działaniem EFRR dedykowanym rewitalizacji obszarów wiejskich jest Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność, w ramach którego wsparcie ma koncentrować się na realizacji projektów infrastrukturalnych stanowiących uzupełnienie lub bazę dla realizacji inicjatyw społecznych, w tym tych realizowanych w ramach działań/poddziałań RPO WK-P, objętych finansowaniem ze środków EFS.

Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów rewitalizacji i ich zrównoważonego rozwoju.

Specyfika obszarów wiejskich o rozproszonej zabudowie i mniejszej gęstości zaludnienia sprawia, iż efektywność ekonomiczna jest przeważnie niższa przy relatywnie wyższym koszcie jednostkowym inwestycji niż w przypadku analogicznej inwestycji realizowanej na obszarach miejskich. Podjęcie działań infrastrukturalnych jest jednak konieczne w obliczu utrwalania się stanu kryzysowego, w tym szczególnie pogłębiania się negatywnych zjawisk społecznych, przy braku jakiejkolwiek infrastruktury społecznej, która umożliwiałaby integrację mieszkańców czy prowadzenie działań społecznych i edukacyjnych skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem, które mogłyby częściowo ograniczyć zdiagnozowane problemy. Zakłada się, iż wytworzona w ramach Programu infrastruktura stanowi nie tylko element niezbędny dla podjęcia działań społecznych zaplanowanych w ramach projektów społecznych ujętych w PR, ale umożliwi także realizację kolejnych inicjatyw i projektów, zgodnych z założeniami Programu Rewitalizacji, podejmowanych i finansowanych przez

podmioty prywatne, inne instytucje publiczne czy organizacje pozarządowe. Powstała w wyniku realizacji Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo infrastruktura będzie służyła lokalnej społeczności przez kolejne lata, znacznie wykraczając poza okres programowania. Stworzenie miejsc integracji i aktywności społecznej przyczyni się do wytworzenia nowych impulsów rozwojowych wsi wchodzących w skład obszaru rewitalizacji, pozytywnie oddziałując na obszar całej gminy, zwiększając jej atrakcyjność osiedleńczą i gospodarczą.

10. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

Partycypacja społeczna Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo rozumiana jako proces będzie realizowana na etapie przygotowania programu i jego aktualizowania oraz na etapie realizacji, w tym oceny programu.

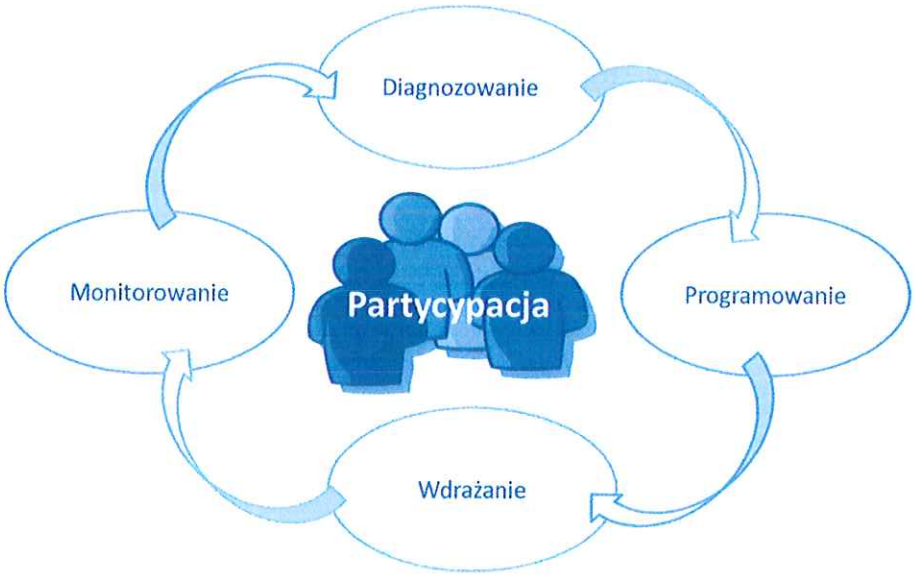

Przedstawiony powyżej schemat ukazuje rolę partycypacji jako cykliczne uczestnictwo w procesie rewitalizacji. Udział społeczeństwa powinien być zapewniony przy identyfikacji kluczowych problemów i potrzeb oraz projektów rewitalizacyjnych. Po uchwaleniu programu i rozpoczęciu wdrażania projektów rewitalizacji partnerzy społeczni są bezpośrednio włączani w realizację projektów, pośrednio uczestniczą w konsultowaniu szczegółowych rozwiązań proponowanych w projektach rewitalizacyjnych lub stają się głównymi odbiorcami realizowanych działań i z tego punktu widzenia uczestniczą w procesie rewitalizacji. Ważną rolę odgrywa partycypacja także na etapie monitorowania i oceny efektów podejmowanych działań, stanowiąc istotny element kontroli całego procesu rewitalizacji.

Etap przygotowania (diagnozowanie i programowanie)

Prace nad przygotowaniem Programu Rewitalizacji oparte były na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie z lokalną społecznością i instytucjami działającymi w obszarze rewitalizacji.

Na etapie diagnozy oraz wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji przeprowadzono pierwszy etap konsultacji społecznych. Ogłoszenie o konsultacjach zostało zamieszczone na stronie internetowej Gminy. W dniu 2 września 2016 r. zorganizowano spotkanie oraz debatę konsultacyjną, w której wzięli udział przedstawiciele społeczności lokalnej, w tym sołtysi, zwykli mieszkańcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz administracji samorządowej. Możliwość uczestnictwa w konsultacjach została stworzona wszystkim interesariuszom rewitalizacji.

Kolejne spotkanie już na etapie opracowywania części postulatywnej dokumentu miało miejsce 9 marca 2017 r. W trakcie otwartej debaty potrzeby rozwojowe argumentowali mieszkańcy sołectw

Liciszewy i Kiełpiny, tworzący Zespół Roboczy ds. opracowania dokumentu. Głównym punktem spotkania było zaakcentowanie potrzeb i oczekiwań społeczności lokalnej oraz określenie zakresu ich udziału na każdym etapie wdrażania Programu.

Zdjęcie 3. Spotkanie konsultacyjne z mieszkańcami sołectw Kiełpiny i Liciszewy z dnia 9.03.2017

Źródło: http://www.czernikowo.pl/6897,inwestycje-gminne.html?wiecej=26962

Na etapie przyjmowania programu rewitalizacji również zorganizowano konsultacje pisemne oraz przeprowadzono spotkanie i debatę konsultacyjną. W trakcie trwania konsultacji w okresie od 9.06.2017 r. do 23.06.2017 r. mieszkańcy i interesariusze programu mieli możliwość zgłaszania uwag w formie pisemnej za pomocą formularza konsultacyjnego zamieszczonego na stronach internetowych gminy, jak i dostępnego w Urzędzie Gminy. Wypełniony formularz konsultacji można było przekazywać:

- bezpośrednio do Urzędu Gminy Czernikowo do Gminnego Koordynatora Projektu;
- drogą korespondencyjną na adres: Urząd Gminy Czernikowo. ul. Słowackiego 12, 87- 640 Czernikowo lub bezpośrednio na adres Wykonawcy opracowania do firmy Lider Projekt Sp. z o.o., Al. Marcinkowskiego 1/3, 61-745 Poznań,
- drogą elektroniczną na adres mailowy Gminnego Koordynatora Projektu lub adresy Wykonawcy, które zostały zamieszczone w treści ogłoszenia

W trakcie trwania konsultacji nie zgłoszono żadnych uwag do treści dokumentu

Ponadto w Restauracji „Słoneczna" w Czernikowie odbyto dwa spotkania konsultacyjne podsumowujące prace związane z opracowanie Programu Rewitalizacji:

- 22 czerwca 2017 r. – na spotkaniu konsultacyjnym przedstawiony został dokument Programu Rewitalizacji, jego główne założenia oraz projekty, które zostały w jego ramach zaplanowane;

- 20 lipca 2017 r. – na drugim ze spotkań w szerszym stopniu zarysowany został sam proces wdrażania polityki rewitalizacyjnej w gminie, w tym przede wszystkim zakres działań zaplanowanych w ramach projektów.

Po wprowadzeniu korekt do dokumentu związanych z uwagami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w dniach 15.01.2018 r. do 19.01.2018 ponownie poddano dokument pod konsultacje społeczne. W trakcie trwania konsultacji pisemnych mieszkańcy i interesariusze programu mieli możliwość zgłaszania uwag za pomocą formularza konsultacyjnego zamieszczonego na stronach internetowych gminy, jak i dostępnego w Urzędzie Gminy, podobnie jak to miało na wcześniejszych etapach konsultacji. W trakcie trwania konsultacji nie zgłoszono żadnych uwag do treści dokumentu.

Etap wdrażania

Dla podniesienia efektywności rewitalizacji konieczne jest silne i trwałe partnerstwo między różnymi podmiotami zaangażowanymi w prowadzenie procesu rewitalizacji, a szczególnie we wdrażanie i ocenę efektów programu rewitalizacji. Kontrolę obywatelską nad prawidłową realizacją niniejszego Programu Rewitalizacji będą pełnić mieszkańcy gminy, w tym szczególnie lokalni liderzy, przedstawiciele organizacji społecznych i pozarządowych, instytucji publicznych, przedsiębiorstw, itp. Angażowani oni będą w konsultacje poszczególnych projektów rewitalizacyjnych oraz na etapie oceny realizacji całego programu.

Konsultacje będą organizowane w formie pisemnej oraz w formie spotkań otwartych i indywidualnych z instytucjami szczególnie zainteresowanymi wybranymi projektami. Nad prawidłowym przebiegiem konsultacji będzie czuwać odpowiednia komórka organizacyjna Urzędu Gminy wyznaczona do koordynacji działań rewitalizacyjnych na terenie gminy. Do jej zadań w zakresie partycypacji społecznej będzie należało przygotowanie procesu konsultacji i aktywne angażowanie przedstawicieli interesariuszy do prac nad projektami rewitalizacyjnymi oraz nad oceną programu.

Etap monitorowania

System monitoringu programu, w tym także w kontekście partycypacji społecznej został opisany w rozdziale „System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu GPR".

Zgodnie z jego postanowieniami wykonawcy przedsięwzięć będą regularnie przedstawiać postępy prac oraz osiągane wyniki. Monitoring i ocena realizacji całego programu będą raportowane przez pracowników Urzędu Gminy, a raporty i wnioski dotyczące postępów w procesie rewitalizacji ocenianie przez Radę Gminy Czernikowo.

Treść raportów z monitoringu będzie upubliczniana i udostępniania wszystkim mieszkańcom gminy oraz innym interesariuszom procesu rewitalizacji, co zapewni stałą kontrolę obywatelską nad prawidłowym wdrażaniem postanowień programu i poszczególnych projektów. Jakość tej kontroli, będzie zależała od stopnia zaangażowania i zainteresowania mieszkańców przebiegiem procesu rewitalizacji na terenie gminy.

11. Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Pełna realizacja Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania znacznych środków finansowych, niekiedy przewyższających możliwości ich samodzielnego finansowania przez podmioty zaangażowane w proces rewitalizacji (w tym zwłaszcza Urząd Gminy), co wiąże się z koniecznością aktywnego stosowania różnych wariantów montażu finansowego, przy udziale: środków własnych, celowych środków publicznych, instrumentów zwrotnych, a także Funduszy Europejskich.

Poniżej przedstawione zostały tabele zawierające zestawienie szacunkowych ram finansowania projektów rewitalizacyjnych zidentyfikowanych jako projekty główne jak i tych wskazanych jako projekty uzupełniające.

Tabela 12. Szacunkowe ramy finansowe projektów głównych

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Podmiot/y realizujący/e projekt	Szacowana wartość projektu (zł)	Poziom dofinansowania		Źródło finansowania				Działanie SZOOP RPO	Poddziałanie SZOOP RPO	Zintegrowanie
						%	zł	Środki publiczne			Środki prywatne			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Obszar rewitalizacji 1 Liciszewy	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*											
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*											
	2021-2023	*I.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Liciszewy*	Społeczny	Gmina Czernikowo	10 000,00	0	0			Budżet gminy	-			*Zintegrowany z projektem I.3 (EFRR)*
	2022	*I.5* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy poprzez organizację Sołeckiego Dnia Dziecka	*Społeczny*	Gmina Czernikowo	7 000	0	0			Budżet gminy				*Zintegrowany z projektem I.3 (EFRR)*
	2023	*I.6* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Liciszewy poprzez organizację Dnia Seniora Społeczny.	*Społeczny*	Gmina Czernikowo	7 000	0	0			Budżet gminy				*Zintegrowany z projektem I.3 (EFRR*

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Podmiot/y realizujący/e projekt	Szacowana wartość projektu (zł)	Poziom dofinansowania		Źródło finansowania				Działanie SZOOP RPO	Poddziałanie SZOOP RPO	Zintegrowanie
						%	zł	Środki publiczne			Środki prywatne			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	Cel rewitalizacji		*Cel 2. Stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców*											
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 2.1 Organizacja i wsparcie rozwoju różnych form doradztwa i edukacji osób zamierzających uruchomić działalność gospodarczą pozarolniczą;*											
	2021-2023	*I.2 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej*	Społeczny	Gmina Czernikowo	10 000,00	0	0		-	Budżet gminy	-			*Zintegrowany z projektem I.3 (EFRR)*

	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*												
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*												
	2019-2021	*I.3 Przebudowa remizy OSP na potrzeby utworzenia świetlicy wiejskiej w miejscowości Liciszewy*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	1160906,92	71-72	875 551,68	-	EFRR	Budżet gminy:	-	Działanie 7.1 Rozwój lokalny kierowany przez społeczność. (dotyczy wyłącznie typu projektu nr 1 w SZOOP RPO, ukierunkowanego na wsparcie działań rewitalizacyjnych)	-	*Zintegrowany z projektami I.1, I.2, I.5 i I.6 finansowanymi ze środków gminy.*
	2018	*I.4 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości"*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	58 268,92	68,57	39 955,00	-	Inne	Budżet gminy	-	Działanie 4.6 Ochrona środowiska naturalnego i zasobów kulturowych na obszarze ZIT	*Poddziałanie 4.6.3 Wsparcie ochrony zasobów przyrodniczych w ramach ZIT*	-

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Podmiot/y realizujący/e projekt	Szacowana wartość projektu (zł)	Poziom dofinansowania		Źródło finansowania				Działanie SZOOP RPO	Poddziałanie SZOOP RPO	Zintegrowanie
						%	zł	Środki publiczne			Środki prywatne			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Obszar rewitalizacji 2 Kiełpiny	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*											
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*											

	2021-2023	*II.1 Program aktywizacji społeczno-zawodowej dla mieszkańców sołectwa Kiełpiny*	Społeczny	Gmina Czernikowo	10 000	-			-	Budżet gminy:	-			-
	2022	*II.7* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Kiełpiny poprzez organizację Sołeckiego Dnia Dziecka	Społeczny	Gmina Czernikowo	7000					Budżet gminy				-
	2023	*II.8* Rozwój aktywności społecznej mieszkańców sołectwa Kiełpiny poprzez organizację Dnia Seniora Społeczny.	Społeczny	Gmina Czernikowo	7000					Budżet gminy				-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*											
	2022-2023	*II.2 Przez aktywność do integracji dzieci i młodzieży w miejscowości Kiełpiny*	Społeczny	Gmina Czernikowo	10 000	-				Budżet gminy:			-	*Zintegrowanie z projektem II.4 (EFRR)*
	Cel rewitalizacji		*Cel 2. Stymulowanie aktywności gospodarczej mieszkańców*											

	Kierunki działań		➢ *Kierunek 2.1 Organizacja i wsparcie rozwoju różnych form doradztwa i edukacji osób zamierzających uruchomić działalność gospodarczą pozarolniczą;*											
	2021-2023	*II.3 Doradztwo oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej*	Społeczny	Gmina Czernikowo	10 000	-			-	Budżet gminy:	-	-	-	-
	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*											
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*											
	2019-2021	*II.4 Budowa placu zabaw w miejscowości Kiełpiny*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	35 000	-		-	-	Budżet gminy:	-	-	-	-
	2018	*II.5 Budowa wiaty – punktu edukacyjno-przyrodniczego w ramach ścieżki „Szlakiem natury, szlakiem przeszłości"*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	103 895,03	68,57	71 240,83	EFRR		Budżet gminy:	-	Działanie 4.6 Ochrona środowiska naturalnego i zasobów kulturowych na obszarze ZIT	*Poddziałanie 4.6.3 Wsparcie ochrony zasobów* przyrodniczych w ramach ZIT	-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*											
	2018	*II.6 Przebudowa drogi gminnej w miejscowości Kiełpiny*	Infrastrukturalny	Gmina Czernikowo	1 909 675,89	50	954 837,89	-	-	Budżet Państwa: Budżet gminy:	-	-	-	-

Tabela 13. Szacunkowe ramy finansowe projektów uzupełniających

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Szacowana wartość przedsięwzięcia (zł)	Źródło finansowania			
					Środki publiczne			Środki prywatne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Obszar rewitalizacji 1 Liciszewy	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*					
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*					
	1.	Społeczne	*U-I.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Liciszew*	70 000	EFS	-	-	-
	2.	Społeczne	*U-I.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Liciszewy*	70 000	EFS	-	-	-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*					
	3.	Społeczne	*U-I.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrujące społeczność lokalną*	10 000	-	-	-	-
	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*					
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*					
	4.	Infrastrukturalne	*U-I.4 Adaptacja zdegradowanego budynku dawnej szkoły w Liciszewach na obiekt użyteczności publicznej*	600 000	-	EFRR	-	Fundacja
	5.	Infrastrukturalne	*U-I.5 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Liciszewy*	50 000	-	EFRR	-	-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*					
	6.	Infrastrukturalne	*U-I.6 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach*	200 000	-	-	Budżet Państwa	-

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Szacowana wartość przedsięwzięcia (zł)	Źródło finansowania			
					Środki publiczne			Środki prywatne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Obszar rewitalizacji 2 Kiełpiny	Cel rewitalizacji		*Cel 1. Pobudzenie aktywności i integracji mieszkańców - przeciwdziałanie występowaniu zjawiska wykluczenia społecznego i zawodowego*					
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.1. Realizacja różnych form reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców obszaru rewitalizacji narażonych na problem wykluczenia społecznego.*					
	1.	Społeczne	*U-II.1 Kompleksowe wsparcie dla niezatrudnionych mieszkańców Kiełpin*	70 000	EFS	-	-	-
	2.	Społeczne	*U-II.2 Program integracji i wspierania rozwoju społecznego dzieci i młodzieży z terenu sołectwa Kiełpiny*	70 000	EFS	-	-	-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 1.2. Realizacja i wsparcie rozwoju różnych form animowania aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców obszaru rewitalizacji i całej gminy.*					
	3.	Społeczne	*U-II.3 Organizacja pikniku sołeckiego integrujące społeczność lokalną*	10 000	-	-	-	-
	Cel rewitalizacji		*Cel 3. Poprawa dostępu mieszkańców do miejsc i przestrzeni publicznych sprzyjających integracji*					
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.1 Modernizacja i renowacja zdegradowanych obiektów i przestrzeni publicznych, służąca wytworzeniu miejsc koncentracji życia społeczno-kulturalnego wsi poprzez ich adaptację pod usługi społeczne, rekreacyjne, gospodarcze i kulturalne;*					
	4.	Infrastrukturalne	*U-II.4 Budowa parku siłowego na świeżym powietrzu w miejscowości Kiełpiny*	50 000	-	EFRR	-	-
	Kierunki działań		➢ *Kierunek 3.2 Remonty, modernizacja i budowa dróg oraz ciągów pieszo-jezdnych służąca poprawie jakości skomunikowania infrastruktury usług społecznych zlokalizowanej na obszarze rewitalizacji*					
	5.	Infrastrukturalne	*U-II.5 Poprawa jakości i standardu dróg i chodników łączących miejsca integracji na rewitalizowanych obszarach*	200 000	-	-	Budżet Państwa	-

12. System zarządzania realizacją programu rewitalizacji

Zgodnie z przyjętym ramowym harmonogramem realizacji programu rewitalizacji będzie on realizowany w latach 2017-2023.

System realizacji programu rewitalizacji Gminy Czernikowo zostanie powiązany z systemem wdrażania dokumentów strategicznych gminy, szczególnie Strategią Rozwoju Gminy Czernikowo do 2020 roku. Ułatwi to koordynację podejmowanych działań strategicznych w najbliższych latach. Organem odpowiedzialnym za proces wdrażania zapisów niniejszego programu rewitalizacji będzie zespół pracowników Urzędu Gminy Czernikowo, na którego czele będzie stał Wójt Gminy Czernikowo. Skład zespołu powinien być zbliżony do składu zespołu osób wdrażających dokumenty strategiczne, obejmując przede wszystkim kierowników poszczególnych komórek i jednostek organizacyjnych oraz osoby zaangażowane w realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Złożoność tematyki rewitalizacji, przy niewielkim zasobie personalnym Urzędu wymaga ścisłej współpracy i integracji działań poszczególnych komórek organizacyjnych. Koordynatorem realizacji PR, szczególnie na etapie przygotowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych będzie jednostka odpowiedzialna za Promocję Gminy i Fundusze Inwestycyjne.

Nadzór nad prawidłowością wdrażania procesu rewitalizacji będzie pełniła Rada Gminy Czernikowo. Zadaniem organu będzie też każdorazowe uchwalanie zmian dokonanych w treści strategii w wyniku jej aktualizacji. Rada będzie czuwać nad prawidłowym procesem realizacji założeń dokumentu, a także zgłaszać organowi wykonawczemu wszelkie odstępstwa i nadużycia.

Kontrolę obywatelską nad prawidłową realizacją programu rewitalizacji będą pełnili mieszkańcy gminy, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców obszarów rewitalizacji. Ponadto w pracach zarówno Urzędu jak i Rady Gminy dotyczących polityki rewitalizacji prowadzonej na terenie sołectw Kiełpiny i Liciszewy, rolę doradczą będą pełnili urzędujący sołtysi ww. jednostek pomocniczych.

Partycypacja społeczności lokalnej, której mechanizmy zostały opisane w rozdziale 10, wymaga także wdrożenia różnych narzędzi służących informowaniu i promocji Programu Rewitalizacji, aby dotrzeć do jak najszerszego spektrum odbiorców – mieszkańców obszaru rewitalizacji, a także pozostałych mieszkańców gminy i interesariuszy tego procesu. System informowania i promocji będzie opierał się na narzędziach zwyczajowo stosowanych przez Urząd Gminy Czernikowo, czyli:

- Informowaniu społeczeństwa za pomocą komunikatów i ogłoszeń umieszczanych na stronie internetowej gminy: http://www.czernikowo.pl/;
- Wywieszaniu plakatów informacyjnych i ogłoszeń na terenie obszaru rewitalizacji oraz na tablicach ogłoszeń instytucji publicznych (w Urzędzie Gminy Czernikowo, w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej przy ul. Słowackiego 12);
- Organizacji otwartych spotkań z mieszkańcami i interesariuszami rewitalizacji, na których przedstawiane będą postępy we wdrażaniu projektów, a także w ramach otwartej dyskusji możliwa będzie wymiana spostrzeżeń i zgłaszanie ewentualnych korekt czy nowych działań służących wsparciu procesu rewitalizacji;
- Organizacja spotkań w ramach rad sołeckich sołectw wchodzących w skład obszaru rewitalizacji, na których lokalna społeczność będzie informowana o postępach we wdrażaniu postanowień Programu Rewitalizacji.

Wszelkie raporty (w tym zwłaszcza raporty z monitoringu) i opracowania związane z polityką rewitalizacyjną realizowaną na terenie gminy będą publikowane na stronie internetowej gminy, a także wyłożone do wglądu w siedzibie Urzędu Gminy Czernikowo

Koordynatorem działań informacyjno-promocyjnych będzie Wydział Promocji Gminy i Funduszy Inwestycyjnych.

Dzięki tak zorganizowanej informacji i promocji społeczność lokalna zyska możliwość aktywnego udziału w procesie rewitalizacji, współdecydowania o kształcie zmian oraz kontroli społecznej nad procesem realizacji założeń PR. Szerokie włączenie i zaangażowanie lokalnej społeczności w proces realizacji umożliwi osiągnięcie „efektu dźwigni", czyli sytuacji w której inwestycje publiczne stanowią impuls dla inicjatyw prywatnych prowadzących do ożywienia społeczno-gospodarczego obszarów zdegradowanych.

Kluczowe działania niezbędne do wdrożenia zapisów Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023 obejmują:

Działanie	Odpowiedzialność
Wprowadzenie przedsięwzięć głównych rewitalizacyjnych, zawartych w programie rewitalizacji, niezwłocznie po uchwaleniu tego programu, do załącznika do wieloletniej prognozy finansowej gminy. Jeżeli dane dotyczące tych przedsięwzięć nie są wystarczające do wpisania ich do wieloletniej prognozy finansowej, Rada Gminy Czernikowo wprowadza przedsięwzięcia do tej prognozy niezwłocznie po ustaleniu niezbędnych danych.	Rada Gminy Czernikowo Wrześni, Wójt Gminy Czernikowo
Przekazanie zadań dotyczących wdrażania programu zespołowi pracowników Urzędu Gminy Czernikowo. **Zakłada się cykliczność spotkań Zespołu, w trakcie których omawiane będą poszczególne przedsięwzięcia rewitalizacji, ich stan wdrażania oraz rezultaty programu rewitalizacji.** **Zespół pełnić będzie funkcję multiplikatora, tj. jest zobowiązany do komunikowania się w sprawach istotnych dla rewitalizacji z interesariuszami.** **Przygotowanie raportów i materiałów dotyczących postępów we wdrażaniu postanowień Programu Rewitalizacji odpowiedzialny będzie Wydział Promocji Gminy i Funduszy**	Zespół pracowników Urzędu Gminy Czernikowo ds. wdrażania PR, Wójt Gminy Czernikowo, Wydział Promocji Gminy i Funduszy
Opracowywanie dokumentacji technicznej dla projektów wpisanych do programu rewitalizacji, kosztorysów, uzyskiwanie wszelkich pozwoleń. **Opracowanie studiów wykonalności i wniosków aplikacyjnych oraz niezbędnych załączników.** **Zgodnie z harmonogramami opracowywania, składania, realizacji i rozliczenia poszczególnych projektów na współfinansowanie zadań.**	Podmioty realizujące zadania ujęte w programie rewitalizacji.
Ocena aktualności i stopnia realizacji programu rewitalizacji, zgodnie z systemem monitorowania i oceny określonym w tym programie. **W przypadku stwierdzenia, że program rewitalizacji wymaga zmiany Wójt występuje do Rady Gminy z wnioskiem o jego zmianę.**	Wójt Gminy Czernikowo
Uzupełnienie i rozszerzanie programu rewitalizacji o nowe zadania zgłaszane przez instytucje, organizacje i firmy działające na obszarze objętym programem rewitalizacji, w tym także o zadania gminy.	Wójt Gminy Czernikowo, podmioty zamierzające realizować przedsięwzięcia rewitalizacyjne w oparciu o zaktualizowany program rewitalizacji

Działania Public Relations, bieżąca i stała komunikacja z mieszkańcami gminy odnośnie założeń rewitalizacji, postępów w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz efektów. **Zbieranie i analizowanie zgłaszanych przez społeczność gminy uwag, opinii, wniosków.** **Działania komunikacyjne realizowane za pośrednictwem narzędzi komunikacyjnych gminy, lokalnych mediów, Wydział Promocji Gminy i Funduszy Inwestycyjnych oraz podmiotów realizujących przedsięwzięcia rewitalizacyjne.**	Wójt Gminy Czernikowo, Wydział Promocji Gminy i Funduszy Inwestycyjnych, podmioty realizujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Ramowy harmonogram realizacji Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017 - 2023 obejmuje okres od 2017 r. kiedy formalnie zostały zakończone prace nad programem do końca 2023 r., czyli do planowanego zakończenia realizacji projektów wynikających z programu.

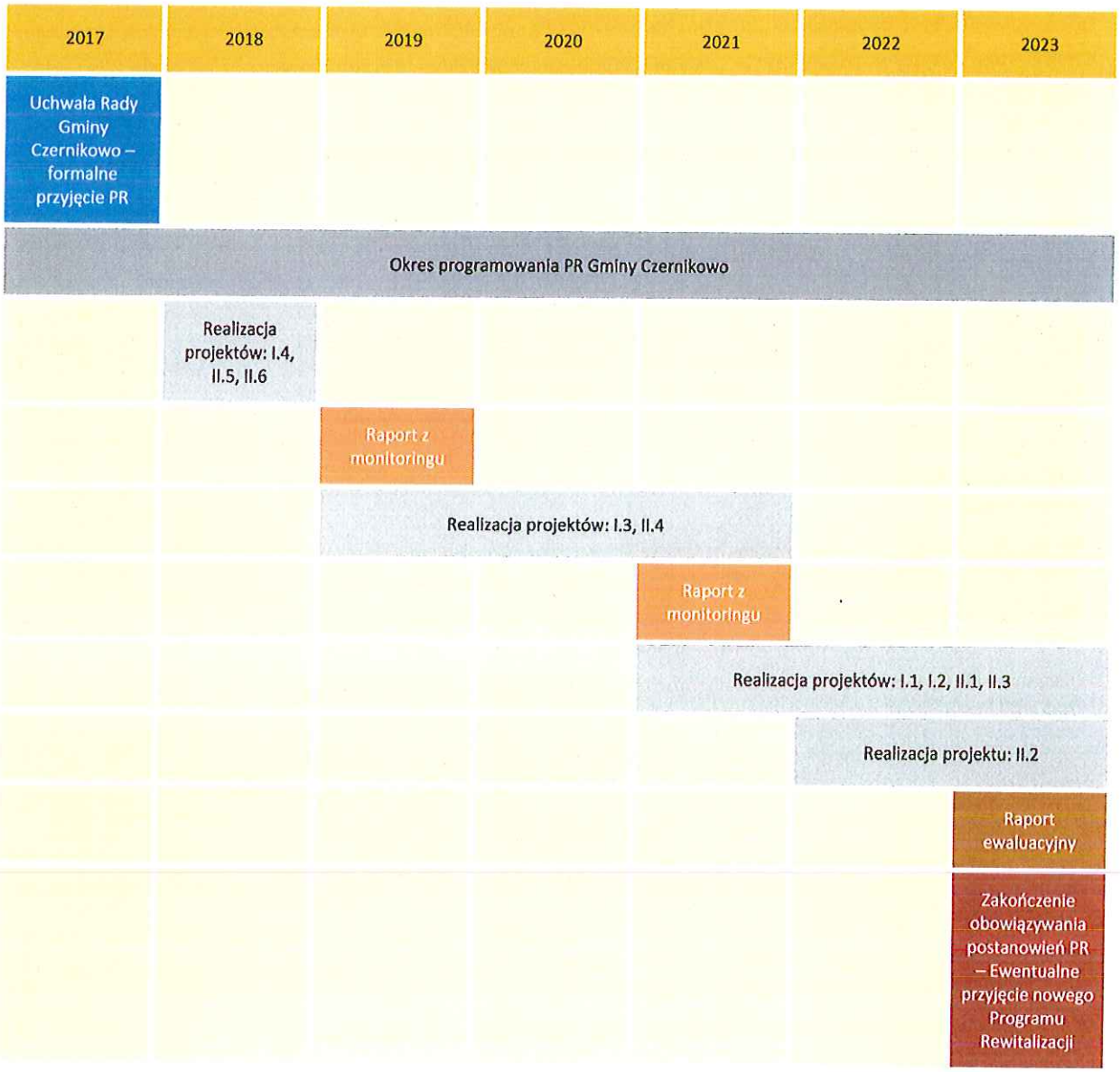

Harmonogram ukazujący okres realizacji poszczególnych projektów został zaprezentowany w rozdziale 11. *Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych.*

13. System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR

Zapewnieniu efektywności i transparentności prowadzonych działań rewitalizacyjnych służyć będzie opracowany system monitoringu Programu Rewitalizacji Gminy Czernikowo na lata 2017-2023 i jego aktualizacji.

Przyjęty system monitoringu będzie opierał się na bieżącej, wieloaspektowej analizie stopnia zmian sytuacji społeczno-gospodarczej zachodzących na obszarach rewitalizacji oraz zbieżności efektów działań rewitalizacyjnych z założoną wizją i celami rewitalizacji. Głównymi elementami składowymi systemu będą zatem następujące aspekty:

- Monitorowanie stopnia realizacji wizji i celów rewitalizacji, zatem przede wszystkim zmian zachodzących na obszarze rewitalizacji. Mierząc stopień zmian zachodzących na terenie objętym rewitalizacją, analizowane będą zmiany głównych wskaźników, które posłużyły do wskazania jego granic, tj.:
    - *Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze;*
    - *Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze;*
    - *Liczba obiektów infrastruktury aktywizacji społecznej;*
    - *Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym na danym obszarze;*

  Zakłada się również monitowanie innych uzupełniających wskaźników istotnych z punktu widzenia diagnozowania zachodzących zmian w ramach poszczególnych celów rewitalizacji, w szczególności:
    - *Dynamika zmian liczby mieszkańców w stosunku do roku bazowego (2015);*
    - *Liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności;*
    - *Liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w ogóle ludności;*
    - *Liczba osób bezrobotnych długotrwale na 100 osób w wieku produkcyjnym (definicja ustawowa);*
    - *Liczba przestępstw w relacji do liczby ludności;*
    - *Liczba organizowanych wydarzeń artystyczno-kulturalnych;*

  Ocena zachodzących zmian na obszarze rewitalizacji powinna być także poszerzona o komentarz oparty o ocenę jakościową sytuacji na obszarze rewitalizacji, np. w oparciu o inwentaryzację terenową, czy przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców.
- Monitorowanie bieżące (operacyjne) zaawansowania realizacji projektów rewitalizacyjnych wraz z określaniem przyczyn wystąpienia opóźnień lub niepodjęcia działań.

Monitorowanie stopnia realizacji wizji i celów rewitalizacji będzie kluczowym działaniem określającym zasadność podejmowania działań rewitalizacyjnych. Wskaźniki, które w obszarze rewitalizacji w roku bazowym wykazywały wartości poniżej średniej, powinny zostać poprawione, w pozostałych przypadkach należy dążyć do przynajmniej utrzymania stanu. Wymienione wyżej wskaźniki należy traktować jako wskaźniki oddziaływania na poziomie poszczególnych projektów i jako wskaźniki rezultatu na poziomie całego programu. Wartości bazowe i docelowe wskaźników